

גמרא סדורה

מסכת

בבא בתרא

פרק א' "השיתפין"

לימוד פרק זה הוא לרפואת האשה אוהבת תורה ומוקירה רבן

אשת חינוך של אהבה ויראת שמים

שזכינו שתהיה מטפלת למספר ילדים שלנו

רחל לאה בת מחבובה סגרון

אל נא רפא נא לה

ולידיד נפשי האהוב הרב איל יעקב בן פסיה רחל -

לשמחה שלמה ולשותפות אמיתית



מהדורה מנוקדת, מפוסקת,

מחולקת לסוגיות ולפסקאות

בהצלחה - יגיעת ומצאת - תאמין!!!



להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ה. הר חברון 9040700



כל הזכויות על הטקסט שמורות למכון ממרא.
כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודי ה".

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

טבת תשע"ז

מסכת בבא בתרא פרק א' - "השו"ת"ן

1. ב, א-ב

רס"י

השותפין. שיש להן חצר בשותפות ובתי שניהן פתוחין לתוכו וכל חצירות ששנו חכמים לפני הבתים הן, ורוב תשמישן בחצר:

באמצע. זה נותן מחלקו חצי מקום עובי הכותל וכן זה: **גויל גזית כפיסין.** הכל מפרש בגמרא:

הכל כמנהג המדינה. אם מנהג לבנות בגויל אין חבירו יכול לומר איני חפץ אלא גזית:

זה נותן ג' טפחים כו'. שעובי כותל גויל ו' טפחים ושל גזית חמשה ושל כפיסים ד' ושל לבינים ג':

לפיכך. הואיל ובתחלת הבנין חייבום חכמים לבנות בין שניהם אם נפל הכותל לאחר שנים רבים אין האחד יכול לומר כל הכותל נבנה בחלקי ומשלי היו האבנים אע"פ שהוחזק יותר מחבירו וכגון שנפל הכותל בחלקו כדמפרש בגמ':

וכן בגינה. מחייבין את שניהן לבנות במקום שנהגו לגדור באמצע:

אבל בבקעה. שדה הלבן: **מקום שנהגו כו'. בגמ'** מפרש מאי קאמר: **ועושה חזית מבחוץ.** מפרש בגמ': **ועושים חזית מכאן ומכאן.** להודיע ששניהם עשאוהו:

גמ'

גודא. כותל:

(כדתנן). דקרי תנא לגודא מחיצה:

מחיצת הכרם. שסמוך לשדה הלבן של חבירו:

אומר לו. לבעל הכרם גדור אתה שלא יאסרו גפניך את תבואת השדה משום כלאים לפי שסמוך בעל השדה את זרעיו סמוך לגדר כדתנן בפרק שני (דף כו.) היה גדר ביניהם זה סומך לגדר מכאן את אילנותיו וזה סומך לגדר את זרעיו מכאן וכשאין שם גדר תנן בפי' שני לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא"כ הרחיק ממנו ד' אמות כדי עבודת הכרם דבהכי הוי כלאים:

חזרה ונפרצה אומר לו. לגדור:

קידש. התבואה אם הוסיף מאתים לישנא דקרא נקט פן תוקדש (דברים כב):

וטעמא דרצו. לבנות כותל דמדעת שניהן הוא דחייביה חכמים שיבנו בין שניהן ולקמן פריך כשרצו מאי הוי ליהדרי בהו אבל לא רצו שניהן שהיה אחד אומר דייה לחלקה במסיפס של יתדות עצים תקועים בארץ נמוכים לא כייפינן ליה ואין זה יכול לומר לו איני חפץ שתראה עסקי:

משנה

השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר-

בזוין את הכותל באמצע.

מקום שנהגו לבנות: גויל,

גזית,

כפיסין,

לבינין - בזוין,

הכל כמנהג המדינה.

גויל - זה נותן שלשה טפחים, וזה נותן שלשה טפחים.

בגזית - זה נותן טפחיים ומחצה, וזה נותן טפחיים ומחצה.

בכפיסין - זה נותן טפחיים, וזה נותן טפחיים.

בלבינין - זה נותן טפח ומחצה, וזה נותן טפח ומחצה.

לפיכך,

אם נפל הכותל,

המקום והאבנים של שניהם.

וכן בגינה,

מקום שנהגו לגדור - מחייבין אותו.

אבל בבקעה,

מקום שנהגו שלא לגדור - אין מחייבין אותו,

אלא, אם רצה, נוטע לתוך שלו ובונה,

ועושה חזית מבחוץ,

לפיכך,

אם נפל הכותל,

המקום והאבנים שלו.

אם עשו מדעת שניהם -

בזוין את הכותל באמצע,

ועושים חזית מכאן ומכאן.

לפיכך,

אם נפל הכותל,

המקום והאבנים של שניהם.

גמרא

סבריה:

מאי "מחיצה"?

גודא.

כדתניא:

"מחיצת הכרם שנפרצה - אומר לו 'גדור'.

חזרה ונפרצה - אומר לו 'גדור'.

ב, ב, נתיאש הימנה ולא גדרה - הרי זה קידש וחייב באחריותה."

טעמא ד"רצו",

הא לא רצו - אין מחייבין אותו;

אלמא:

היזק ראייה לאו שמייה היזק.

רש"י

פלוותא. חלוקת חצר שהושוו דעתם לחולקה וכגון שלא היה בה ח' אמות כדי לזה וכדי לזה שאין האחד יכול לכופ את חברו לחולקה ולהכי תני שרצו שכיון שרצו לחולקה בונין כותל אבנים על כרחם ואם בא האחד לומר אי איפשי ביציאה זו אלא מסיפס בעלמא אין שומעין לו משום היזק הראיה:

הוה אמינא במסיפס בעלמא. מיירי מתני' דאיהו נמי מחיצה איקרו ורצו דקתני אחלוקה קאי וכשאיין בה דין חלוקה קמ"ל כותל ורצו דקתני משום כותל דאי לא רצו פלגי לה במסיפס:

ואימא: מאי¹ "מחיצה"?

פלוותא,

כדכתיב: **"ויהי מחצית העדה"**² (במדבר לא, מג)!

וכיון ד"רצו" - בונין את הכותל בעל כרחו,

אלמא:

היזק ראיה שמיא היזק!

אי הכי,

האי **"שרצו לעשות מחיצה"** - 'שרצו לחצות' מבעי ליה!

אלא מאי - גודא?!

"בונין את הכותל" - 'בונין אותו' מבעי ליה!

אי תנא 'אותו',

הוה אמינא במסיפס בעלמא,

קא משמע לן: כותל.

¹ הגהות הב"ח

² ויהי מחצית העדה מן הצאן שלש מאות אלה ושלשים אלה שבעת אלפים וחמש מאות

2. ב, ב

רפ"י

דרצייה חד מינייהו לחבריה.
 ביקש ממנו לחולקה במחיצה:
מהו דתימא א"ל כשנתרציתי
לך. במחיצה מחיצה דקה
 נתרציתי ולמעוטי באוירא כגון
 של נסרים שהיא דקה והיזק
 ראייה אין בה או תמשוך עובי
 הכותל בחלקך חוץ מדבר מועט
 אבל לבנות כותל אבנים עב
 למעוטי נמי תשמישתי לא
 נתרציתי:

"בונין את הכותל באמצע" וכו'

פשיטא!

לא צריכא, דקדים חד ורצייה לחבריה;

מהו דתימא:

מצי אמר ליה,

כי איתרצאי לך - באוירא, בתשמישתיא לא איתרצאי לך -
קא משמע לן.

3. ב, ב - ג, א

רס"י

אסור לאדם שיעמוד כו'. שלא יזיקנו בעין רעה:
והא וכן קתני. דמשמע תרוייהו חד טעמא הוא גינה וחצר:
מחייבין אותו. והכא לא קתני רצו אלא על כרחו:
נפל שאני. שכבר נתרצו הראשונים בכותל:
ודקארי לה מאי קארי לה. וכי לא ידע דנפל שאני:
סיפא איצטריך ליה. כלומר הוא הדין נמי מעיקרא והאי דקתני נפל משום סיפא לאשמועינן דיותר מד' אמות אין מחייבין ואע"פ שהראשון היה גבוה יותר לא מחייבין ליה:
כופין אותו. כל אחד מבני החצר לתת חלקו בבנין:
בית השער. שבונים כותל נגד השער עגול סביב ועושין באותו היקף פתח קטן מן הצד משום היזק ראיות בני רה"ר שלא יראו תוך החצר:
הזיקא דרבים. שכל בני רה"ר מסתכלין שם:
אין חולקין. אין האחד כופה את חברו לחלוק:
החלונות. אחד מבני השותפין הבונה כותל בחצר כנגד חלונותיו של חברו בין מלמעלה וכו' אם הכותל גבוה יותר מן החלונות צריך להגביה למעלה מהן ד"א כדמפרש ואזיל כדי שלא יסמוך על כותלו וישחך ויראה בחלונותיו של חברו:
בין מלמטה. אם הכותל נמוך מן החלונות צריך להשפילו מהן ד"א כדי שלא יעמוד על עובי כותלו ויראה:
ומכנגדן. צריך להרחיק את הכותל מן החלונות ד' אמות כדי שלא יאפיל:

"והיזק ראיה - לאו שמייה היזק"?

(סימן: גינה, כותל, כופין, וחולקין, חלונות דרב נחמן).

תא שמע:

"וכן בגינה!"

"גינה" שאני,

כדרבי אבא:

דאמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב:

אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה.

והא "וכן" קתני!

אגויל וגזית.

תא שמע:

"נותל חצר שנפל - מחייבין אותו לבנות עד ארבע אמות" (בבא בתרא ה.).

נפל שאני.

ודקארי לה מאי קארי לה?

סיפא איצטריךא ליה:

"מארבע אמות ולמעלה - אין מחייבין אותו".

תא שמע:

"כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר" (בבא בתרא ז:).

שמע מינה:

היזק ראיה שמייה היזק!

הזיקא דרבים שאני.

ודיחיד לא?

תא שמע:

"אין חולקין את החצר,

עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה" (בבא בתרא יא:).

הא יש בה כדי לזה וכדי לזה - חולקין!

מאי לאו בכותל!

לא,

במסיפס בעלמא.

תא שמע:

"החלונות -

בין מלמעלה בין מלמטה ובין מכנגדן - ארבע אמות" (בבא בתרא כב:),

ותני עלה:

"מלמעלן - כדי שלא יציץ ויראה,

מלמטן - כדי שלא יעמוד ויראה,

מכנגדן - כדי שלא יאפיל!"

הזיקא דבית שאני.

רש"י

הזיקא דבית שאני. שאדם
עושה בביתו דברי הצנע:
מעקה גבוה ארבע אמות. כדי
שלא יראה בחצר חבירו כשהוא
משתמש בגגו:
ולא ידענא בהי עידנא דקא
אתית. להשתמש בגגך:
דאיצטנע מינד. דברי הצנע אבל
חצר החלוקה לתרוייהו קביעא
תשמישתי' לכל אחד בחלקו כל
שעה ולא עבדי בה מילי דצנעא:

תא שמע:

דאמר רב נחמן אמר שמואל:

גג הסמוך לחצר חבירו - עושין לו מעקה גבוה ארבע אמות!

שאני התם,

דאמר ליה בעל החצר לבעל הגג:

לדידי קביעה לי תשמישי,

לדידך לא קביעה לך תשמישתך,

ולא ידענא בהי עידנא סליקא ואיתית דאיצטנע מינד.

גא

4. ג, א

רס"י

כיון דרצו. לחלוק ולקמן פריך
מאי איריא רצו אפילו לא רצו
הרי הן יכולין לכופ זה את זה:
בונין כותל. של אבנים:
גודא. כותל אבנים ובחצר שיש
בה דין חלוקה ועל כרחן
חולקים:
וטעמא דרצו. שהתנו לחלוקה
בכותל אבנים הא לא רצו אין
מחייבין אותו אלא מסיפס
בעלמא:
כדאמרי אינשי כו'. תירוצא
הוא:
שאינ בה דין חלוקה. ח' אמות
לא יחלקו:
ובכתבי הקדש. ספר תורה
שהוא בדרך אחד וכן נביאים
וכתובים הכתובים בגליון
כס"ת:

לישנא אחרינא אמרי לה:

סבריה:

מאי "מחיצה"? - פלוגתא,

דכתיב: **"ויתחי מחיצת העדה"**,

וכיון ד"רצו" - בונין את הכותל בעל כורחן;

אלמא:

היזק ראיה שמייה היזק.

אימא: מאי "מחיצה"? - גודא,

דתניא:

"מחיצת הדרם שנפרצה - אומר לו 'גדור'.**נפרצה - אומר לו 'גדור'.****נתיאש הימנה ולא גדרה - הרי זה קידש וחייב באחריותה"**,

וטעמא ד"רצו" - הא לא רצו אין מחייבין אותו;

אלמא:

היזק ראיה לאו שמייה היזק!

אי הכי,

"בונין את הכותל" - 'בונין אותו' מבעי ליה!

אלא מאי פלוגתא?!

אי הכי,

"שָׂרְצוּ לַעֲשׂוֹת מַחֲצָה" - 'שָׂרְצוּ לַחֲצוֹת' מבעי ליה!

כדאמרי אינשי:

'תא נעביד פלוגתא'.

ואי היזק ראיה שמייה היזק,

מאי איריא **"רצו"**? אפילו לא רצו נמי!

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

משנתנו כשאין בה דין חלוקה, והוא דרצו.

מאי קא משמע לן -

דכי לית ביה דין חלוקה כי רצו פליגי?

תנינא:

"אימת? בזמן שאין שניהם רוצים,**אבל בזמן ששניהם רוצים - אפילו פחות מבאן חולקין!"**

אי מהתם,

הוה אמנא: **"אפילו פחות מבאן" - במקסיפס בעלמא -**

קא משמע לן הכא כותל.

וליתני הא ולא ליתני הדי!

סיפא איצטריכא ליה:

"ובכתבי הקדש - אף על פי ששניהם רוצים לא יחלקו".

(לישנא אחרינא:

וכי רצו מאי הוי, ליהדר ביה?

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

בְּשִׁקְנוּ מִיָּדוֹ.

רַחֲמֵי

קנין דברים הוא. ואין חליפין קונין אלא דבר הנקנה או מכר או מתנה או שעבוד קרקעות שהקנין חל עליו או מטלטלין: **ברוחות.** זה בורר לו חלק מזרחי וזה בורר לו חלק מערבי וקנו מידם ומעתה נקנה חלק מזרחי לזה ואין לזה חלק בו וכן השני לחבירו: **והחזיק.** בחלקו רפק ביה פורתא וקרקע נקנה בחזקה אחרי אשר רצו בשעת חלוקה:

אִדְאִשְׁמַעִינָן בְּשִׁאֵין בְּהָ דִּין חֲלוּקָה וְהוּא דְרָצוּ, לִישְׁמַעִינָן בִּישׁ בְּהָ דִּין חֲלוּקָה, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא רָצוּ!

אִי אִשְׁמַעִינָן בִּישׁ בְּהָ דִּין חֲלוּקָה, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא רָצוּ, הָוָה אֲמִינָא שִׁאֵין בְּהָ דִּין חֲלוּקָה - אֲפִילוּ רָצוּ נְמִי לֹא - קָא מְשַׁמַּע לָן.

וּמִי מְצִית אֲמַרְתָּ הָכִי?!

וְהָא קְתַנִּי סִיפָא:

"אִימְתִּי בְּזִמְן שִׁאֵין שְׁנִיָּהֶם רוּצִים,

אֲבָל בְּזִמְן שְׁשִׁנִּיָּהֶם רוּצִים - יַחֲלוּקוּ,"

מָאִי? לֹא אֲכֹתֵל?

לֹא, אֲמַסִּיפִס בְּעֻלְמָא.

לִיתַנִּי הָאִי וְלֹא לִיתַנִּי הָאִי!

סִיפָא אֲצַטְרִיכָא לִיה:

"וּבִכְתָּבִי הִקְדָּשׁ, אֶף עַל פִּי שְׁשִׁנִּיָּהֶם רוּצִים לֹא יַחֲלוּקוּ."

בְּמָאִי אוֹקִימַתָּא לְמִתְנִיתִין - בְּשִׁאֵין בְּהָ דִּין חֲלוּקָה, אִי בְּשִׁאֵין בְּהָ דִּין חֲלוּקָה, כִּי רָצוּ מָאִי הָוִי? נִהְדְּרוּ בְּהוּ!

אָמַר רַבִּי אֲסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

שִׁקְנוּ מִיָּדוֹ.

וְכִי קָנוּ מִיָּדוֹ מָאִי הָוִי? קָנִין דְּבָרִים בְּעֻלְמָא הוּא!

בְּשִׁקְנוּ מִיָּדוֹ בְּרוּחוֹת.

רַב אָשִׁי אָמַר:

כְּגוֹן שֶׁהֵלֵךְ זֶה בְּתוֹךְ שְׁלוֹ וְהַחֲזִיק, וְזֶה בְּתוֹךְ שְׁלוֹ וְהַחֲזִיק.

5. ג, א-ב

רס"י

אריח. חצי לבינה והלבינה ג' טפחים והאריח טפח ומחצה ועובי הכותל אריח מכאן ואריח מכאן וטפח באמצע שנותן שם טיט לחברו:

לבינים ליבני. שלימות לבינה לעובי הכותל:

למורשא דקרנת. ראשי האבנים בולטות לחוץ שאינן חלקות ולחכי בעי רוחב טפח יתירא:

לביני אורבי. בין דימוס שמכאן ובין דימוס שמכאן ונותן טיט באמצע:

ה"ג. אימא לביני דלא משפיין: **ש"מ כו'.** ונפקא מינה למקבל עליו לבנות כותל לחבירו:

בריכסא. אבנים דקות וטיט בין שני הדימוסות:

למימרא דבגזית כו' כל ד' אמות גובה אי הוה פותיא ה' טפחים קאי ואי לא לא קאי. כדתנן במתני' בגזית זה נותן טפחים ומחצה וזה נותן טפחים ומחצה וקתני סיפא מחייבין אותן לבנות עד ד' אמות ולפי חשבון זה לגובה שמנה צריך י' טפחים רוחב:

והא אמה טרקסין. דבנין שלמה דגזית הוה דכתיב אבני גזית (מלכים א ה) והוי שלשים אמה קומתה ואין עוביו אלא אמה להבדיל בין ההיכל לקדשי הקדשים:

"מקום שנהגו לבנות... [גויל, גזית, כפיסין, לבינין-בנין, הכל במנהג המדינה]."

"גויל" - אבני דלא משפיין,

"גזית" - אבני דמשפיין,

דכתיב: **"כל אלה אבנים יקרת כמדודות גזית".**

"כפיסין" - ארחי,

"לבינין" - ליבני.

אמר ליה רבה ברבי רבא דרבא אשי:

ממאי דגויל אבני דלא משפיין ניהו,

והאי טפח יתירא למורשא דקרנתא?

דילמא פלגא גזית הוא,

והאי טפח יתירא לביני אורבי הוא, כדקאמרינן:

"כפיסין" - ארחי, **"לבינין"** - ליבני, והאי טפח יתירא לביני אורבי!

אמר ליה:

וליצעמיה, **"כפיסין"** - ארחי, מנלן?

אלא גמרא גמירי לה!

גויל נמי אבני דלא משפיין - גמרא גמירי לה!

איכא דאמרי:

אמר ליה רב אחא ברבי רב אשי:

ממאי דהאי כפיסין ארחי ניהו,

והאי טפח יתירא לביני אורבי?

דילמא, מאי כפיסין? אבני דלא משפיין,

והאי טפח יתירא למורשא דקרנתא,

כדקאמרינן:

"גויל" - אבני דלא משפיין, **"גזית"** - אבני דמשפיין,

והאי טפח יתירא למורשא דקרנתא!

אמר ליה:

וליצעמיה, גויל אבני דלא משפיין מנלן?

אלא גמרא גמירי לה!

הכא נמי גמרא גמירי לה!

אמר אביי:

שמע מינה:

כל ביני אורבי - טפח.

הני מילי בטינא,

אבל בריכסא בעי טפי.

ואיכא דאמרי:

הני מילי בריכסא,

אבל בטינא לא בעי כולי האי.

למימרא, דבגזית -

³כל ארבע אמות גובה;

אי הוי פותיא חמושא - קאי, אי לא - לא קאי?

והא אמה טרקסין, דהוא גבוה תלתין אמהתא,

³ הגהת הב"ח מוחקת את האות ד.

רפ"י

דאיכא טפח יתירא. ומשום האי טפח פותיא מצי לאגבוה טובא ואין צריך לתת לכל ארבע אמות ה' טפחים רוחב:
בבנין. שהיה גובהו מאה אמות כדתנן במסכת מדות (פרק ד מ"ו):
בשנים. בית ראשון עמד ד' מאות ועשר ובית שני ד' מאות ועשרים:
אגב תקרה ומעזיבה. שהעלייה היתה נתונה עליו ומעזיבה של טיט טרכס על גבה וכו' המשא מעמיד הכותל שלא יטה לצדדין הלכך במקדש שני שלא היה כותל ל' מגיע לעלייה לא יוכל לעמוד:

ולא הוה פותיא אלא שית פושפי, וקם!

כיון דאיכא טפח יתירא - קאי.

ובמקדש שני,
 מאי טעמא לא עבוד אמה טרקסין?

כי קאי בתלתין קאי;
 טפי לא קאי.

ומנלן דהוה גבוה טפי?

דכתיב: **"גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון"**
 רב ושמואל,
 ואמר: לה: רבי יוחנן ורבי אלעזר;
 חד אמר: בבנין,
 וחד אמר: בשנים,
 ואיתא להא ואיתא להא.

גב,

וניעבדו תלתין אמין בבנין ואידך נייעביד פרוכת!

כי קאי תלתין אמהתא נמי אגב תקרה ומעזיבה הוה קאי,
 בלא תקרה ומעזיבה לא הוה קאי.

וליעביד מה דאפשר בבנין וליעביד אידך פרוכת!

אמר אביי:
 גמירי: אי כולו בבנין אי כולו בפרוכת;
 אי כולו בבנין - ממקדש,
 אי כולו בפרוכת - ממשכן.

6. ג, ב

רפ"י

הן וסידן או הן בלא סידן. הני שיעורי דמתני' עם עובי הטיח קא חשיב להן או דילמא מקום האבנים הוי בפותיא לבד טיח הסיד:
והא קתני טפחים ומחצה. אלמא חצי טפח נמי חשיב:
חזי לאיצטרופי. של זה ושל זה מצטרפין לטפח:
הקורה שאמרו. לענין הכשר מבוי:
ג' טפחים. אלמא ג' טפחים דקתני לגבי מתני' גבי לבינין כדקתני זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה הן בלא סידן קאמר דהא לבינה לחודה שלשה טפחים:
התם ברברבא. ומתני' בזוטרטא דעם סידן לא הוו אלא ג' טפחים:

איבעיא להו:
הן וסידן, או דילמא הן בלא סידן?

אמר רב נחמן בר יצחק:
מסתברא: הן וסידן,
דאי סלקא דעתך הן בלא סידן, ליתנייה לשיעוריה!
אלא לאו שמע מינה: הן וסידן!

לא,
לעולם אימא לך: הן בלא סידן,
וכיון דלא הוי טפח, לא תני.

והא קתני:
"בלבינין - זה נותן טפח ומחצה, וזה נותן טפח ומחצה!"

התם חזי לאיצטרופי.

תא שמע:
"הקורה שאמרו - רחבה כדי לקבל אריח,
והאריח - חצי לבינה של שלשה טפחים!"

התם ברברבא.

דיקא נמי, דקתני:
"של שלשה טפחים",
מכלל דאיכא זוטרטא,
שמע מינה.

7. ג, ב

רפ"י

משום פשיעותא. דילמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתי:
משום צלויי. כל זמן הבנין:
בי קייטא בסיתוא. בית הכנסת היה להם לימות החורף נמוך בכתלים רחבים וחלונות מועטין מפני הצנינה ובימות החמה בית הכנסת אחר שאויר שולט בו:
זוזי. לצורך בית הכנסת החדש ומונחים ביד הגבאי מי איכא למיחש לפשיעות או לא:
שריגי ליבני. מסודרים הלבנים זה על גב זה ומזומנין לתתן בבנין:
הדרי הודרי. משופין ומתוקנין רהיטי הגג קיברוני"ש:
כי בנו נמי. בי כנישתא חדתא לא נסתרה לעתיקא דדילמא מתרמי פדיון שבויין ומזבני ליה:
ולא אמרן. דלא ליסתרה לעתיקא:
אלא דלא חזו ביה תיוהא. ביקוע שיהא מזומן ליפול:
עייליה לפורייה התם. כדי שלא יתייאש בבנינו שהחמה והגשמים מצערין אותו:
שפכי. מרזבין:
היכי אסביה עצה להורדוס. כדאמר' לקמן בשמעתין וכתובה היא ביוסיפון בן גוריון:

אמר רב חסדא:

לא ליסתור איניש בי כנישתא, עד דבני בי כנישתא אחריתי.

איכא דאמר' משום פשיעותא, ואיכא דאמר' משום צלויי.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו:

דאיכא דוקתא לצלויי⁴.

מרימר ומר זוטרא סתרי וכו' בי קייטא בסיתוא, וכו' בי סיתוא בקייטא.

אמר ליה רבינא לרב אשי:

גבו זוזי ומחתתי, מאי?

אמר ליה:

דילמא מתרמי להו פדיון שבויים ויהבי להו.

שריגי ליבני, והדרי הודרי, ומחתתי פשורי,

מאי?

אמר ליה:

זמנין דמתרמי להו פדיון שבויים, מזבני ויהבי להו.

אי הכי,

אפילו בנו נמי!

אמר ליה: דירתיה דאינשי לא מזבני.

ולא אמרן אלא דלא חזי בה תיוהא,

אבל חזי בה תיוהא סתרי וכו'.

כי הא דרב אשי:

חזא בה תיוהא בכנישתא דמתא מחסא,

סתריה, ועייל לפורייה להתם, ולא אפקיה עד דמתקין ליה שפיכי.

ובבא בן בוטא,

היכי אסביה ליה עצה להורדוס למיסתריה לבית המקדש?

והאמר רב חסדא:

לא ליסתור איניש בי כנישתא,

עד דבני בי כנישתא אחריתא!

אי בעית אימא:

תיוהא חזא ביה.

איבעית אימא:

מלכותא שאני, דלא הדרא ביה.

דאמר שמואל:

אי אמר מלכותא 'עקרנא טורי' - עקר טורי

ולא הדר ביה.

⁴ בדפוס כתוב - "בי כנישתא אחריתי". ותוקן ע"פ מסורת הש"ס וגירסת ראשונים רבים.

8. ג, ב - ד, א

רש"י

אהדר ליה כלילא דיילי. האנקה
מתרגמינן ילא (ויקרא יא) והוא
שרץ שקורין הרצון ושערו
קשה כמחטין ועשה לו עטרה
מעורו סביבות עיניו:
השתא מיהא [דאנא ואת]. אנא
ואת שנינו כאן ואין שומע:

הורדוס עבדא דבית חשמונאי הוה.
נתן עיניו באותה תינוקת.
יומא חד, שמע ההוא גברא בת קלא דאמר:
'כל עבדא דמריד השתא - מצלח'.
קם, קטלינהו לכולהו מרותיה, ושיירה לה היא ינוקתא.
כי חזת ההיא ינוקתא דקא בעי למינסבה,
סליקא לאיגרא, ורמא קלא. אמרה:
כל מאן דאתי ואמר: 'מבית חשמונאי קאתינא' - עבדא הוא,
דלא אישתייא מיניהו אלא ההיא ינוקתא,
וההיא ינוקתא נפלה מאיגרא לארעא.
טמנה שבע שנין בדובשא;
איכא דאמרי: בא עליה,
איכא דאמרי: לא בא עליה.

דאמרי לה: 'בא עליה' -
הא דטמנה ליתוביה ליצריה.
ודאמרי לה: 'לא בא עליה' -
האי דטמנה, כי היכי דנאמרו: בת מלך נסב.

אמר:
מאן דריש: "מקרב אחיך תשים עליך מלך"⁵ (דברים יז, טו)?
רבנן,
קם, קטלינהו לכולהו רבנן,
שבקיה לבבא בן בוטא למשקל עצה מניה.

ד, א
אהדר ליה כלילא דיילי,
נקרניהו לעיניה.
יומא חד, אתא ויתיב קמיה;
אמר: חזי מר האי עבדא בישא מאי קא עביד!
אמר ליה: מאי אעביד ליה?
אמר ליה: נלטייה מר!
אמר ליה: כתיב "גם במדעך מלך אל תקלל"⁶ (קהלת י, כ)!
אמר ליה: האי לאו מלך הוא!
אמר ליה: וליהוי עשיר בעלמא -
וכתיב: "ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר" (קהלת י, כ)!
ולא יהא אלא נשיא -
וכתיב: "ונשיא בעמך לא תאר"⁷ (שמות כב, כז)!
אמר ליה: בעושה מעשה עמך, והאי לאו עושה מעשה עמך!
אמר ליה: מסתפינא מיניה.
אמר ליה: ליכא איניש דאזיל דלימא ליה, דאנא ואת יתיבנא.
אמר ליה: כתיב "כי עוף השמים יוליד את הקול ובעל כנפים יגיד דבר" (קהלת י, כ).
אמר ליה: אנא הוא!
אי הוא ידענא דזהרי רבנן כולי האי, לא הוה קטילנא להו.
השתא מאי תקנתיה דההוא גברא?
אמר ליה: הוא כבה אורו של עולם,
דכתיב: "כי נר מצוה ותורה אור"⁸ (משלי ו, כג),
ילד ויעסוק באורו של עולם,
דכתיב: "ונהרו אליו כל הגוים"⁹ (ישעיהו ב, ב).

⁵ שוים תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא

⁶ גם במדעך מלך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר כי עוף השמים יוליד את הקול ובעל כנפים יגיד דבר

⁷ אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר

⁸ כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר

⁹ ונהיה באחרית הימים נמון יהיה הר בית יהוה בראש ההרים ונשיא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים

רס"י

הנני מחלל את מקדשי. סיפיה
דקרא מחמד עיניכם:
מסתפינא ממלכותא. כפופים
היו למלכות רומיים:
מתמלכין. נוטלין רשות:
אי זיינך עלך ספרך כאן. אם
נתגאית בכלי מלחמתך שהרגת
בית אדוניך ספר יוחסין שלך
בידינו הוא [ידענו] שאתה עבד:
לא רכא כו'. לא מלך ולא בן
מלך:
קלניא מתעביד. נעשה בן חורין
מאליו:
שישא. שיש ירוק שקורין
ביי"ש:
ומרמא. שיש לבן:
כוחלא. שיש צבוע כעין כחול:
אידוותא דימא. גלי הים [שהם
נעים ונדים והעין מתעששת
בראיתן]:
נענש דניאל. לקמיה מפרש
עונשו:
מלכי ישפר עלך. עצתי תיטב
בעיניך:
במיחן עניין. בחנינת עניים:
בכך תהא ארכא לשלותך. [יהא
אורך] לשלומך:
כולא מטא. כל החלום של
פורענות בא עליו:

איכא דאמרי, הכי אמר ליה:
הוא סימא עינו של עולם,

דכתיב: "והיה אם מעיני העדה"¹⁰ (במדבר טו, כד),
ילך ויתעסק בעינו של עולם,

דכתיב: "הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם מחמד עיניכם"¹¹ (יחזקאל כד, כא).

אמר ליה: מסתפינא ממלכותא.

אמר ליה: שדר שליחא, וליזיל שתא, וליעבב שתא ולהדר שתא -
אדהכי והכי סתריית ליה ובגייית ליה.

עבד הכי.

שלחו ליה: אם לא סתרתה - אל תסתור,

ואם סתרתה - אל תבני,

ואם סתרתה ובנית - עבדי בישא, בתר דעבדין מתמלכין!

אם זיינך עלך - ספרך כאן:

לא רכא ולא בר רכא - הורדוס עבדא קלניא מתעביד.

מאי "רכא"?

מלכותא,

דכתיב: "אנכי היום רך ומשוח מלך"¹² (שמואל ב' ג, לט).

ואי בעית אימא מהכא:

"ויקראו לקניו אברך"¹³ (בראשית מא, מג).

אמרי:

מי שלא ראה בגין הורדוס - לא ראה בגין נאה מימיו.

במאי בגייה?

אמר רבה:

באבני שישא ומרמא.

איכא דאמרי:

באבני כוחלא, שישא ומרמא.

אפיק שפה ועייל שפה, כי היכי דנקביל סידא.

סבר למשע"יה בדהבא;

אמרו ליה רבנן:

שבקיה, דהכי שפיר טפי, דמייחזי כי אידוותא דימא.

ובבא בר בוטא היכי עבד הכי?!

והאמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי יהושע בן לוי:

מפני מה נענש דניאל? מפני שהשיא עצה לנבוכדנצר,

שנאמר: "להן מלכא מלמי ישפר עלך,

וחטאך בצדקה פרק, ועזיתך במחן ענין -

הו תהווה ארכא לשלותך וגו',

וכתיב: "מלא מטא על נבוכדנצר מלכא",

¹⁰ והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה ליה נחח לה' ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטת

¹¹ אמר לבית ישראל מה אמר א-דני' ה' הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם מחמד עיניכם ומחמל נפשכם ובנותיכם אשר עזבתם בחרב ופלו

¹² ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרניה קשים ממני ושלם ה' לעשה הרעה כרעתו

¹³ וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לקניו אברך ונתנו אותו על כל ארץ מצרים

וּכְתִיב: **"וְלִקְצֵת יִרְחִין תְּרֵי עֶשֶׂר"** וגו' ¹⁴ (דניאל ד, כד-כו)!

רַש"י

לקצת ירחין תרי עשר. בשביל
עצתו של דניאל תלה לו שנים
עשר חדש:
כולא מטא. כל החלום של
פורענות בא עליו:
לקצת ירחין תרי עשר. בשביל
עצתו של דניאל תלה לו שנים
עשר חדש:

אִיבָעִית אִימָא:

שְׂאֲנִי עֲבָדָא, דְּאִיחִיב בְּמַצּוֹת.

וְאִיבָעִית אִימָא:

שְׂאֲנִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דְּאִי לֹא מַלְכוּת לֹא מִתְבְּנִי.

וְדַנְיָאֵל מְנַלֵּן דְּאִיעֲנֵשׁ?

אִילִימָא מְשׁוּם דְּכְתִיב: **"וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לְהַתֵּךְ"** ¹⁵ (אסתר ד, ה),

וְאָמַר רַב: הַתֵּךְ זֶה דְּנִיָּאֵל -

הַנִּיחָא לְמֵאן דְּאָמַר 'שְׁחַתְכוּהוּ מִגְדּוּלְתּוֹ',

אֶלֹא לְמֵאן דְּאָמַר 'שְׁכַל דְּבָרֵי מַלְכוּת נְחֻתְכִין עַל פִּי' -

מֵאִי אִיקָא לְמִימַר?

דִּשְׁדִּיּוּהוּ לְגֻבְרָא דְּאַרְיִיוּתָא.

¹⁴ **כד** להו מלכא מלכי ישפר עלך וחסאך בצדקה פרק ועזותך במחן ענין הו תהווא ארכה לשלוחה. כב מלא מטא על נבוכדנצר מלכא. **כו** לקצת ירחין תרי

עשר על היכל מלכותא די בבב מהלך הוה

¹⁵ וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לְהַתֵּךְ מִסְרִי־סִי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעֲמִיד לְפָנֶיהָ וַתַּצְוֶהוּ עַל מַרְדֳּכָי לְדַעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה

9. ד, א

רש"י

בהוצא. לולבי דקלים :
ודפנא. ענפי עץ ערמונים שקורין
לו"ר ופרי שלו קורין ביי"ש :

"הכל כמנהג המדינה".

"הכל" - לאתווי מאי?

לאתווי אתרא דנהיגי בהוצא ודפנא.

10. ד, א

"לפיקה, אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם".

פשיטא!

לא צריכא,
דנפל לרשותא דחד מיניהו.

אי נמי,
דפנינהו חד לרשותא דידיה.

מהו דתימא: ניהוי אידך 'המוציא מחבירו עליו הראיה' -
קא משמע לן.

רפ"י

פשיטא. דהאבנים של שניהם
דאפי' לא פסק לן דינא דמתני'
המלמדנו שמתחלה בין שניהם
עשאוה על כרחם היו חולקין
בשוה האבנים שהרי ברשות
שניהם מונחים ויד מי מהם
תגבר: (הג"ה בפ"י ר"ח קמ"ל
דלא בעינן ראייה אלא שותף
מפיק מיניה בלא ראייה ואיהו
דטעין דדיליה נינהו עליו הראיה
וכל כה"ג הכי דיינינן ליה וזה
הדין מפורש עוד כמו כן בפרק
הבית והעלייה בתחילתו
איבעית אימא בשותפין כי האי
גוונא אנוחי אבנים ברשות
חבירו לא קפדי וחזקת רשות
לאו כלום הוא שמעינן מינה
דכל כהאי גוונא דמילתא
דידיעא בשותפתא לתרוייהו
אע"ג דמנחי ברשותא דחד
מיניהו לא יכול למיטען ידי
נינהו דברשותי מנחי דקיי"ל
שותפין לא קפדי אהדדי ע"כ):

11. ד, א

רס"י

השתא סתם גינה אמרת לא.
 אע"פ שהיזק ראייה קשה:
 אמר אביי כו'. האי מקום שנהגו
 לגדור דקתני מתני' אבקעה
 קאי:
 א"כ מאי אבל בבקעה. הא
 מינה סליק והכי איבעי למיתני
 אבל מקום שנהגו שלא לגדור
 אין מחייבין אותו:

"וכן בגינה, מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו".

הא גופא קשיא:

אמר רב: "וכן בגינה,

מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו" -

הא סתמא - אין מחייבין אותו.

אימא סיפא: "אבל בקעה,

מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו" -

הא סתמא - מחייבין אותו.

השתא סתם גינה אמרת לא, סתם בקעה מיבעיא?!

אמר אביי:

הכי קאמר:

וכן סתם גינה, ובמקום שנהגו לגדור בבקעה - מחייבין אותו.

אמר ליה רבא:

אם כן, מאי "אבל"!

אלא, אמר רבא:

הכי קתני:

וכן סתם גינה - כמקום שנהגו לגדור דמי, ומחייבין אותו,

אבל סתם בקעה - כמקום שלא נהגו דמי, ואין מחייבין אותו.

12. ד, א-ב

רס"י

מכפיה לקרנא לבר. ראשי הכותל יכוף לצד חבירו וכל חזית לשון קצה הוא וכן שנינו בתמיד (פ"ב מ"ד) גבי מערכה וחזיתה מזרחה ראשי הגזירין וכן מחזה מול מחזה דמלכים (א) ראשי הנסרים מוסבין זה מול זה ועבי מאבראי כופה לצדי ראשי הכותל שמחבר בראשו אבנים וטיט ומעבהו:

דידי ודידיה הוא. כדקתני מתניתין כשעושין אותו בין שניהם עושין חזית מכאן ומכאן:

השתא נמי גיזי לה. לכהיא כפופה שהיא לצדו ואימא דידי ודידיה הוא ולא עשינו חזית:

מלגיו. לצד שלו ולקמיה פריך הא מבחוץ קתני:

לייף ליה. מחבר חזית אחרת לצדו:

נשעייה באמתא מלבר. יהא טח בטיט אמה בראש הכותל מבחוץ:

ומקפל ליה. מקפלו:

"אָלא, אַם רָצה, נוֹנס לַתּוֹךְ שְׁלוֹ וּבוֹנָה וְעוֹשֶׂה חֲזִית".

מאי "חזית"?

אמר רב הונא:
אכפיה ליה לקרנא לבר.

ונעבד מלגיו!

עבד חברה נמי מלבר,
ואמר: דידי ודידיה הוא.

אי הכי,
השתא נמי גיזי ליה חברה,
ואמר: דידי ודידיה הוא!

גיוזא מידע ידיע.

איכא דאמרי,
אמר רב הונא:
מיכפא לקרנא מלגיו.

ונעבד מלבר!

גיזי ליה חברה,
ואמר: דידי ודידיה הוא.

אי הכי,
השתא נמי לייף ליה חברה,
ואמר: דידי ודידיה הוא!

ליפופא מידע ידיע.

והא "מבחוץ" קתני!

קשיא.

רבי יוחנן אמר:
נשעייה באמתא מלבר.

ד, ב

ונעבד מלגיו!

עבד חברה מלבר,
ואמר: דידי ודידיה הוא.

אי הכי,
השתא נמי דקפיל ליה חברה,
ואמר: דידי ודידיה הוא!

קילופא מידע ידיע.

13. ד, ב

רס"י

הוצא. אם עשו מחיצת נצרים
כיצד יעשו חזית:

סינופי יריכי לבר. ראשי
ההוצים יושב לצד שדה חבירו
וכשיהיה סונף ההוצים כשיכלה
האחד ויתן את חבירו יסנפנו
מבחוץ:

הג"ה יריכי כדאמרי' לעיל
טפח יתירא לביני אורבי
תמ"ש. ור"ח פי' מוציא ראשי
הקנים ודפנא שהוא הקנים
העומדים לחיזוק המחיצה לחוץ
מתוך פירושו משמע שהקנים
שמעמידין מן הצד לסמוך
הכותל וזהו לשון סניפין ע"כ:
אלא בשטרא. אם עשה האחד
יביא עדים ויחתמו לו ואם
עשהו שנים יעידו עדים ויחתמו
דס"ל קופלא דטינא מעילווה
הוצא לא ידיע:

הוצא;

אמר רב נחמן:
סינופי יריכי מלבר.

וניעבד מלגיו!

עביד נמי חבריה מלבר,
ואמר: דידי ודידיה הוא.

אי הכי,
השתא נמי, גיזי ושידי ליה,
ואמר: דידי ודידיה הוא!

משריק ליה טינא.

השתא נמי אתי חבריה וקליף ליה!

קילופא מידע ידיע.

אביי אמר:
הוצא לית ליה תקנתא אלא בשטרא.

14. ד, ב

רס"י

ולא יעשו. חזית לא לזה ולא לזה והרי סימן שלא עשאה האחד בשלו שאילו עשאה היה עושה חזית מבחוץ:

ועביד דידיה. עשה חזית

מבחוץ: **ותקנתא לרמאי.**

בתמיה וכי מפני דאגת רמאין איכפל תנא למיתני הא מתני:

ורישא. דקתני ועושה חזית

מבחוץ לאו תקנתא משום רמאי

הוא דלא לימא חבריה של שנינו הוא:

תנא דינא. הואיל ובקעה אין

מנהג לגדור אין יכול לכופו אלא

כונס לתוך שלו ובונה ואידי

דתנא דינא תנא תקנתא ועושה

חזית משום רמאי אלא סיפא

דינא לא תנא דהא פשיטא דאם

עשו מדעת שניהם תעשה משל

שניהם וכולה משום תקנתא

הוא דתנייה:

"אבל אם עשו מדעת שניהם,

[בזנין את הנותל באמצע, ועושין חזית מכאן ומכאן]."

אמר ליה רבא מפריקא לרב אשי:

לא יעשו לא זה ולא זה!

אמר ליה:

לא צריכא, דקדים חד מנייהו ועבד דידיה,

ואי לא עביד חבריה,

אמר: דידיה הוא.

ותנא, תקנתא לרמאי קא משמע לן?!

אמר ליה:

ורישא לאו תקנתא לרמאי הוא?!

אמר ליה:

בשלמא רישא תנא דינא,

ומשום דינא תנא תקנתא,

אלא סיפא - דינא קתני דקתני תקנתא?!

אמר רבינא:

הכא בהוצי עסקינן -

לאפוקי מדאבני, דאמר: 'הוצא לית ליה תקנתא אלא בשטר' -

קא משמע לן דבחזית סגיא.

15. דב, ה,א

רפ"י

משנה

המקיף את חבירו משלש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין מחייבין אותו.
רבי יוסי אומר:
אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל.

גמרא

אמר רב יהודה אמר שמואל:
הלכה כרבי יוסי,
דאמר: "אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל";
לא שנא עמד ניקף, לא שנא עמד מקיף.

איתמר,

רב הונא אמר:

"הכל" - לפי מה שגדר.

חייא בר רב אמר:

"הכל" - לפי דמי קנים בזול.

תנן:

"המקיף את חבירו משלש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין מחייבין אותו" -

הא רביעית מחייבין אותו.

אימא סיפא:

"רבי יוסי אומר:

אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל";

בשלמא לרב הונא, דאמר הכל לפי מה שגדר בה,

היינו דאיכא בין תנא קמא ורבי יוסי -

תנא קמא סבר: הכל לפי דמי קנים בזול - אין, ומה שגדר - לא,

ורבי יוסי סבר: הכל לפי מה שגדר.

אלא לחייא בר רב דאמר: הכל לפי דמי קנים בזול,

מאי איכא בין תנא קמא לרבי יוסי??

אי דמי קנים בזול לא קנהיב ליה, מאי קנהיב ליה?!

אי בעית אימא:

אגר נטירא איכא בינייהו;

תנא קמא סבר: אגר נטירא - אין, דמי קנים בזול - לא,

ורבי יוסי סבר: דמי קנים בזול.

ואי בעית אימא:

ראשונה שניה ושלישית איכא בינייהו;

תנא קמא סבר: רביעית הוא דיהיב ליה,

אבל ראשונה שניה ושלישית לא יהיב ליה,

ורבי יוסי סבר: ראשונה שניה ושלישית נמי יהיב ליה.

איבעית אימא:

מקיף וניקף איכא בינייהו;

תנא קמא סובר: טעמא דעמד ניקף דמגלגלין עליו את הכל,

אבל עמד מקיף אינו נותן לו אלא דמי רביעית,

ורבי יוסי סבר: לא שנא ניקף ולא שנא מקיף,

אם עמד וגדר מגלגלין עליו את הכל.

מתני'

המקיף את חבירו משלש רוחותיו. שקנה ג' שדות סביב שדה חבירו לשלשת מצריה וגדר את שלשתו ונמצא שדהו של אמצעי זה מוקף משלש רוחותיו:

אין מחייבין אותו. לתת כלום כדאמרי' דסתם בקעה מקום שנהגו שלא לגדור הוא: הג"ה תמ"ש ולי"נ טעמא משום דאכתי לא מהני ליה מידי שחלל יכולים ליכנס מרוח רביעית אבל אם גדר רביעית מחייבין אותו כדאמרינן בגמ' ואע"ג דאמרינן לעיל דסתם בקעה מקום שנהגו שלא לגדור הוא ה"מ בין בקעה לבקעה וכותל גבוה ד' אמות לשם הוא דלא בעינן מ"ט דליכא היזק ראייה אבל בשביל היזק בהמות שלא יכנסו לשדה צריך לגדור גדר שלו עשרה טפחים המונע מליכנס בהמות:

ה"ג ר' יוסי אומר אם עמד וגדר את הרביעית. ולא גרסי' ניקף:

הג"ה וכן בפירוש ר"ח ומיהו אניקף מפרשין לה לקמן. תוס' והכי מוכח בפ"ב דב"ק והלשון מוכיח דקתני אם עמד ולא קתני אם גדר מכלל דלאו בההוא דגדר השלש מיירי. תי' מו' שמי ע"כ:

מגלגלין עליו את הכל. לתת חלקו בשלשת הראשונות דכיון דגדר את הצד הפתוח גלי דעתיה דניחא ליה במאי דגדר חבריה:

גמ'

לפי מה שגדר. בכל יציאות שהוציא בהן הראשון יחזיר לו מחצה:

דמי קנים. דאמר ליה לדידי סגי לי בגדר קנים ואי אפשר בהוצאה של גדר אבנים:

ה"ג תנן המקיף את חבירו מג' רוחותיו אין מחייבין אותו הא רביעית מחייבין אותו **אומא סיפא ר' יוסי אומר כו' וגדר את הראשונה כו' אין מחייבין אותו.** דהא לא אהני ליה מידי שהרי גלוי הוא מצד רביעית הא אם גדר עוד מקיף את הרביעית מחייבין אותו דאהני ליה:

אימא סיפא רבי יוסי אומר. בשלמא לרב הונא דאמר הכל דר' יוסי במה שגדר הוא היינו דאיכא בין תנא קמא לר' יוסי דתנא דלא נקט לישנא דהכל סבר דמי קנים בזול הוא דמחייבין אותו ור' יוסי סבר כו' דהא ליכא למימר דתנא דוקא אם גדר מקיף את הרביעית הוא דמחייבין אותו אבל אם גדר ניקף לא דכ"ש הוא השתא היכא דלא גלי דעתיה דניחא ליה בהיקיפא קא מחייב ליה כ"ש היכא דגלי ולר' יוסי נמי קס"ד השתא דתנא ניקף וה"ה למקיף אלא בגלגול דהכל הוא דפליגי:

אלא לתנא דמי קנים נמי לא יהיב ליה **אלא מאי יהיב ליה.** מאי מחייבין אותו דדייקין ממילתיה:

יהב ליה אגר נטירא. דבר מועט שהיה צריך ליתן לשומר בכל שנה כשהיא בקמותיה:

דתנא קמא סבר. דמי רביעית יהיב ליה אם גדרה מקיף אבל דמי הראשונות לא יהיב ליה שכבר יצא מהם זכאי בבית דין שהיו שם ימים רבים ולא הועילו לו ואם גדרה ניקף לרביעית לא יהיב ליה מידי כדפיר' שכבר יצא ידי בית דין מהם ולר' יוסי לא שנה גדרה ניקף ולא שנא מקיף מגלגלין עליו את הכל בכולן דמי קנים:

ואיבעית אימא מקיף וניקף איכא בינייהו. דתנא קמא אית ליה דרבי יוסי היכא דגדרה ניקף אבל רבי יוסי לית ליה דתנא קמא בגדר מקיף תנא קמא סבר לא שנא ניקף ולא שנא מקיף כי גדר לרביעית מחייבין אותו דהא תנא קמא במקיף איירי ודייקין ממילתיה הא רביעית מחייבין אותו וכל שכן כשגדרה ניקף דגלי דעתיה:

רס"י

ור' יוסי סבר. דוקא גדרה ניקף
דגלי דעתיה אבל גדרה מקיף
לא:

רונא אקפיה רבינא. ד' שדות
היו לרבינא סביבות ארבעה
מצרים של רונא וגדרן:

הב לי כמה דגדרי. כרב הונא
אליבא דר' יוסי דאמר הכל לפי
מה שגדר דהכי קי"ל כדמוכח
לקמן:

יומא חד הוה גדר. רונא היה
גודר תמרים מדקל שבשדהו:

קיבורא דאהיני. אשכול של
תמרים משל רונא ובפניו:

רמא ביה קלא. גער בו רונא
באריסיה דרבינא:

א"ל. רבינא גלית אדעתך
שחביבך הדקלן עליך וניחא לך
בשמירתך:

לא יהא אלא עיזי בעלמא מי לא
בעית כו'. כלומר אפי' אינך ירא
מן הגנבים צריך אתה לשמרון מן
העזים:

ולאו גברא בעית לאכלויי.
להזעיק ולגעור בהן וירעם
מתרגמי' אכלי (תהלים יח) וכן
כל לשון הכרזה בתרגום
יהונתן:

פייסיה במה דאיפייס. טוב לך
להתפייס באגר נטירא הואיל
ונתוצה לך: הגה"ה ואי לא
דאיננא לך כר' יוסי כו' מכלל
דהכי הלכתא. וכן פסק ר"ח.
תמ"ש:

ארבעה צלא וד' לצלא. אני
שמעתי צלא רצען עני וצלא
רצען עשיר וכך אמר לו ארבע
ככרות צריכין לרצען עני
למאכלות ביתו ליום כמו
שצריכין לעשיר וזה עני הוא
וצריך לו השדה לפרנסה וכשם
שאתה אומר לו הסתלק מעלי
בדינא דבר מצרא משום ועשית
הישר והטוב כך אני אומר לך
עשה ישר וטוב לעני זה ואל
תסלקהו ויש לגמגם דהעור
קרוי צלא ולא הרצען כדאמרי'
בעלמא (נדרים דף נו:.) מאי
דרגש ערסא דצלא ואומר אני
רונא רצען היה ונותן עורות
לעבדנין לעשות מהן מנעלין
למוכרן בשוק וכך אמר לו רב
ספרא לרבינא העני זה שכרו
מועט שהוא צריך ליתן שכר
הרבה לעבדנין דאמרי' אינשי
ארבעה זוזי לצורך מקח העור
וארבעה זוזי לשכר העבדנין
והיינו צלא לפיכך עשה ישר
וטוב ותהי לו שדה זו לפרנסת
ביתו ול"נ ד' צלא ד' ככרות
צריך לעבדן עני וד' לצלא כמו
כן ד' לצורך עבדן עשיר ומשל
הוא כנגד רונא שהיה לו שדה
אחת בתוך שדות של רבינא
כדאמר לעיל דרבינא אקפיה
מארבע רוחותיו ועכשיו קנה לו
שדה אצל מצר רבינא ומפסיק
שדה רבינא בין שדותיו וא"ל רב
ספרא לרבינא שיעשה הישר
והטוב להניח לרונא אותה
דעכשיו יהיה לו שנים שכמו
שצריך שמירה לשני שדות
[צריך] ג"כ לאחד ומכמה דברים
יציאת האחד מרובה כיציאת
שנים ונמצא רונא משתכר:

לישנא אחרינא:

מקיף וניקף איכא בינייהו;

תנא קמא סבר: אם גדר מקיף את הרביעית נמי יהיב ליה,

ורבי יוסי סבר: אם עמד ניקף וגדר את הרביעית הוא דיהיב ליה,

דגלי דעתיה דניחא ליה,

אבל אם גדר מקיף לא יהיב ליה מיד.

הא,

רונא, אקפיה רבינא מארבע רוחותיו;

אמר ליה: הב לי כמה דגדרי!

לא יהיב ליה.

הב לי לפי דמי¹⁶ קנים בזול!

לא יהיב ליה.

הב לי אגר נטירותא!

לא יהיב ליה.

יומא חד הוה קא גדר דיקלי.

אמר ליה לאריסיה: זיל שקול מניה קיבורא דאהיני.

אזל לאתויי, רמא ביה קלא.

אמר ליה: גלית דעתך דמינח ניחא לך,

לא יהא אלא עיזא בעלמא, מי לא בעי נטירותא?!

אמר ליה: עיזא בעלמא לאו לאכלויי בעיא.

אמר ליה: ולא גברא בעית דמיכלי לה?!

אתא לקמיה דרבא: אמר ליה זיל פייסיה במאי דאיפייס,

ואי לא - דאיננא לך דינא כרב הונא אליבא דרבי יוסי.

רונא וכן ארעא אמיצרא דרבינא.

סבר רבינא לסלוקי משום דינא דבר מצרא.

אמר ליה רב ספרא בריה דרב ייבא לרבינא:

אמרי אינשי ארבעה לצלא, ארבעה לצלא.

¹⁶ ע"פ הגהת הב"ח.

16. ה, א-ב

רס"י

משנה

בּוֹתֵל חֹצֵר שְׁנָפֵל - מְחַיִּיבִין אוֹתוֹ לְבָנוֹתוֹ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת;
בְּחֻזְקַת שְׁנָתוֹ, עַד שְׂיָבִיא רְאִיָּה שְׁלֹא נָתַן.
מֵאֲדָבָע אַמּוֹת וְלִמְעַלָּן - אֵין מְחַיִּיבִין אוֹתוֹ,
סָמֵךְ לוֹ בּוֹתֵל אַחֵר,
אִף עַל פִּי שְׁלֹא נָתַן עָלָיו אֶת הַתְּקֵרָה -
מְגַלְגֵּלִין עָלָיו אֶת הַכֵּל;
בְּחֻזְקַת שְׁלֹא נָתַן, עַד שְׂיָבִיא רְאִיָּה שְׁנָתוֹ.

גמרא

אמר ריש לקיש:

הקובע זמן לחבירו, ואמר לו: 'פרעתיד בתוך זמני' - אינו נאמן,
ולואי שיפרע בזמנו.

אבוי ורבא דאמרי תריןיהו:

עבד איניש דפרע בגו זימניה,

זימנין דמתרמו ליה זוי,

אמר איזיל איפרעיה, כי היכי דלא ליטרדן.

הב

תנן:

"בְּחֻזְקַת שְׁנָתוֹ, עַד שְׂיָבִיא רְאִיָּה שְׁלֹא נָתַן" -

היכי דמי?

אילימא דאמר ליה 'פרעתיד בזמני' - פשיטא בְּחֻזְקַת שְׁנָתוֹ!

אלא לאו, דאמר ליה 'פרעתיד בתוך זמני' -

אלמא עבד איניש דפרעיה בתוך זמניה!

שאני הכא,

דפל שפא ושפא זימניה הוא.

תא שמע:

"בְּחֻזְקַת שְׁלֹא נָתַן, עַד שְׂיָבִיא רְאִיָּה שְׁנָתוֹ" -

היכי דמי?

אילימא דאמר ליה 'פרעתיד בזמני' - אמאי לא?!

אלא לאו, דאמר ליה 'פרעתיד בתוך זמני' -

אלמא לא עבד איניש דפרע בגו זימניה!

שאני הכא,

דאמר: מי יימר דמחייבו לי רבנן.

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי כאבוי ורבא.

מר בר רב אשי עבד כריש לקיש.

והלכתא כריש לקיש,

ואפילו מיתמי.

ואף על גב דאמר מר:

הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה -

חזקה: לא עבד איניש דפרע בגו זימניה.

מתני'

מחייבין אותו לבנותו עד ד'

אמות. דבהכי סגי להיזק ראייה:

בחזקת שנתן. אם אמר האחד

לאחר שבנאו אני עשיתיו משלי

שלא רצה זה לסייעני ותובעו

חצי היציאה וזה אומר נתתי

חלקי נאמן:

עד שיביא התובע. עדים שתבעו

ולא נתן לו דכיון דחובה עליו

לסייעו ומשפט זה לכל גלוי לא

היה בונה משלו אלא היה צועק

עליו בב"ד:

סמך לו כותל אחר. לאחר

שבנאו האחד למעלה מד' אמות

הרבה ולא רצה האחר לסייעו

בהגבתו סמך השני כותל אחר

כנגד כותל זה כדי לסכך ולתת

עליו תקרה מכותל לכותל אע"פ

שלא נתן עליו עדיין התקרה:

מגלגלין עליו את הכל. דגלי

דעתיה דניחא ליה בהגבהה

דהיאך:

בחזקת שלא נתן. אם בא

הראשון ותבעו לדין לאחר

שסמך את כותלו לכותל ראשון

ואומר לו תן לי חלקך במה

שהגבתה וזה אומר נתתי חלקי

אינו נאמן אלא בעדים שאין

משפט זה גלוי לכל ועד

שיחייבוהו בית דין אינו עשוי

ליתן:

גמ'

הקובע זמן לחבירו. במלוה

שהלוהו:

אילימא דא"ל פרעתיד בזמני.

כשהשלמת את גובה ארבע

אמות: פשיטא. דנאמן שהרי זו

טענת מנה לי בידך והלה אומר

אין לך בידי כלום:

אלא לאו דאמר ליה פרעתיד

בתוך זמני. קודם שהשלמת

לארבע אמות:

ת"ש. מסיפא בחזקת שלא נתן

כו':

אילימא דא"ל פרעתיד בזמני.

כשגמרתי את כותלי וידעתי

כמה נתחייבתי לסייע

בהגבתך:

מי יימר דמחייבו לי רבנן.

הילכך אפילו אמר פרעתיד

בזמני לא מהימן:

ואפילו מיתמי. אם מת הלוה

בתוך זמנו גובה חובו מן

היתומים בלא שבועה ולא

חיישינן דילמא פרעיה:

17. ה, ב - ו, א

רש"י

מה לי לשקר. אי בעי אמר ליה פרעתיד בזמני הילכך כי א"ל נמי פרעתיד בתוך זמני נאמן בשבועה:

או דילמא. כיון דמוחזק לן דאין אדם פורע בתוך זמנו לא אמרינן במקום דאיכא חזקה דמרעיה לדבוריה מה לי לשקר וליהמנוהו:

אמר לו הין. ובפני עדים:

אין לך בידי. מפרש ואזיל מאי היא:

לא היו דברים מעולם. הלכך חייב לשלם שהרי יש עדים שהודה לו בפניהם וכיון דאמר לא לויתי מודה הוא שלא פרע שכל מי שאינו לוח אינו פורע הלכך כאומר לא פרעתי דמי דאילו אמר פרעתי נאמן אפילו לוח בפני עדים דק"ל בשבועות (דף מא:) המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים:

איבעיא להו:

תבעו לאחר זמן, ואמר לו 'פרעתיד בתוך זמני' - מהו?

מי אמרינן במקום חזקה אמרינן 'מה לי לשקר',

או דילמא במקום חזקה לא אמרינן 'מה לי לשקר'?

ו,א

תא שמע:

"בחזקת שנתו עד שיביא ראיה שלא נתן" -

היכי דמי?

אילימא שתבעו לאחר זמן ואמר ליה 'פרעתיד בזמני' - פשיטא!

אלא לאו, דאמר ליה 'פרעתיד בתוך זמני' -

אלמא:

אפילו במקום חזקה אמרינן 'מה לי לשקר'!

שאני הכא,

דכל שפא ושפא זמניה הוא.

תא שמע:

"מארכב אמות ולמעלה - אין מחייבין אותו.

סמך לו בותל אחר בו'...

עד שיביא ראיה שנתן" -

היכי דמי?

אילימא שתבעו לאחר זמן ואמר לו 'פרעתיד בזמני' - אמאי לא?

אלא לאו, דאמר 'פרעתיד בתוך זמני' -

אלמא:

במקום חזקה לא אמרינן 'מה לי לשקר'!

שאני הכא,

דאמר: מי יימר דמחייבי לי רבנן.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי:

תא שמע:

"מנה לי בידך! אמר לו 'הין'.

למחר אמר לו: 'תנה לי';

אם אמר 'נתתיו לך' - פטור,

'אין לך בידך' - חייב" (שבועות לח:).

מאי לאו 'נתתיו לך' דאמר ליה 'פרעתיד בזמני',

"אין לך בידך" דאמר ליה 'פרעתיד בתוך זמני',

וקתני: "חייב" -

אלמא:

במקום חזקה לא אמרינן: 'מה לי לשקר'!

לא,

מאי "אין לך בידך"?

'לא היו דברים מעולם',

דאמר מר¹⁷:

כל האומר: 'לא לויתי' - כאומר 'לא פרעתי' דמי.

¹⁷ על אף שכתוב: "אמר מר", מדובר על רבא בגמרא בשבועות מא,ב

18. ו, א

רס"י

סמך לפלגא. שלא היה כותל חדש ארוך ככותל הראשון אלא בחציו או בגובהו לא הגיע לגובהו של ראשון:

סמך לכולה. חייב ליתן לו חלקו בכותל הראשון כאילו סמך כותל שני כנגד כל הראשון דכיון דהתחיל סופו לגמור ויתן תקרה ותנן אע"פ שלא נתן עליו את התקרה נותן מיד:

תוס'. ויעשה עליות ע"ג תקרה ויצטרך לו כותל שהגביה חבירו. ע"כ:

ומודה רב הונא בקרנא ולופתא. בחיבור שבקרון זוית. לופתא חיבור הרי שהיה סוף ביתו של ראובן דבוק לכותל זה שבין שתי חצרות ולאחר זמן נמלך ראובן זה וחיבר בנין מועט בקרון זוית של סוף ביתו ובליטת הבנין משוכה כנגד מקצת אורך הכותל המבדיל בין החצרות מודה רב הונא דלמאי דלא סמך לא סמך שאין בנין כזה עשוי לימשך:

ומודה רב נחמן באפריזא ובאקבועי כשורי. לענין גובה דקאמר רב נחמן דלמאי דלא סמך לא סמך מודה הוא שאם עשה בכותל שסמך מקום הנחת ראשי קורות עליה על פני כולה סופו להגביהו עוד כשיעור גובה עלייה וניחא ליה בגובה דכותל ראשון ונותן חלק בכל גובהו:

אפריזא. עץ ארוך ועב שנותן על פני כל אורך הכותל להניח עליו ראשי קורות ומגין עליהם שלא ירקבו מחמת ליחלוח הכותל ובלשון משנה קרוי מלטיסין ומי שאין לו עץ עב עושה חורים בכותל ונותן נסרים קטנים למעלה ולמטה ולצדדין ומניח בתוכו ראשי קורות והיינו אקבעתא דכשורי:

בי כוי לא הוי חזקה. שמעון שהגביה כותל החולק בחצר למעלה מד' אמות ועשה בו חלונות לצד ראובן להנחת ראשי קורות כמו שפירשתי לא הויא חזקה לגבי ראובן לאמר אני שיעתיך להגביהו שאלולי ששייעתיך לא היית עושה לי הנחת קורות שאם אבא לסמוך לו כותל אחר לאחר זמן שאתן עליה תקרה ואף על גב דמתנח ביה הימלטי הם נסרים עבים שנותנים בצדי החורים להגין על ראשי הקורות ולא מצי למימר ראובן אי לאו דסייעי בהדך לא טרחית כל האי טירחא:

דא"ל שמעון דכי מפייסת לי לא תתרע אשיתאי. אמרתי בלבי שמא תמלך לסמוך לי כותל אחר ולתת תקרה ותפייסני בממון במה שהגבהתי לא אצטרך לקלקל כותלי לנקוב בו חורים להנחת ראשי קורותיך:

"סמך לו כותל אחר - [אף על פי שלא נתן עליו את התקרה] מגלגלין עליו את הבל, [בחזקת שלא נתן עד שיביא ראיה שנתן]."

אמר רב הונא:
סמך לפלגא - סמך לכולה.

ורב נחמן אמר:
למאי דסמך - סמך,
למאי דלא סמך - לא סמך.

ומודה רב הונא בקרנא ולופתא.

ומודה רב נחמן באפריזא,
ובקבעתא דכשורי.

אמר רב הונא:
בי כוי - לא הוי חזקה,
ואף על גב דעבד ליה הימלטי,
דאמר ליה: אמינא לכי פייסת לי לא ליתרע אשיתאי.

19. ו, א

רס"י

תוספת:

אחזיק להורדי. כל חזקות הללו דשמעתין אינן חזקות שלש שנים דלא שייך שלש שנים אלא גבי חזקת קרקע שמחזיק בשדה חבירו ואומר לקחתיו ממך אבל הכא בחזקת תשמישין בעלמא מיירי שמשמש בשל חבירו ובשעה אחת משתמש בפניו ושותק הויא חזקה כדמוכח לקמן דאמרי' ואי חברה בטינא לאלתר הויא חזקה וטעמא משום דאמרינן לא שביק איניש לאישתמושי בתוך שלו תשמיש של קביעות בלא רשותו וכיון דמשתמש זה לפניו ושותק י"ל דנטל רשות ממנו או נתן לו ממון ומכר לו תשמיש זה והני מילי דהויא חזקה כגון שטוען הוא מכר לי או נתן לי במתנה אבל אם טען נשתמשתי בפניו ושתק אינה חזקה כדתנן לקמן בחזקת הבתים (דף מא.) כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה כיצד אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי והוא א"ל שלא אמר לי אדם דבר מעולם אינה חזקה כו' ובכל חזקות מיירי לא שנא חזקת שלש שנים ל"ש חזקת יום אחד כי הני ע"כ:

אחזיק להורדי. להניח ראשי רהיטים דקים על כותל חבירו: **לא אחזיק לכשורי.** להניח עלי קורות כבדות תחת אלו: הכי גרסינן

אחזיק לנטפי אחזיק לשפכי
אחזיק לשפכי לא אחזיק לנטפי. היתה לו חזקה בחצר חבירו שיטפטף גגו מי גשמים לתוכו על פני כל אורח גגו בלא מרזב:

אחזיק לשפכי. אם רצה עושה מרזב ויקלח כל מי הגג במקום אחד דהא עדיפא ליה לבעל החצר:

א"ד אמר רב נחמן כו'. אבל לצריפא דאורבני לא. גג של צריף שרדי"ל בלע"ז שמכסין אותו בענפי ערבה והיינו אורבני ומתוך שהטיפין סמוכין מאד אין בעל החצר יכול להשתמש תחתיהם:

אמר רב נחמן:

אחזיק להורדי - לא אחזיק לכשורי,
לכשורי - אחזיק להורדי.

רב יוסף אמר:

אחזיק להורדי - אחזיק לכשורי.

איכא דאמרי:

אמר רב נחמן:

אחזיק להורדי - אחזיק לכשורי.
לכשורי - אחזיק להורדי.

אמר רב נחמן:

אחזיק לנטפי - אחזיק לשפכי.
אחזיק לשפכי - לא אחזיק לנטפי.

ורב יוסף אמר:

אפילו אחזיק לשפכי - אחזיק לנטפי.

איכא דאמרי:

אמר רב נחמן:

אחזיק לשפכי - אחזיק לנטפי.
לנטפי - אחזיק לשפכי,
אבל לצריפא דאורבני - לא.

רב יוסף אמר:

אפילו צריפא דאורבני.

עבד רב יוסף עובדא בצריפא דאורבני.

20. ו, א-ב

רפ"י

בירה גדולה. בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים קטנות והשכיר לזה אחד מהן הרי זה משתמש בכתליה בחורי הכתלים על פני ארכה מבחוץ עד ד' אמות אף שלא כנגד ביתו ובזיזים היוצאים מכתלים:

ובעובי הכותל. בראשו כגון אם השכיר לו בה עלייה:

אבל בתרביץ אפדני לא. דרך בוני בירה חשובה להניח לה כנגד פתח הטרקלין החשוב שבה כעין גינה קטנה לאויר ועולין בה דשאים ויפה המראה לעינים ושם אין רשות לזה לתלות בכתלים כלום שאינו עשוי ליכנס לתוכו:

אבל רחבה שאחורי הבתים. כל היקף שאחורי הבתים קרוי רחבה ושלפני הבתים קרוי חצר אין הרחבה מושכרת לו להשתמש:

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:

ו, ב המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה - משתמש בזיזיה ובכתליה עד ארבע אמות, ובעובי הכותל במקום שנהגו, אבל בתרביץ אפדני - לא.

ורב נחמן ידיה אמר:

אפילו בתרביץ אפדני, אבל רחבה שאחורי הבתים - לא.

ורבא אמר:

אפילו רחבה שאחורי הבתים.

21. ו,ב

רפ"י

לא הוּא חזקה. אם סמכה על כותל חבירו ולא מיחה בתוך שלשים [יום] לא הוּא חזקה לטעון ולומר פייסתיך במעות עד עולם דכל תלתין יומין לא קפיד איניש ולא מחי סבור חברי זה צריך לצל ולימים מועטים יטלנו משם:

ואי סוכה דמצוה היא לבתר ז' הוּא חזקה. דכיון דשבקהוה עלה יותר מן הצורך הוה ליה למחויי:

תוספת: ומדלא מיחה איכא למימר דזה פייסו במעות עד עולם שכן היה דרכם לקבוע סוכתן לצורך כל השנים והלכך מיד לאחר ז' הוּא חזקה דלא דמי לסוכה דמטלתא דלא הוּא חזקה עד תלתין יומין דההיא לצל בעלמא הוא דעבדה אבל סוכה זו לצורך כל ימות החג שבכל שנה עשאה. ע"כ:

אמר רבינא:

האי פשוטא דמטלתא;
עד תלתין יומין - לא הוּא חזקה,
בתר תלתין יומין - הוּא חזקה.

ואי סוכה דמצוה היא;

עד שבעה יומין - לא הוּא חזקה,
בתר שבעה יומין - הוּא חזקה.
ואי חברה בטינא - לא לתר הוּא חזקה.

22. ו, ב

רפ"י

זה שלא כנגד זה. זה סותם גגו לצד צפון וזה לצד דרום: ומעדיף. מושך המעקה יותר מחצי הגג כדי שיהיה במקצת כנגד סתימתו של זה ומתוך כך לא יראה בהדיא לגגו של חבירו:

פשיטא. דהאי פלגא והאי פלגא:

לא צריכא דקדים חד ועביד דידיה. מעקה לחצי גגו קודם שבא לב"ד ואח"כ תבע את חבירו לעשות בשלו מהו דתימא הואיל והתחיל לעשות יגמור המעקה בגגו וזה יתן לו חצי הוצאה:

אוזינקא. יציאה:

תוספת: דאי לא קדים אלא בא לב"ד על עסק המעקה ולא זה רוצה לעשות בגגו (פשיטא דב"ד עושה פשרה ביניהם לעשות כל אחד חצי מעקה או האחד יעשה כולו וחבירו יחזיר לו שכר הורעת אשיותא אבל השתא דקדים יכול לטעון אידך אילו לא קדמת אותי הייתי עושה כולו בגגי אבל לחצאין לא עבידנא דטריחא לי לחזר אחר פועלין בשביל דבר מועט. ע"כ: **לא תתרע אשיתאי.** מכובד הבנין שמכבידן על חומה טיט ממהרת לקלקל למעלה:

אמר אביי:

שני בתים בשני צדי רשות הרבים; זה עושה מעקה לחצי גגו, וזה עושה מעקה לחצי גגו, זה שלא כנגד זה, ומעדיף.

מאי איריא ב"רשות הרבים"?

אפילו רשות היחיד נמי!

רשות הרבים איצטריכא ליה,

מהו דתימא:

נימא ליה: סוף סוף הא בעית לאצטנועי מבני רשות הרבים!

קא משמע לן, דאמר ליה:

רבים - ביממא חזו לי בליליא לא חזו לי,

את - בין ביממא בין בליליא חזית לי.

אי נמי,

רבים - כי קאימנא חזו לי, כי יתיבנא לא חזו לי,

את - חזית לי בין כי קאימנא בין כי יתיבנא.

רבים - כי מעיינו חזו לי, כי לא מעיינו לא חזו לי.

את - ממילא נמי חזית לי.

אמר מר:

"זה עושה מעקה לחצי גגו,

וזה עושה מעקה לחצי גגו,

זה שלא כנגד זה, ומעדיף" -

פשיטא!

לא צריכא,

דקדים חד מנייהו ועבד;

מהו דתימא:

נימא ליה אידך: שקול אוזינקא ועבדיה את כוליה!

קא משמע לן, דאמר ליה:

את מאי טעמא לא עבדת? משום דמיתרע אשיתך,

אנא נמי מיתרע ליה אשיתאי!

23. ו, ב

רפ"י

גבוה ארבע אמות. משום היזק
ראיה:

אבל בין גג לגג. לא צריך
כדאמרין בשמעתין קמיתא
חצר קביעא תשמישיה וגג לא
קביעא תשמישיה ולא ידענא
בהי עדנא דסלקת דאיצטנע
ממד:

אין זקוק לו. בין גג לגג לארבע
אמות גובה:

אם נתפס כגנב. שאם יכנס
לפנים מן המחיצה לשם גניבה
נכנס:

מצי משתמיט ליה. ולומר חפץ
נפל מידי על גגך ונכנסתי אצלך
ליטול:

היתה חצירו למעלה מגגו של
חבירו. שהיה קרקע החצר גבוהה
מקרקע הבית:

אין זקוק לו. בעל החצר לעשות
לו מחיצה בין חצר לגג דכיון דגג
לא קביע תשמישיה נוח לזוהר
משכיניו שלא יראוהו:

אמר רב נחמן אמר שמואל:

גג הסמוך לחצר חבירו;
עושה לו מעקה גבוה ארבע אמות,
אבל בין גג לגג לא.

ורב נחמן דידיה אמר:

אינו זקוק ארבע אמות,
אבל זקוק למחיצת עשרה.

למאי?

אי להיזק ראיה - ארבע אמות בעינן!

אי לנתפס עליו כגנב - במסיפס בעלמא סגי!

אי לגדיים וטלאים - בכדי שלא ידקור בבת ראש סגי!

לעולם לנתפס עליו כגנב;

במסיפס - מצי משתמיט ליה¹⁸,

במחיצת עשרה - לא מצי משתמיט ליה.

מיתיבי:

"אם היה חצרו למעלה מגגו של חבירו אין נזקקין לו" -

מאי לאו אין נזקקין לו כלל!

לא,

"אין נזקקין" - לארבע אמות,

אבל נזקקין - למחיצת עשרה.

¹⁸ על פי הערוך ועוד מפרשים יש להוסיף את המילים: אמר: במקצוֹרִי קממציִרְנָא.

24. ו, ב

רפ"י

זו למעלה מזו. קרקעית האחד
גבוהה מחבירתה :
זה בונה מכנגדו ועולה.
התחתון בונה משלו מלמטה עד
שמגיע לגובה קרקעיתו של
חבירו ואחר כך מתחיל זה
לסייעו ונותן חלקו מכנגדו
ומעלה ולא יהא עליון נפסד
בשפלות קרקעיתו של תחתון :

איתמר:

שתי חצרות זו למעלה מזו;

אמר רב הונא:

תחתון בונה מכנגדו ועולה, ועליון בונה מכנגדו ועולה.

ורב חסדא אמר:

עליון מסייע מלמטה ובונה.

תניא כוותיה דרב חסדא:

"שתי חצרות זו למעלה מזו -

לא יאמר העליון: 'הריני בונה מכנגדי ועולה',

אלא מסייע מלמטה ובונה.

ואם היתה חצרו למעלה מגגו של חבירו - אינו זקוק לו".

25. ו, ב - ז, ב

רס"י

דהו דיירי חד עילאי וחד
תתאי. כשחלקו האחין נטל זה
בית וזה עלייה:
איתבר תתאי. נטבעו הכתלים
התחתונים בארץ עד ששפלה
תקרת העלייה ואין התחתון
יכול ליכנס בתוכו אלא אם כן
שוחה:
תא ונבנייה. בוא ונסתור את כל
הבית ונבנו:
איבנייה אנא. משלי:
אמר ליה. עליון לית לי דוכתא
דדיירנא ביה:
לא קא מתדר לי. איני יכול לדור
בביתי מפני עלייתך:
שוף אכריסך. שחה קומתך עד
כריסך:
כשורי. קורות העלייה:
אבל אתנו אהדדי. כשחלקו אם
תשפל עליה יסתרוהו הבית
ויבנהו:
עד כמה. תשפיל העלייה ויכוף
את העליון לסתור ולבנות:
כאותה ששנינו. בהמוכר פירות
המקבל עליו מחבירו לבנות לו
בית עושה רומו כחצי ארכו
וחצי רחבו כבנין ההיכל שהיה
ארכו ארבעים ורחבו עשרים
וגבהו שלשים:
איסוריתא. חבילות קנים
ארוכין:
והדר. מחזיר עצמו לכל צדדין:
סכרנא לך הכא. אסתום לך
חלונותיך באבנים וטיט ואפתח
לך למעלה מכותלי בגובה
כתליך חלונות אחרים שיאירו
בביתך:
קמרעת לאשיתאי. כשתפתח
בה חלונות תנוע החומה מחמת
המכח:
סתנא לך. הכותל מראש גובהו
עד שיגיע למקום החלונות
שאעשה לך:
לא קיימא. שאין טיט החדש
נדבק יפה בטיט הישן שיבש
כבר:

הנהו בי תרי דהו דיירי,
חד הוה דיייר עילאי וחד הוה דיייר תתאי,
איתבר תתאי.
אמר ליה תתאי לעילאי: תא ונבנייה.
אמר ליה: אנא שפיר קא דאירנא!

זא

אמר ליה: איסתריה אנא ואבנייה.
אמר: לית לי דוכתא למידר בה!
אמר ליה: אנא אוגר לך דוכתא.
אמר ליה: לא טרחנא.
לא קא מתדר לי!
שוף אכריסך ועול, ושוף אכריסך ופוק!

אמר רב חמא:
בדינא קא מעכב.

והני מיילי דלא מטו כשורי למטה מעשרה,
אבל מטו כשורי למטה מעשרה -
מצי אמר ליה: למטה מעשרה רשותא ידי הוה, ולא משעבד לך.

והני מיילי דלא אתנו גבי הדדי,
אבל אתנו גבי הדדי - סתרי ובנו.

וכי אתנו בהדי הדדי, עד כמה?

אמרו רבנן קמיה דרבה משמיה דמר זוטרא בריה דרב נחמן,
דאמר משמיה דרב נחמן:
כאותה ששנינו: "דומו נחצי ארנו ונחצי רחבו".

אמר להו רבה:
לאו אמינא לכו, לא תיתלו ביה בוקי סריקי ברב נחמן!
הכי אמר רב נחמן:
כי דדיירי אינשי.

וכמה?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע:
כי היכי דעיילי איסוריתא דמחוזא והדר.

ההוא גברא דהוה בני אשיתא אחורי פנוי דחבריה.
אמר ליה: קא מאפלת עלי.
אמר ליה: סכרנא לך הכא ועבידנא לך פנוי לעיל מאשיתאי!
אמר ליה: קא מרעת ליה לאשיתאי.
אמר ליה: סתנא לך לאשיתך עד דוכתא דכווי,
ובנינא לה, ועבידנא לך פנוי בבנינא לעיל מאשיתאי!
אמר ליה: אשיתא מתתאה עתיקא ומלעיל חדתא, לא קיימא.
אמר ליה: סתנא לה עד לארעא, ובנינא לה, ועבידנא לך פנוי בגוה!
אמר ליה: חדא אשיתא חדתא בכוליה ביתא עתיקא, לא קיימא.
אמר ליה: סתנא לה לכוליה ביתא, ובנינא לך פנוי בבנינא!
אמר ליה: לית לי דוכתא למידר בה.
אמר ליה: אגירנא לך דוכתא!
אמר ליה: לא טרחנא.

אמר רב חמא:

בדין קא מעכב.

היינו הך!

והא תו למה לי?

הא קא משמע לן:

דאף על גב דלא משתמש אלא תיבנא ובי ציבי בעלמא.

הנהו בי תרי אחי דפלגי בהדי הדדי -

חד מטייה אספלידא, וחד מטייה תרביצא.

אזל ההוא דמטייה תרביצא, וקא בני אשיתא אפומא דאספלידא;

אמר ליה: קא מאפלת עלי!

אמר ליה: בדידי קא בנינא.

אמר רב חמא:

בדין קאמר ליה.

אמר ליה רבינא לרב אשי:

מאי שנא מהא דתנא:

"שני אחיו שחלקו -

אחד מהן נטל שדה כרם ואחד מהן נטל שדה לבן,

יש לו לבעל הכרם ארבע אמות בשדה לבן,

שעל מנת בו חלקו!"

אמר ליה: התם דעלו להדדי.

אבל הכא מאי, לא עלו להדדי?

וכי בשופטני עסקינן,

דהאי שקיל אספלידא, והאי שקיל תרביצא, ולא עלו להדדי?!

אמר ליה:

נהי דעלו להדדי דמי ליבני פשוטי והודרי,

דמי אוירא לא עלו להדדי.

ולמא ליה:

מעיקרא אספלידא פלגת לי,

השתא משוית לי אידרונא!

אמר רב שימי בר אשי:

שמא בעלמא פלג ליה,

מי לא תנא:

"האומר 'בית כור עפר אני מוכר לך',

אף על פי שאינו אלא לתך - הגיעו" -

שלא מכר לו אלא שמא, והוא דמיתקרי בית כור.

"פרדס אני מוכר לך',

אף על פי שאין בו רמונים - הגיעו" -

שלא מכר לו אלא שמא, והוא דמיתקרי פרדס.

"כרם אני מוכר לך" -

אף על פי שאין בו גפנים - הגיעו" -

שלא מכר לו אלא שמא, והוא דמיתקרי כרמא!

מי דמי?!

התם מצי אמר ליה מוכר ללוקח: שמא זביני לך,

רס"י

דאע"ג דקא משתמש בה בציבי

ותיבני. ואין הוא עצמו דר

בתוכו מצי א"ל לא מצינא

דאטרח להוציא העצים והתבן:

אספלידא. טרקלין יפה:

תרביצא. גינה שבצד הטרקלין

שהיתה מאירה לתוכו:

בדנפשי אנא בנינא. בשלי אני

בונה ואתה אין לך עלי חזקת

אורה של שלש שנים דהשתא

הוא דפלגינהו:

ד' אמות לעבודת הכרם. שהיו

חורשין אותה בשוורים:

דעלו אהדדי. שנתן בעל הכרם

לבעל השדה לבן דמים של עילוי

הכרם הילכך כרם בעי למשקל

עם עבודתו:

בשופטני עסקינן. וכי שוטה

היה שנטל גינה חלקה כנגד בית

בנוי ולא נטל עילוי דמים:

והשתא אידרונא. חדר אפל ואני

על מנת אספלידא נתתי עילוי

דמים:

שמא בעלמא. אם אספלידא

שמא ואע"פ שאינו כשאר

אספלידא לא בטיל שמו:

בית כור. לפי חשבון סאתים

כחצר המשכן:

הכא מצי אמר ליה: אדעתא דהכי פלגי,
דדאירנא ביה כי הכי דדרו אבהתו.

רפ"י

נהרדעי לטעמייהו. רב חמא
דמן נהרדעא הוא דלא ס"ל הא
דאידור בה כדדרו אבהתי ולשם
כך חילקנו אזיל לטעמייהו
דנהרדעי דאמר שמואל דהוא
מנהרדעא:

האחין שחלקו. ונטל זה שדה
לצפון וזה לדרום והיה אביו
רגיל להיות לו ליכנס דרך זו
לתוך זו אין יכול לומר דרך לי
עליך:

ולא חלונות. לערער על סתימת
אורו:

ולא סולמות. אם נטל זה בית
וחצר וזה נטל עלייה אין לו
לקבוע סולם בחצירו של זה
לעלות לעלייתו:

ולא אמת המים. להביאה מן
הנהר דרך שדהו של זה לתוך
שלו:

תברא. שובר שהוא פרוע
לאביהם:

ומרעי ליה. לשובר שהן עדי
שקר:

זב, אמרו ליה מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי:

נהרדעי לטעמייהו,

דאמר רב נחמן אמר שמואל:

האחין שחלקו -

אין להן לא דרך זה על זה,

ולא חלונות זה על זה,

ולא סולמות זה על זה,

ולא אמת המים זה על זה,

והאירו בהן שהלכות קבועות הן!

ורבא אמר: יש להן.

ההוא שטרא דיתמי דנפיק עליה תברא -

אמר רב חמא:

אגבויי לא מגבינן ליה, ומיקרע לא קרעינן ליה;

אגבויי לא מגבינן ליה - דנפק תברא עליה,

מיקרע לא קרעינן ליה - דכי גדלי יתמי דילמא מיתו ראיה ומרעי ליה.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרבינא:

הלכתא מאי?

אמר ליה:

בכולהו הלכתא כרב חמא -

לבר מתברא,

דסהדי בשקרי לא מחזקינן.

מר זוטרא בריה דרב מרי אמר:

בהא נמי הלכתא כרב חמא,

דאם איתא דתברא מעליא הוא,

איבעי ליה לאפוקי בחיי אבוהון,

ומדלא אפקיה, שמע מינה זיזיפי זיזיפיה.

26. ז, ב

רפ"י

מתני'

כופין אותו. את בן החצר שאינו רוצה לסייע את בני החצר לבנות להן בית שער להיות שומר הפתח יושב שם בצל ומרחיק את בני רשות הרבים מלהציץ בחצר:
ודלת. לשער החצר לנועלו:
לא כל החצרות ראויות לבית שער. בגמי' מפרש איזו היא הראויה:
ויהא כאנשי העיר. לשאת עמהם בעול:

גמ'

ולא אישתעי בהדיה. לפי שמפסיק בעניים הצועקין ואין קולם נשמע:
מגואי. לחצר גריעותא הוא לפי שדלת החצר נעול והעני צועק ובית שער שבפנים מפסיק הקול:
מבראי. אינו מפסיק בפניו שהרי נכנס לתוכו וכשארין לו דלת עסקין:
פותחת ידיה מאבראי. העני פותחה ונכנס פותחת שירוד"ר בלע"ז והוא של עץ ותמיד המפתח לתוכו:

משנה

כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר.
רבן שמעון בן גמליאל אומר:
לא כל החצרות ראויות לבית שער.
כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח.
רבן שמעון בן גמליאל אומר:
לא כל העיירות ראויות לחומה.
במה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר? - שנים עשר חדש.
קנה בה בית דידיה - הרי הוא כאנשי העיר מיד.

גמרא

למימרא דבית שער מעליותא היא!!
והא ההוא חסידא, דהנה רגיל אליהו דהנה משתעי בהדיה,
עבד בית שער - ותו לא משתעי בהדיה!

לא קשיא:

הא - מגואי,

הא - מבראי.

ואי בעית אימא:

הא והא מבראי, ולא קשיא:

הא - דאית ליה דלת,

הא - דלית ליה דלת.

אי בעית אימא:

הא והא דאית ליה דלת, ולא קשיא:

הא - דאית ליה פותחת,

הא - דלית ליה פותחת.

אי בעית אימא:

הא והא דאית ליה פותחת, ולא קשיא:

הא - דפותחת ידיה מגואי,

הא - דפותחת ידיה מבראי.

27. ז, ב

רש"י

שאינה סמוכה. שמשוכה להלן
מרשות הרבים:

"נזקין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר".

תנא:

"רבן שמעון בן גמליאל אומר:

לא כל חצרות ראיות לבית שער,

אלא,

חצר הסמוכה לרשות הרבים ראיה לבית שער,

ושאינה סמוכה לרשות הרבים אינה ראיה לבית שער".

ורבנן?

זימנין דדחקי בני רשות הרבים ועיילו ואתו.

28. ז, ב

"כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח".

תנו רבנן:

"כופין אותו לעשות לעיר דלתים ובריח.

¹⁹ ורבן שמעון בן גמליאל אומר:

לא כל העיירות ראויות לחומה,

אלא,

עיר הסמוכה לספר ראויה לחומה,

ושאינה סמוכה לספר אינה ראויה לחומה".

ורבנן?

זימנין דמקרו ואיתי גייסא.

¹⁹ המהרש"ל הובא במסורת הש"ס וגורס – תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר. ומוחק את השורה הראשונה של הברייטא.

29. ז, ב

רס"י

כשהם גובים. לחומת העיר:
קבע בה מסמרות. הזהר לדון כן
ולא תזוז ממנה:
קירוב בתיים. בית הקרוב לחומה
צריך לחומת העיר יותר מן
הרחוק:

בָּעָא מִינֵיהּ רַבִּי אֱלֶעָזָר מֵרַבִּי יוֹחָנָן:
כְּשֶׁהֵן גּוֹבִין,
לְפִי נְפֻשׁוֹת גּוֹבִין,
אוּ דִילְמָא:
לְפִי שְׂבַח מָמוֹן גּוֹבִין?

אָמַר לֵיהּ:
לְפִי מָמוֹן גּוֹבִין,
וְאֱלֶעָזָר בְּנִי, קָבַע בָּהּ מִסְמָרוֹת.

אֵיכָא דְאָמַרִי:
בָּעָא מִינֵיהּ רַבִּי אֱלֶעָזָר מֵרַבִּי יוֹחָנָן:
כְּשֶׁהֵן גּוֹבִין,
לְפִי קִירוֹב בְּתִים הֵן גּוֹבִין,
אוּ דִילְמָא:
לְפִי מָמוֹן גּוֹבִין?

אָמַר לֵיהּ:
לְפִי קִירוֹב בְּתִים הֵן גּוֹבִין,
וְאֱלֶעָזָר בְּנִי, קָבַע בָּהּ מִסְמָרוֹת.

30. ז, ב - ח, א

רס"י

רמא דשורא אדרבנן. הטיל יציאת חומת העיר על החכמים כמו על שאר בני אדם: **חול.** שהוא מועט ממעשיהם של צדיקים: **מגין על הים.** והוא לו לחומה כדכתיב אשר שמתי חול גבול לים (ירמיהו ח): **אלו תלמידי חכמים.** אלמא אין צריכין חומה: [זו] **כנסת ישראל.** כולם שוין לענין חומה וגודרים עצמן מלטמע בעובדי כוכבים: **שאתה מחבב עמים.** שאתה מצהיב להם פניך להשליטן על בניך: **כל קדושינו.** של ישראל בידך [הם] לשומרון: **בלשון ארמי נאמר.** יתנו תרגום של ישנו כמו ושננתם ותנינון (דברים ו): **אם תנו כולם.** וכן רובן יהיו שונין ועוסקים בתורה כשיגלו בעמים: **עתה אקבצם.** בקרוב אקבצם: **ויחלו מעט וגו'.** ואף [אם] מועטין הן השונין בעמים יחלו ממשא מלך ושרים יהיו בטלים מלשאת משא מלך ושרים. יחלו כמו לא יחלו דברו (במדבר ל):

רבי יהודה נשיאה רמא דשורא אדרבנן.

אמר ליה²⁰ ריש לקיש: רבנן לא צריכי נטירותא, דכתיב: **"אספרם מחול ירבון"**²¹ (תהלים קיט, יח). **אספרם** למאן? אילימא לצדיקים דנפישו מחלא - השתא כולהו ישראל כתיב בהו **"מחול אשר על שפת הים"**²² (בראשית כב, יז), צדיקים עצמם מחול ירבון?! אלא הכי קאמר: **"אספרם" - למעשיהם של צדיקים, "מחול ירבון" - וקל וחומר:** ומה חול שמועט מגין על הים, מעשיהם של צדיקים שהם מרובים לא כל שכן שמגנינים עליהם?!

כי אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה: מאי טעמא לא תימא ליה מהא: **"אני חומה ושידי כמגדלות"**²³ (שיר השירים ח, י); **"אני חומה" - זו תורה,** **"ושידי כמגדלות" - אלו תלמידי חכמים?**

ח,א

וריש לקיש סבר לה כדדרש רבא: **"אני חומה" - זו כנסת ישראל,** **"ושידי כמגדלות" - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.**

רב נחמן בר רב חסדא רמא כרגא ארבנן. אמר ליה רב נחמן בר יצחק: עברת אדאורייתא ואדנביאי ואדכתובי!

אדאורייתא - דכתיב: **"אף חבב עמים כל קדשיו בידך"**²⁴ (דברים לג, א) - אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, אפילו בשעה שאתה מחבב עמים - **"כל קדשיו יהיו בידך".** **"והם תמו לרגלך"** (דברים לג, א) - תני רב יוסף: **"אלו תלמידי חכמים, שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה".** **"ישא מדברתיך"** (דברים לג, א) - לישא וליתן בבורותיו של מקום.

אדנביאי - דכתיב: **"גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם, ויחלו מעט ממשא מלך ושרים"** (הושע ח, י) -

אמר עולא: פסוק זה בלשון ארמית נאמר: **"אי תנו" כולהו - עתה אקבצם, ואם מעט מהם - יחלו ממשא מלך ושרים.**

²⁰ הגהת הב"ח מוסיפה את המילה "ליה".

²¹ אספרם מחול ירבון הקיצתי ועודי עמד

²² מי ברח אברקך והרבה ארבה את זרעך כמובני השמים וכחול אשר על שפת הים וזרעך את שער אנכיו

²³ אני חומה ושידי כמגדלות או הייתי בעיניו כמוצאת שלום

²⁴ אף חבב עמים כל קדשיו בידך והם תמו לרגלך ישא מדברתיך

רס"י

מנדה בלו והלך. דריש צוה את פחת עבר הנהר על אנשי כנסת הגדולה:
מנת המלך. מגבת מסיים שהן מטילין תמיד על בני המדינה:
ארנונא. עישורי תבואות ובהמות מדי שנה בשנה:
כריא חדתא. יציאת כריית באר מים חיים לשתות:
לא מידויל. לא ימצאו בו מים והפסדתם חנם ויתמי לאו בני מחילה נינהו דליחלו:
לאגלי גפא. לשערי חומות העיר להציב בהן דלתות. אגלי דלתות כמו טרוקו גלי ברכות (דף כח.) גפא סתימה כמו מצא אחר הגפה באלו מציאות (ב"מ דף כה:):
לכריא פתיא. חפירת בור לשתות מים ועל שם הכלי המונח שם בבור תמיד לשתות בו עוברי דרכים קורחו פתיא:
אפילו מרבנן. שהכל צריכין למים:
דלא נפקי באכלוזא. שאין הן עצמם יוצאין בהכרזה לחפור אלא שוכרים פועלים:
ככלב וכעורב. שחס הקב"ה עליהם (שבת קנה:). שנאמר יודע צדיק דין דלים (משלי כט) לפי שהכלב מזונותיו מועטין לפיכך שווה אכילתו במעיו שלשת ימים וגבי עורב כתיב לבני עורב אשר יקראו (תהלים קמז) לפי שהעורב אכזרי על בניו והקב"ה מזמין להן יתושין מתוך צואתם ואוכלין:
דמי כלילא. עטרה למלך קיסר:
אתו. עמי הארץ לקמיה דרבי:
דליוה לפלגא. מחל המלך דמי החצי וסילקה מעליהן:

אדכתובי -

דכתובי: **"מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עליהם"**²⁵ (עזרא ז, כד) -

ואמר רב יהודה:

"מנדה" - זו מנת המלך,

"בלו" - זו כסף גולגלתא,

"והלך" - זו ארנונא.

רב פפא רמא כריא חדתא איתמי.

אמר ליה רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא:

ודילמא לא מידויל!

אמר ליה: מישקל שקילנא מנייהו;

אי מידויל - מידויל,

ואי לא - מהדרנא לה ניהליהו.

אמר רב יהודה:

הכל לאגלי גפא, אפילו מיתמי,

אבל רבנן לא צריכי נטירותא.

הכל לכריא פתיא, אפילו מרבנן.

ולא אמרו אלא דלא נפקי באכלוזא,

אבל נפקי באכלוזא - רבנן לאו בני מישק באכלוזא נינהו.

רבי פתח אוצרות בשני בצורת, אמר:

יכנסו בעלי מקרא, בעלי משנה, בעלי תלמוד, בעלי הלכה, בעלי הגדה,

אבל עמי הארץ אל יכנסו.

דחק רבי יונתן בן עמרם ונכנס, אמר לו:

רבי, פרנסני!

אמר לו: בני, קרית?

אמר לו: לאו.

שנית?

אמר לו: לאו.

אם כן, במה אפרנסך?

אמר לו: פרנסני ככלב וכעורב!

פרנסיה.

בתר דנפק, יתיב רבי וקא מצטער, ואמר:

אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ!

אמר לפניו רבי שמעון בר רבי: שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא,

שאינו רוצה ליהנות מכבוד תורה מימיו?

בדקו - ואשכח.

אמר **רבי**: יכנסו הכל.

רבי לטעמיה,

דאמר **רבי**: **"אין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ"**.

פהוה דמי כלילא דשדו אטבריא,

אתו לקמיה ד**רבי** ואמרו ליה: ליתבו רבנן בהדן.

אמר להו: לא!

אמרו ליה: ערוקינן.

אמר להו: ערוקו!

ערוקו פלגיהון, דליוה פלגא.

אתו הנהו פלגא קמי דרבי,

אמרו ליה: ליתבו רבנן בהדן.

²⁵ ולכם מהודעין די קל כהניא וליויא ומריא תרעיא נתיניא ופלחי בית אלקא דנה מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עליהם

רש"י

שדיוה אכובס. הטילוה פחתי
המלך על הכובס :

אמר להו: לא!

ערוקין.

ערוקו!

ערוקו כולוהו, פש ההוא כובס -

שדיוה אכובס.

ערק כובס - פקע כלילא.

אמר רבי:

"דאיתם, שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ!"

31. ח,א

רס"י

החמרת והגמלת. שיירא של חמרים ושל גמלים:
הרי אלו בסקילה. כדן שאר יחידים:
יתובי מתא. בשלשים יום וגבי עיר הנדחת כתיב יושבי העיר (דברים יג):
ולכל מילי. ומקמי הכי לא יהיב מידי עם בני העיר:
שלשים יום לתמחוי. כיון ששהה שם שלשים יום גובין הימנו [גבאי] תמחוי מאכל לעניים:
לקופה. לצדקה:
לכסות. עניי העיר:
לקבורה. לקבור עניי העיר שהיא יציאה יתירא:
לשורא. לתיקון החומה:
לפרשא. פרש שהולך סביבות העיר לשומרי ולידע מה היא צריכה:
לטרזינא. שומר כלי זיין של בני העיר ויושב בבית אצל השער:

"ובמה יהא בעיר ויהא באנשי העיר [- שנים עשר חדש]."

ורמינהי:

"החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום, ולנה בתוכה והודחה עמה - הן בסקילה, וממון פלט. ואם נשתהו שם שלשים יום - הן בסייף, וממון אבד!"

אמר רבא:

לא קשיא:

הא - לבני מתא,

הא - ליתובי מתא.

כדתניא:

"המודר הנאה מאנשי העיר;

כל שנשתהו שם שנים עשר חדש - אסור ליהנות ממנו, פחות מכאן - מותר.

מיושבי העיר;

כל שנשתהו שם שלשים יום - אסור ליהנות ממנו, פחות מכאן - מותר ליהנות ממנו."

ולכל מילי מי בעינן שנים עשר חדש?!

והתניא:

"שלשים יום - לתמחוי,

שלשה חדשים - לקופה,

ששה - לכסות,

תשעה - לקבורה,

שנים עשר - לפסי העיר!"

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

כי תגן נמי מתניתין "שנים עשר חדש" - לפסי העיר תגן.

ואמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

הכל לפסי העיר, ואפילו מיתמי,

אבל רבנן לא - דרבנן לא צריכי נטירותא.

אמר רב פפא:

לשורא ולפרשא ולטרזינא אפילו מיתמי,

אבל רבנן - לא צריכי נטירותא.

כללא דמילתא:

כל מילתא דאית להו הנאה מיניה - אפילו מיתמי.

רבה רמא צדקה איתמי דבי בר מריון.

אמר ליה אביי:

והתני רב שמואל בר יהודה:

"אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים!"

אמר ליה:

אנא לאחשובינהו קא עבידנא.

רש"י

שבי כולו איתנהו ביה. שהוא
ביד העכומ"ז לעשות בו כל
חפצו אם למות [אם לחרב] אם
לרעב:

איפרא הורמיז, אימיה דשבור מלכא,
שדרה ארנקא דדינרי לקמיה דרב יוסף,
אמר: ליהוי למצוה רבה.
יתיב רב יוסף וקא מעיין בה - מאי "מצוה רבה"?
אמר ליה אביי:
מדתני רב שמואל בר יהודה:
"אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים",
חב, שמע מינה פדיון שבויים מצוה רבה היא.

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:
מנא הא מילתא דאמור רבנן דפדיון שבויים מצוה רבה היא?

אמר ליה:

דכתיב:

"וזהיה כי יאמרו אליך אנה נצא,

ואמרת אליהם, בה אמר ה':

אשר למות - למות,

ואשר לחרב - לחרב,

ואשר לרעב - לרעב,

ואשר לשבי לשבי" (ירמיהו טו, ב).

ואמר רבי יוחנן:

כל המאוחז בפסוק זה קשה מחבירו:

חרב קשה ממנו -

אי בעית אימא קרא, ואי בעית אימא סברא;

אי בעית אימא סברא:

האי - קא מינוול,

והאי - לא קא מינוול.

ואיבעית אימא קרא:

"קור בעיני ה' המוותה לחסידיו" (תהלים קטז, טו).

רעב קשה מחרב -

איבעית אימא סברא:

האי - קא מצטער,

והאי - לא קא מצטער.

איבעית אימא קרא:

"טובים היו חללי חרב מחללי רעב"²⁶ (איכה ד, ט).

שבי קשה מכולם,

דכולהו איתנהו ביה.

²⁶ טובים היו חללי חרב מחללי רעב שהם זוכים מדקרים מתנבות שדי

32. ח, ב

רפ"י

מפני שהוא כדני ממונות.
לענין ולתת לכל אחד כפי
טפלים התלויין בו:
שגבויה וחלוקה שוה. בכל יום
מדי יום ביום כדקתני לקמיה
לפיכך אין גבוי בשנים שלא
יצטרכו לטרוח ולבקש את
השלישי לחלק:
לעשות קופה תמחוי. לחלק
לעניי עולם אם ירבו עליהן:
להתנות על המדות. להגדיל
סאת העיר או להקטין:
ועל השערים. שער חטין והיין
שלא ימכרנה שנה זו יותר מכך
וכך דמים:
להסיע על קיצתם. לקנוס את
העובר על קיצת דבריהם
להסיעם מדת דין תורה:
הא הימוני מהימן. יחיד להיות
גזבר:
שני אחים. לגבי המנותא אחד
דמו:
מאי שרותיה. דקופה
דקאמרת עלה לפי שאין עושין
שררה על הצבור כו':
אפילו בע"ש. שיש פתחון פה
לבעה"ב לומר טרוד אני:
ופקדתי וגו'. אלמא אסור
למשכן:
אמיד. עשיר:

תנו רבנן:

"קופה של צדקה - נגבית בשנים,

ומתחלקת בשלשה:

"נגבית בשנים" - שאין עושים שררות על הצבור פחות משנים.

"ומתחלקת בשלשה" - בדיני ממונות.

תמחוי - נגבית בשלשה,

ומתחלקת בשלשה,

שגבויה וחלוקה שוים.

תמחוי - בכל יום,

קופה - מערב שבת לערב שבת,

תמחוי - לעניי עולם,

קופה - לעניי העיר.

ורשאים בני העיר: לעשות קופה תמחוי,

ותמחוי קופה,

ולשנותה לכל מה שירצו.

ורשאים בני העיר: להתנות על המדות,

ועל השערים,

ועל שער פועלים,

ולהסיע על קיצתו".

אמר מר:

"אין עושין שררות על הצבור פחות משנים".

מנא הני מילי?

אמר רב נחמן:

אמר קרא: "והם יקחו את הזהב" וגו' ²⁷ (שמות כח, ה).

שררות הוא דלא עבדי, הא הימוני - מהימן.

מסייע ליה לרבי חנינא,

דאמר רבי חנינא:

מעשה ומינה רבי שני אחין על הקופה.

מאי "שררותא"?

דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה:

לפי שממשכנין על הצדקה, ואפילו בערב שבת.

איני?!

והא קתיב: "ופקדתי על כל לחציו" ²⁸ (ירמיהו ל, כ).

ואמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא מושמיה דרב:

ואפילו על גבאי צדקה!

לא קשיא:

הא - דאמיד,

הא - דלא אמיד.

כי הא דרבא אכפיה לרב נתן בר אמי,

ושקיל מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה.

²⁷ והם יקחו את הזהב ואת התכלת ואת הארגמן ואת תולעת השני ואת השש

²⁸ והיו בניו קקדם ועדתו לפני תמוז ופקדתי על כל לחציו

רש"י

גבאי צדקה. המשכילים אל דל מהו צריך:
מלמדי תינוקות. מצדיקי רבים הן שמלמדין ומחנכין אותן בדרך טובה:
שבקתיה להמנותיך. שהיית רגיל ללמדם באמונה וללמד ולישב על גבם תמיד:
דעתאי להתם. לתינוקות:
ורבנן מאי. תלמידי חכמים העוסקים בתורה תמיד מאי כתיב בהו:

"והמשכילים יזהרו מזהר הרקיע"²⁹ (דניאל יב, ג).

"המשכילים יזהרו מזהר הרקיע" - זה דיין שדן דין אמת לאמתו, ומצדיקי הרבים ממוכבים לעולם ועד" - אלו גבאי צדקה.

במתניתא תנא:

"והמשכילים יזהרו מזהר הרקיע" - זה דיין שדן דין אמת לאמתו וגבאי צדקה, ומצדיקי הרבים ממוכבים לעולם ועד" - אלו מלמדי תינוקות."

כגון מאן?

אמר רב:

כגון רב שמואל בר שילת.

דרב אשכחיה לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתא,

אמר ליה: שבקתיה להימנותך?

אמר ליה: הא תליסר שנין דלא חזיא לי,

והשתא נמי דעתאי עלויהו.

ורבנן מאי?

אמר רבינא:

"ואהביו כצאת השמש בגברתו"³⁰ (שופטים ה, לא).

²⁹ והמשכילים יזהרו מזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ממוכבים לעולם ועד

³⁰ כן יאבדו כל אויביו ויהו ואהביו כצאת השמש בגברתו ותשקט הארץ ארבעים שנה

33. ח, ב - ט, א

רפ"י

לפרוש זה מזה. מפני החשד
שלא יאמרו זה הגובה יחידי
דעתו לגנוב:

אבל זה פורש לחנות וזה לשער.
זה לגבות מיושבי השער וזה
לגבות מיושבי החנות ובלבד
שיראו שניהן כאחד:

לא יתנם לתוך כיסו. שלא
יאמרו מעות של צדקה הוא
גונב:

פורטין. פרוטות שגבו לוקחין
דינרי כסף לפי שהפרוטות של
נחושת מחלדות:

ואין פורטין לעצמם. פן יחשדום
שפורטין בזול:

אין מונין אותם שנים שנים. פן
יאמרו שנים הוא נוטל ואינו
מונה אלא אחד:

אציפי דבי כנישתא. מחצלות
של בית הכנסת משום דמזבני
להו ממעות הקופה:

ואתני. מתנה עם הצבור לחלקם
לכל הבא:

דכל דאתי. לתת מעות לקופה:

תנו רבנן:

גבאי צדקה:

אינן רשאין לפרוש זה מזה,

אבל פורש זה לשער וזה לחנות.

מצא מעות בשוק לא יתנם בתוך כיסו,

אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה,

ולכשיבא לביתו יטלם.

כיוצא בו, ה"ה נושה בחבירו מנה ופרעו בשוק, לא יתננו לתוך כיסו,

אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה,

ולכשיבא לביתו יטלם.

תנו רבנן:

גבאי צדקה:

רשאין להם עניים לחלק,

פורטין לאחרים, ואין פורטין לעצמן.

גבאי תמחוי:

רשאין להם עניים לחלק,

מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן,

מעות של צדקה אין מונין אותן שנים, אלא אחת אחת.

אמר אביי:

מריש לא הוה יתיב מר אציפי דבי כנישתא,

כיון דשמעה להא דתניא: "ולשנותה לכל מה שירצו", הוה יתיב.

אמר אביי:

מריש הוה עביד מר תרי כיסי,

חד - לעניי דעלמא,

וחד - לעניי דמתא,

כיון דשמעה להא דאמר ליה שמואל לרב תחליפא בר אבדימי:

עביד חד כיסא, ואתני עליה,

איהו נמי עבד חד כיסא ואתני עליה.

ט, א

רב אשי אמר:

אנא אתנוניי נמי לא צריכנא,

דכל דקא אתי אדעתא דידי אתי,

ולמאן דבעינא יהיבנא ליה.

34. ט, א

רש"י

עניינא. תנאי :
למשכיה. עור הבהמה :
לאו כל כמיניהו דמתנו. אלא
בפניו :

הנהו³¹ טבחי דעבדי עניינא בהדי הדדי -
דכל מאן דעביד ביומא דחבריה נקרעוה למשכיה.
אזל חד מנייהו, עבד ביומא דחבריה.
קרעו למשכיה.
אתו לקמיה דרבא -
חייבינהו רבא לשלומי.

איתיביה רב יימר בר שלמיא לרבא:
"ולחסיע על קיצתם!"

לא אהדר ליה רבא.

אמר רב פפא:
נשפיר עבד דלא אהדר ליה מידי -
הני מילי היכא דליקא אדם חשוב,
אבל היכא דאיכא אדם חשוב - לאו כל כמיניהו דמתנו.

³¹ הב"ח מוחק מילים "בי תרי", שכן מהמשך הסיפור מוכח שאין מדובר בשניים אלא בקבוצה של שוחטים.

35. ט, א

רס"י

אין מחשבין. לומר היכן נתתם מעות שגביתם:

שאלו ראויה לדבר. דלא בגבאי צדקה כתיב אלא בגיזברי הקדש הנותנים לבם לעושי המלאכה שהפועלים מרובין למלאכות הרבה לגודרין ולחוצבי האבן לכתפים ולחמרים ולקנות עצים ואבני מחצב וא"א לעמוד על החשבון כדאמרינן בעלמא (שבועות דף מה.) בעל הבית טרוד בפועליו הוא ואינשי:

יצור וימנה. הכסף שהוא מוסר בידו ואע"פ שאינו בא עמו לחשבון לאחר מכאן יצור וימנה שנאמר ויצורו וימנו וגו' והדר ונתנו את הכסף המתוכן המנוי על ידי עושי המלאכה וגו':

תנו רבנן:

אין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברין, ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנאמר:

"ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה, כי באמנה הם עשים" (מלכים ב' יב, טז).

אמר רבי אלעזר:

אף על פי שיש לו לאדם גזבר נאמן בתוך ביתו - יצור וימנה, שנאמר: "ויצרו וימנו"³² (מלכים ב' יב, יא).

³² ויהי כראותם מי רב הכסף בארון ויעל ספר המלך והכהן הגדול ויצרו וימנו את הכסף הנמצא בית ה'

36. ט, א

רס"י

בודקין למזונות. אם בא עני
ואמר פרנסוני בודקין שלא יהיה
רמאי:
ואין בודקין לכסות. בא ערום
ואמר כסוני לוקחין כסות מיד:
פרוש. דרוש וחקור תחלה:
לכשיראה לך. שאינו רמאי:

אמר רב הונא:

בודקין - למזונות

ואין בודקין - לכסות.

אי בעית אימא קרא, ואי בעית אימא סברא.

אי בעית אימא סברא:

האי - קא מבזי,

והאי - לא קא מבזי.

אי בעית אימא קרא:

"הלוא פרש לרעב לחמך" ³³ (ישעיהו נח, ז) - בש"ן כתיב,

"פרוש" - והדר הב ליה,

והתם כתיב: "כי תראה ערם וכסיתו" (ישעיהו נח, ז) -

"כי תראה" - לא לתר.

ורב יהודה אמר:

בודקין - לכסות,

ואין בודקין - למזונות.

אי בעית אימא סברא, ואי בעית אימא קרא.

אי בעית אימא סברא:

האי - קמצערא ליה,

והאי - לא קמצערא ליה.

אי בעית אימא קרא:

הכא כתיב: "הלוא פרש לרעב לחמך" (ישעיהו נח, ז) - פרוס לא לתר, וכדקרינן,

והתם כתיב: "כי תראה ערם וכסיתו" (ישעיהו נח, ז) - כשיראה לך.

תניא כוותיה:

"אמר: 'פסונ' - בודקין אחריו,

'פרנסוני' - אין בודקין".

³³ הלוא פרש לרעב לחמך וענייך מרודים תביא בית כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם

37. ט, א

רפ"י

מכבר בפונדיון. כבר הלכות בפונדיון כשלוקחין ארבע סאין חטין בסלע ומגיע לפונדיון חצי קב שהסלע מ"ח פונדיון וארבע סאין מ"ח חצאי קבין והחנוני שהוא טוחן ואופה ומוכר בשוק משתכר מחצה הרי שנותן כבר של רובע הקב בפונדיון: לן. בלילה: פרנסת לינה. צרכי לינה: בי סדיא. כר לתת מראשותיו: אין נזקין לו. לתת מעות מן הקופה אחרי שלמד לחזור על הפתחים דיו בכך: ולא אזדקיך ליה. אפי' לפרנסה:

תנן התם:

"אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום, מכבר פונדיון מארבע סאין בסלע. לו - נותנין לו פרנסת לינה."

מאי "פרנסת לינה"?

אמר רב פפא:

פוריא ובי סדיא.

שבת - נותנין לו מזון שלש סעודות.

תנא:

"אם היה מחזיר על הפתחים אין נזקין לו".

ההוא עניא דהוה מחזיר על הפתחים,

דאָתא לקמיה דרב פפא -

לא מזדקיך ליה.

אמר ליה רב סמא בריה דרב ייבא לרב פפא:

אי מר לא מזדקיך ליה, אינש אחרינא לא מזדקיך ליה, לימות!?

אמר ליה³⁴:

והא תניא:

"אם היה עני המחזיר על הפתחים - אין נזקין לו!"

אמר ליה:

"אין נזקין לו" - למתנה מרובה,

אבל נזקין לו למתנה מועטת.

38. ט, א-ב

רפ"י

מעשה הצדקה. טורח המעשים את חבריהם מדלא כתיב והיתה הצדקה שלום: **זכה.** למזל טוב: **עניים מרודים.** זו ממשלת רומי שצועקת תמיד הבו הבו שאנו צריכין: **מרודים.** קונפליינ"ט בלע"ז כמו אריד בשיחי (תהלים נח): **עולא משגש ארחתיה דאימיה.** לרב ששת קרו ליה הכי עולל המשגש דרכי אמו שגרם להטותה מדרך שאר נשים כדלקמן: **משגש.** לשון מהומה ושגגון: **קליפה.** מיל"א בלע"ז: **וכבגד עדים כל צדקותינו.** כלומר אף כל צדקותינו נמאסו מחמת רשעינו כבגד מאוס שהאדם מסירו מעליו: **עדים.** כדמרגמינן ויסר ואעדי וכן מעדה בגד ביום קרה (משלי כה) מ"מ מקיש צדקה לבגד צדקת הצדיקים לבגד הגון:

אמר רב אסי:

לעולם אל ימנע אדם עצמו מלתת שלישיית השקל בשנה, שנאמר: **"והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישיית השקל בשנה, לעבדת בית אלהינו"** (נחמיה י, לג).

ואמר רב אסי:

שקולה צדקה כנגד כל המצות, שנאמר: **"והעמדנו עלינו מצות"** (נחמיה י, לג) - **"מצוה" אין כתיב כאן, אלא "מצות".**

(סימן גדול מקדש משה).

אמר רבי אלעזר:

גדול המעשה יותר מן העושה, שנאמר: **"וזהו מעשה הצדקה שלום, ועבדת הצדקה השקט ובטח עד עולם"** (ישעיהו לב, יז).

זכה - **"הלוא פרש לרעב לחמך"**³⁵ (ישעיהו נח, ז).

לא זכה - **"ועניים מרודים תביא בית"** (ישעיהו נח, ז).

אמר להו רבא לבני מחזא:

במטותא מנייכו, עושו בהדי הדדי, כי היכי דליהוי לכו שלמא במלכותא.

ואמר רבי אלעזר:

בזמן שבית המקדש קיים - אדם שוקל שקלו ומתכפר לו, עכשיו שאין בית המקדש קיים - אם עושין צדקה מוטב, ואם לאו - באין גוויים ונוטלין בזרוע. ואף על פי כן נחשב להן לצדקה, שנאמר: **"ונגשין צדקה"**³⁶ (ישעיהו ס, יז).

אמר רבא:

האי מילתא אישתעי לי עולא משגש ארחתיה דאימיה, משמיה דרבי אלעזר:

מאי דקתיב: **"וילבש צדקה פשריו"**³⁷ (ישעיהו נט, יז)? לומר לה,

מה שריון - זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול, אף צדקה - כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול.

רבי חנינא אמר מהכא:

"וכבגד עדים כל צדקותינו"³⁸ (ישעיהו סד, ה) - מה בגד זה כל נימא ונימא מצטרפת לבגד גדול, אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול.

ט, ב

³⁵ הלוא פרש לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית מי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם

³⁶ תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצים נחשת ותחת האבנים ברזל ושמתי פקדתיך שלום ונגשין צדקה

³⁷ וילבש צדקה פשריו ומובע ושועה בראשו וילבש בגדי נקם תלבשת ויעט פמעיל קנאה

³⁸ ונהי כסמא קלנו וכבגד עדים כל צדקותינו ונבל קעלה קלנו ועינונו מרוח ישאנו

39. ט, ב

רפ"י

בימי ספורו. בשבעת ימים שבין טהרת הצפרים להבאת קרבנותיו בשלמא בימי חלוטו איתקש למת לטמא אף באהל: **הואיל ומטמא בגדים.** דהא ביום השביעי כתיב וכבס בגדיו: **טומאה בחבורין.** כגון בגדי לבוש הרי הן כמוהו אבל שאר בגדים הנוגע בהן וכן אם יגע באדם לא מטמא תדע שהרי המסיט נבילה כתיב ביה והנושא את נבלתה יכבס בגדיו (ויקרא יא) ולא אשכחן דלהוי אב הטומאה לטמא אדם ושאר בגדים: **שכבת זרע מטמא בגדים.** וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וגוי: **בהדיא כתיב ביה כו'. ה"ה נמי** דהוה מצי למיפרך דהא טומאת בגדים לא דמיא לבגדים דבימי ספורו דהא בגדים דהכא לאו בגדי לבוש שרץ הן וטומאת מגע הוא אלא דעדיפא מיניה קא מויתב ליה: **או לרבות הנוגע.** דהכי תניא במסכת נדה (דף מג:) מנין לרבות הנוגע בשכבת זרע ת"ל או איש: **הוה קמהדר ליה.** רב אחדבוי לרב ששת בבדיחותא לפי שהיה רב ששת נכשל בתשובותיו: **אשתקת רב אחדבוי.** נעשה אלם: **אתיא אימיה.** דרב ששת: **צווחה קמיה.** שיתפלל עליו: **להני חדיי.** הדדים הללו חדיי תרגום של חזה: **דמצית מינייהו.** שינקת מהן: **ודאתאן עלה.** ואחרי שבא לידנו שאלה זו לקובעה בגמי מנלן דמטמא אדם: **נאמר כיבוס בגדים בימי ספורו.** והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגוי ונאמר כיבוס בגדים למעלה ביום טהרת הצפרים כשיוצא מטומאת החלט וכבס המטהר את בגדיו:

אמאי קרו ליה "עולא משגש ארחתיה דאימיה"?

דבעא מיניה רב אחדבוי בר אמאי מרב ששת: מנין למצורע בימי ספורו, שמתמא אדם?

אמר לו:

הואיל ומטמא בגדים - מטמא אדם.

אמר ליה: דילמא טומאה בחבורים שאני!

דהא הסיט נבילה דמטמא בגדים ואינו מטמא אדם!

אמר ליה:

ואלא שרץ דמטמא אדם מנלן? לאו משום דמטמא בגדים?!

אמר ליה:

שרץ בהדיא כתיב ביה:

"או איש אשר יגע בכל שרץ"³⁹ (ויקרא כב, ה).

אלא שכבת זרע דמטמא אדם מנלן?

לאו משום דהואיל ומטמא בגדים מטמא אדם?!

אמר ליה:

שכבת זרע נמי בהדיא כתיב ביה:

"או איש"⁴⁰ (ויקרא כב, ד) - לרבות את הנוגע.

אחדר ליה בבדיחותא,

חלש דעתיה דרב ששת -

אישתיק רב אחדבוי בר אמאי, ואתיקר תלמודיה.

אתיא אימיה וקא בקיא קמיה, צווחה צווחה ולא אשגח בה.

אמרה ליה: חזי להני חדיי דמצית מינייהו!

בעא רחמי עליה ואיתסי.

ודאתאן עליה,

מנא לן?

כדתניא:

"דבי שמעון בן יוחי אומר:

נאמר כבוס בגדים בימי ספורו,

ונאמר כבוס בגדים בימי חלוטו,

מה להלן - מטמא אדם,

אף כאן - מטמא אדם."

³⁹ או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו או באדם אשר יטמא לו לכל טמאתו

⁴⁰ איש איש מזרע אהרן והוא צריע או זב פקדשים לא יאכל עד אשר יטהר והנוגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע

40. ט, ב - י, א

רפ"י

אף וחימה. שני לגיונות קשים הם ליפרע מן החוטאים :
אע"פ ששוחד בחיק. שהוא עושה צדקה בסתר :
חימה עזה. עדיין היא בתוקפה ורבי אלעזר סבר דהאי שוחד בחיק ארישא קאי ושוחד בחיק יכפה חימה עזה :
ותפק לרעב נפשך. הוא פיוס דברי נחומים :
ימצא צדקה. משמע יבא לידי עניות וימצא בני אדם שיעשו לו צדקה :
ויהיו מוכשלים לפניך. את אנשי ענתות היה מקלל שהיו מבקשין נפשו :

אמר רבי אלעזר:

גדול העושה צדקה בסתר יותר ממושה רבינו, דאילו במושה רבינו כתיב: **"כי יגדתי מפני האף והחמה"**⁴¹ (דברים ט, יט), ואילו בעושה צדקה כתיב: **"מתן בסתר יכפה אף, וישחד בחק חמה עזה"** (משלי כא, יד).

ופליגא דרבי יצחק,

דאמר רבי יצחק:

אף - כופה,

חמה - אינו כופה,

שנאמר: **"ויהי שחך בחק חמה עזה"** (משלי כא, יד) -

אף על פי ששוחד - **"בחק חמה עזה"**.

איכא דאמרי:

אמר רבי יצחק:

כל דין שנוטל שחד מביא חמה עזה לעולם,

שנאמר: **"ויהי שחך בחק"** וגו'.

ואמר רבי יצחק:

כל הנותן פרוטה לעני - מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים - מתברך באחת עשרה ברכות.

"הנותן פרוטה לעני - מתברך בשש ברכות",

דכתיב: **"הלוא פרש... ועניים מרודים תביא בית וגו' כי תראה ערם"**⁴² (ישעיהו נח, ז-ט) וגו'.

"והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות",

שנאמר: **"ותפק לרעב נפשך,**

ונפש נענה תשיב,

וזרח בחשך אורך,

ואפלתך מצהרים,

ונחך ה' תמיד,

והשיב מצהצחות נפשך...

ובנו ממך הרבות עולם,

מוסדי דור ודור תקומם"⁴³ (ישעיהו נח, י-יב).

ואמר רבי יצחק,

מאי דכתיב: **"רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד"** (משלי כא, כא)?

משום **"רודף צדקה"** - **"ימצא צדקה"!**

אלא לומר לך: כל הרודף אחר צדקה -

הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה.

רב נחמן בר יצחק אמר:

הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה,

כדי לקבל עליהם שכרו.

לאפוקי מאי?

לאפוקי מדדרש רבה,

דדרש רבה:

מאי דכתיב: **"ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם"**⁴⁴ (ירמיהו יח, כג)?

⁴¹ מי יגדתי מפני האף והחמה אשר קצף ה' עליכם להשימך אתכם וישמע ה' אלי גם בפעם ההוא

⁴² ז הלוא פרש לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית מי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם. ח אז יבקע כשהר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספק. ט אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני אם תסיר מתוךך מוטה שלח אצבע ודבר און

⁴³ * ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשיב וזרח בחשך אורך ואפלתך מצהרים. יא ונחך ה' תמיד והשיב מצהצחות נפשך ועצמותיך וחליץ והיית כגן רוה וקמוצא מים אשר לא יכוונו מימיו. יב ובנו ממך הרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וקרא לך גדר פרוץ משיבב נתיבות לשבת

רש"י

ימצא חיים. וכתב גבי חכמה כי מוצאי מצא חיים:
בעלי אגדה. מתוך שהן דרשנין ומושכין את הלב הכל מכבדין אותם:

אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא:
רבונו של עולם, אפילו בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך -
הקשילם בבני אדם שאינן מהוגגין,
כדי שלא יקבלו עליהן שָׂכָר.

רבי יהושע בן לוי אמר:
כל הרגיל לעשות צדקה,
⁴⁵הוויין לו בנים: בעלי חכמה,
בעלי עושר,
בעלי אגדה.

יא "בעלי חכמה", דכתיב: **"ימצא חיים"** (משלי כא, כא).
"בעלי עושר", דכתיב: **"צדקה"**.
"בעלי אגדה", דכתיב: **"וכבוד"**,

כתיב הכא: **"וכבוד"** (משלי כא, כא),
וכתיב התם: **"כבוד חכמים ינהלו"**⁴⁶ (משלי ג, לה).

⁴⁴ ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למנות אל תכפר על עונם וחסאתם מלפניה אל תמחי ויהיו מכשלים לפניך בעת אפק עשה בהם

⁴⁵ הב"ח מוחק – זוקה.

⁴⁶ כבוד חכמים ינהלו וקסילים מרים קלון

41. י, א

רפ"י

לבעל הדין. רשע או עובד כוכבים:
להנצל אנו בהן כו'. שהצדקה מצלת מגיהנם כדאמר' לקמן בשמעתין:
שמזונותיו של אדם. שכן שיתפרנס ממנו:
חסרונותיו. הפסד שעתיד להפסיד:
זכה. למזל טוב יתן אותו חסרון לעניים:
חזא [להו] בחלמא. במוצאי יח"כ:
דבעו מחסר שבע מאה דינרין. באותה שנה:
שקיל צדקה מינייהו. כל השנה היה כופן בדברים וגובה מהן צדקה:
פש גבייהו. ערב ראש השנה שיבסר דינרי שלא נתנו לצדקה משבע מאה דינרי:
לא תדחלו. למיפסד יותר:
אמאי לא אמרת לן. מתחלה שכן חלמות והיינו נותנין כולן:

תניא:

היה רבי מאיר אומר:

יש לו לבעל הדין להשיב ולומר לך:

אם אלהיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסו?
אמר לו: כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם.

וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא:

אם אלהיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם?
אמר לו: כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם.

אמר לו: אדרבה, זו שמחייבתו לגיהנם.

אמשול לך משל, למה הדבר דומה?

למלך בשר ודם שפעס על עבדו וחבשו בבית האסורין,

וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו,

והלך אדם אחד והאכילו והשקהו,

בששמע המלך לא בועס עליו?

ואתם קרוין עבדים, שנאמר: "מי לי בני ישראל עבדים"⁴⁷ (ויקרא כה, נה).

אמר לו רבי עקיבא:

אמשול לך משל, למה הדבר דומה?

למלך בשר ודם שפעס על בנו וחבשו בבית האסורין,

וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו,

והלך אדם אחד והאכילו והשקהו,

בששמע המלך לא דורן משגרו לו?

ואנו קרוין בנים, דכתיב: "בנים אתם לה' אלהיכם"⁴⁸ (דברים יד, א).

אמר לו אתם קרוים בנים, וקרוין עבדים;

בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים,

ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים,

ועבשין אין אתם עושים רצונו של מקום!

אמר לו:

הרי הוא אומר:

"הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית"⁴⁹ (ישעיהו נח, ז) -

אימתי "עניים מרודים תביא בית"? - האיך נא,

וקאמר "הלוא פרס לרעב לחמך".

דרש רבי יהודה ברבי שלום:

כשם שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה,

כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה;

זכה - "הלוא פרס לרעב לחמך",

לא זכה - "ועניים מרודים תביא בית".

כי הא דבני אחתיה דרבן יוחנן בן זבאי,

חזא להו בחילמא דבעו למיחסר שבע מאה דינרי.

עשינהו, שקל מינייהו לצדקה,

פוש גבייהו שיבסר דינרי

כי מטא מעלי יומא דכיפורי -

שדור דבי קיסר, נקטינהו.

אמר להו רבן יוחנן בן זבאי: לא תדחלון, שיבסר דינרי גבייכו שקלינהו מינייכו.

אמרי ליה: מנא ידעת?

אמר להו: חלמא חזאי לכו.

אמרו ליה: ואמאי לא אמרת לן דניתבינהו?

אמר להו: אמאינא, כי היכי דתעבדו מצוה לשמה.

⁴⁷ מי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם

⁴⁸ בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת

⁴⁹ הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית מי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם

42. י, א

רפ"י

השתא כן. אם נפלתי:
איחייב מאן דסני לן. כאדם
שתולה קללתו בחבירו:]
מחללי שבת ועובדי עבודה זרה.
בסקילה ואמר מר (כתובות דף
ל:.) מי שנתחייב סקילה או נופל
מן הגג או חיה דורסתו דדמי
לסקילה דתנן (סנהדרין דף מה.).
בית הסקילה היה גבוה שתי
קומות וכו':
פרקליטין. מליצי יושר [של
מלאכי השרת]:
כי אספתי את שלומי מאת העם
הזה. ומהו השלום את החסד
ואת הרחמים שהיו רגילין
לעשות:
מפעפעו. מרככו:
הגוף סובלו. [כל הגוף] מלא
רוח:

רב פפא הוה סליק בדרגא,
אישתימיט כרעיה, כעי למיפל -
אמר: השתא כן, איחייב מאן דסני לן,
כמחללי שבתות וכעובדי עבודה זרה.

אמר ליה חייא בר רב מדפתי לרב פפא:
שמא עני בא לידך ולא פרנסתו?
דיתניא:

"רבי יהושע בן קרחה אומר:

כל המעלים עיניו מן הצדקה - באילו עובד עבודה זרה!
בתיב הכא: "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל..."⁵⁰ (דברים טו, ט),
ובתיב הָתָם: "יצאו אנשים בני בליעל..."⁵¹ (דברים יג, יד) -
מה להלן - עבודה זרה,
אף כאן - עבודה זרה".

תניא:

"אמר רבי אלעזר ברבי יוסי:

כל צדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה,
שלום גדול ופרקליטין גדולין בין ישראל לאביהן שבשמים,
שנאמר: "כה אמר ה' אל תבא בית מרזח,
ואל תלך לספוד, ואל תגד להם,
כי אספתי את שלומי מאת העם הזה, וגו'
את החסד ואת הרחמים".⁵² (ירמיהו טז, ה).
"חסד" - זו גמילות חסדים,
"רחמים" - זו צדקה".

תניא:

"רבי יהודה אומר:

גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה,
שנאמר: "כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה,
כי קרובה ושוועתי לבוא וצדקתי להגלות"⁵³ (ישעיהו נו, א).

הוא היה אומר:

עשרה דברים קשים נבראו בעולם:
הר קשה - ברזל מחתכו,
ברזל קשה - אור מפעפעו,
אור קשה - מים מכבין אותו,
מים קשים - עבים סובלים אותו,
עבים קשים - רוח מפזרתו,
רוח קשה - גוף סובלו
גוף קשה - פחד שוברו,
פחד קשה - יין מפיגו,
יין קשה - שינה מפפחתו,
ומיתה קשה מכולם.

[וצדקה מצלת מן המיתה], דבתיב: "וצדקה תציל ממות"⁵⁴ (משלי י, ב).

⁵⁰ השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ודעה עינך באחיה האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל יהוה והיה בך חסא

⁵¹ יצאו אנשים בני בליעל מקרבך ודיחו את ישיבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם

⁵² כי כה אמר ה' אל תבוא בית מרזח ואל תלך לספוד ואל תגד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם ה' את החסד ואת הרחמים

⁵³ כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ושוועתי לבוא וצדקתי להגלות

⁵⁴ לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות

43. י, א-ב

רפ"י

ואני בצדק. בתחלה ואח"כ
אחזה פניך בתפלה:
אשבעה בהקיץ תמונתך. בשכר
הקיצה אשבע תמונתך:
מלוה ה' חונן דל. החונן דלים
נעשה מלוה להקב"ה וכתוב
ועבד לזה לאיש מלוה (משלי
כב):
ואיזו היא צדקה המצלת מדינה
של גיהנם. כלומר איזה מן
המקראות הללו מדבר מדין של
גיהנם אותו שכתוב לא יועיל
הון ביום עברה:
נותנה ואינו יודע למי נותנה.
כדמסיים בסיפיה יתננה בכיס
של גבאי צדקה:
דרב עוקבא ור' אבא. במס'
כתובות (דף סז): מר עוקבא
הוה שדי לענייא דשבבותיה כל
יומא ארבעה זוזי בצינורא
דדשא הרי שהעני אינו יודע ממי
נוטלה והוא יודע למי נותנה ור'
אבא הוה צייר בסודריה ושדי
לאחוריה וממציא נפשיה לביני
עניי והעני נוטלה ויודע ממי
נוטלה ואינו יודע למי נותנה:

"דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי:

בוא וראה שלא נמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם;
מדת בשר ודם, אדם מביא דורון גדול למלך -
ספק מקבלין אותו הימנו, ספק אין מקבלין אותו הימנו,
[ואם תמצא לומר מקבלין אותו ממנו] -
ספק רואה פני המלך, ספק אינו רואה פני המלך.
והקדוש ברוך הוא אינו כן,
אדם נותן פרוטה לעני - זוכה ומקבל פני שכינה,
שנאמר: "אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך" (תהלים יז, טו)."

רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני, והדר מצלי.

אמר:

דכתיב: "אני בצדק אחזה פניך" (תהלים יז, טו).

מאי "אשבעה בהקיץ תמונתך"?

אמר רב נחמן בר יצחק:

אלו תלמידי חכמים,

שמנדיין שינה מעיניהם בעולם הזה,

והקדוש ברוך הוא משביען מזיו השכינה לעולם הבא.

אמר רבי יוחנן:

מאי דכתיב: "מלוה ה' חונן דל"⁵⁵ (משלי יז, טו)?

אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו,

כבכול "עבד לזה לאיש מלוה"⁵⁶ (משלי כב, ז)!

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן⁵⁷:

כתיב: "לא יועיל הון ביום עברה, וצדקה תציל ממוות" (משלי יא, ד),

וכתיב: "לא יועילו אוצרות רשע, וצדקה תציל ממוות" (משלי י, ב),

שתי צדקות הללו למה?

אחת - שמצילתו ממיתה משונה,

ואחת - שמצילתו מדינה של גיהנם.

ואי זו היא שמצילתו מדינה של גיהנם?

ההוא דכתיב ביה: "עברה",

דכתיב: "יום עברה היום ההוא"⁵⁸ (צפניה א, טו).

ואי זו היא שמצילתו ממיתה משונה?

נותנה ואינו יודע למי נותנה, נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה.

"נותנה ואינו יודע למי נותנה" - לאפוקי מדמר עוקבא.

"נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה" - לאפוקי מדרבי אבא.

ואלא היכי ליעבד?

ליתבי לארנקי של צדקה.

מיתיבי:

"מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים?

רבי אליעזר אומר:

יפזר מעותיו לעניים.

⁵⁵ מלוה ה' חונן דל וגמלו ושלם לו

⁵⁶ עשיר ברשים ומשול ועבד לזה לאיש מלוה

⁵⁷ ע"פ מסורת הש"ס. ויש שגרסו רמי. ואפשר לפרש לפי שתי הגירסאות.

⁵⁸ יום עברה היום ההוא יום צרה ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום עין וערפל

רַבִּי

לדבר מצוה. לפני תשמיש :
אמר לו בכי תשא. אם באת
 לשאת ראשם בהגבהה קח מהם
 כופר לצדקה :
כנגד זקניו כבוד. אותם
 שחולקין להם כבוד בעולם הזה
 מחמת חכמת זקנתם :
עליונים למטה. אותם שהם
 עליונים כאן מחמת עושרן
 ראיתי שם שהם למטה :
ותחתונים למעלה. ראיתי עניים
 שהם בינינו שפלים שם ראיתם
 חשובים :
ואנן. בעלי תורה היאך אתיין
 היאך יש חשיבותינו :
כי היכי. דאיתין הכא חשובים
 ונכבדים הכי איתיין התם :
הרוגי מלכות ותו לא. כלומר הך
 מלתא לחודא הוא דהוי בהו
 שנהרגו על קידוש השם ותו לא
 הוה בהו :
הרוגי לוד. לוליינוס ופפוס
 אחים שהרגם (טורנוסרופוס)
 הרשע בלודקיא כדאמרין
 במסכת תענית (דף יח:) על ידי
 גזירה שנגזרה על ישראל
 להשמיד על שנמצאת בת מלך
 הרוגה וחשדו את ישראל עליה
 ועמדו האחיי הללו ואמרו מה
 לכם על ישראל אנו הרגנוה :

רבי יהושע אומר:

ישמח אשתו לדבר מצוה.
רבי אליעזר בן יעקב אומר:
לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה,
אלא אם בן ממונה עליה רבי חנניא בן תרדיון!

כי קא אמרינו, דממני עליה פרי חנניא בן תרדיון.

אמר רבי אבהו:

אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא:
 רבונו של עולם, במה תרום קרן ישראל?
 אומר לו: ב"כי תשא"⁵⁹ (שמות ל, יב).

ואמר רבי אבהו:

שאלו את שלמה בן דוד:
 עד היכן פחה של צדקה?

אמר להן:

צאו וראו מה פירש דוד אבא:

"פזר נתן לאביונים, צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד" (תהלים קיב, ט).

רבי אבא אמר מהכא:

"הוא מדומים ישמן, מצדות סלעים משגבו,

לחמו נתן מימיו נאמנים" (ישעיהו לג, טז) -

מה טעם **"מדומים ישמן מצדות סלעים משגבו"**?

משום **"לחמו נתן"** ו"מימיו נאמנים".

ואמר רבי אבהו:

שאלו את שלמה: איזהו בן העולם הבא?

אמר להם: כל שכן **"נגד זקניו כבוד"**⁶⁰ (ישעיהו כד, כג).

כי הא דרב⁶¹ יוסף בריה דרבי יהושע חלש, אינגיד.

אמר ליה אבוי: מאי חזית?

אמר ליה: עולם הפוך ראיתי, עליונים - למטה, ותחתונים - למעלה.

אמר ליה: עולם ברור ראיתי!

ואנן היכי חזיתין?

אמר ליה: כי היכי דחשבינן הכא חשבינן התם,

ושמעתי שהיו אומרים: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו,

ושמעתי שהיו אומרים: הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו.

מאן נינהו?

אלימא רבי עקיבא וחבריו,

משום הרוגי מלכות ותו לא?!

פשיטא, בלאו הכי נמי!

אלא,

הרוגי לוד.

⁵⁹ מי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם

⁶⁰ וקפדה חלבה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד

⁶¹ גירסת הגהות הב"ח

44. י, ב

רס"י

ה"ז צדיק גמור. על דבר זה ומחשבה זו:

כאן בישראל וכאן בעובד כוכבים. ישראל דעתן לשמים בין יחיה בין לא יחיה אינו מהרהר אחר מדת הדין אבל גוי אינו נותן אלא ע"מ כן ואם לאו מתחרט:

יום עברה היום ההוא. ביום הדין משתעי בנבואת צפניה: המודעי. מחר המודעי היה:

תניא:

אמר להו רבן יוחנן בן זבאי לתלמידיו:

בני, מהו שאמר הכתוב:

"צדקה תרומם גוי וחסד לאמים חטאת" (משלי יד, לד)?

נענה רבי אליעזר ואמר:

"צדקה תרומם גוי" - אלו ישראל,

דכתיב: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ"⁶² (שמואל ב' ז, כג),

"וחסד לאמים חטאת" - כל צדקה וחסד שאומות העולם עושין - חטא הוא להו,

שאינם עושין אלא להתגדל בו,

כמו שנאמר: "די להו מהקרבין ניהו חין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוחי" (עזרא ו, י).

ודעבד הכי לאו צדקה גמורה היא?

והתניא:

"האומר:

'סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני,

ובשביל שאזנה לעולם הבא' -

הרי זה צדיק גמור!"

לא קשיא:

כאן - ביישראל,

כאן - בגוי.

"נענה רבי יהושע ואמר:

"צדקה תרומם גוי" (משלי יד, לד) - אלו ישראל,

דכתיב: "ומי כעמך ישראל גוי אחד" (שמואל ב' ז, כג),

"וחסד לאמים חטאת" - כל צדקה וחסד שאומות העולם עושין - חטא הוא להו,

שאינו עושין אלא כדי שתמשך מלכותו,

שנאמר: "להו מלכא מלכי ישפר עלה,

וחטיה בצדקה פרק, ועויתך במחו עניין -

הו תהוי ארקה לשלותך" וגו'⁶³ (דניאל ד, כד).

"נענה רבן גמליאל ואמר:

"צדקה תרומם גוי" (משלי יד, לד) - אלו ישראל,

דכתיב: "ומי כעמך ישראל" וגו',

"וחסד לאמים חטאת" - כל צדקה וחסד שאומות העולם עושין - חטא הוא להו,

שאינו עושין אלא להתיהר בו,

וכל המתייהר נופל בגיהנם,

שנאמר: "וד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון" (משלי כא, כד),

ואין "עברה" - אלא גיהנם,

שנאמר: "יום עברה היום ההוא"⁶⁴ (צפניה א, טו).

"אמר רבן גמליאל:

עדיין אנו צריכין למודעי.

רבי אליעזר המודעי אומר:

"צדקה תרומם גוי" (משלי יד, לד) - אלו ישראל,

דכתיב: "ומי כעמך ישראל גוי אחד",

"וחסד לאמים חטאת" (שמואל ב' ז, כג) -

כל צדקה וחסד שאומות העולם עושין - חטא הוא להו,

⁶² ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם ולשום לו שם ולעשותו לכם הגדולה ונראות לארצך מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו

⁶³ להו מלכא מלכי ישפר עלה וחסאך בצדקה פרק ועויתך במחו עניין הו תהוי ארקה לשלותך

⁶⁴ יום עברה היום ההוא יום צרה ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום עין וערפל

רש"י

ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי
חטאתם לה' וגו'. נבזראדן
קאמר ליה לירמיה כשהיה
מגלה את ישראל לבבל:

שאין עושין אלא לחרף אותנו בו,
שנאמר: "ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי חטאתם לה'
ולא שמעתם בקולו והיה לכם הדבר הזה" (ירמיהו מ, ג).

"נענה רבי נחוניא בן הקנה ואמר:
צדקה תרומים גוי וחסד" - לישראל,
ולאמים חטאת".

"אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו:
נראין דברי רבי נחוניא בן הקנה מדברי ומדברייכם,
לפי שהוא נותן צדקה וחסד לישראל,
ולאומות העולם - חטאת".

מכלל דהוא נמי אמר,
מאי היא?

דתניא:
"אמר להם רבן יוחנן בן זכאי:
כשם שהחטאת - מכפרת על ישראל,
כך צדקה - מכפרת על אומות העולם".

45. י, ב - יא, א

רפ"י

ביבש קצירה תשברנה.
כשתכלה זכות שבידן וייבש
לחלוחית מעשה צדקה שלהן אז
ישברו:
דלא סיימוה קמיה. דר' אמי
דלעניי גוים חלקן רבא והנך
דאמרן לעיל (דף ח.) דשדרה נמי
איפרא הורמיז למצוה רבה
משום שלום מלכות נמי
קבלינהו ולא אפשר ליה לחלקן
לעניי גוים דאסור לגנוב דעת
הבריות ואפילו דעתו של גוי
אבל במעות המתחלקות לעניים
אין גניבת דעת דאינהו נמי ידעי
שישראל רגילים לפרנס עניי
גוים כדאמר' במס' גיטין (דף
סא.) מפרנסין עניי גוים עם עניי
ישראל מפני דרכי שלום:

אמר: לית ליה **"ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה"**⁶⁵ (ישעיהו כז, יא) !?

ורבא?

משום שלום מלכות.

ורבי אמי, נמי משום שלום מלכות!

דאיבעי ליה למפלגינהו לעניי גוים.

ורבא נמי לעניי גוים יהבינהו,

יא, א ורבי אמי דאיכפד הוא דלא סיימוה קמיה.

⁶⁵ **ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה** מי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו

46. יא, א

רס"י

אתה אמרת כו'. מתורתך למדנו לפיכך נברא אדם יחידי לומר לך כל המקיים נפש אחת [מישראל] כאילו קיים העולם מלא וכתוב (בראשית ד) קול דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו אף כשאתה מקיים דמי אחיך עמך מעלה עליך חייו וחיי זרעיותיו שמדה טובה מרובה ממדת פורענות:

מונבז המלך. בנה של הילני המלכה מזרע החשמונאים:

כשאתה מארץ תצמח. אף משמים נשקף הצדק לשלם גמול:

נשקף. מביט כמו נשקפה ותייבב (שופטים ה) כלומר זכות הצדקה מביט ומסתכל למטה:

מכון כסאך. גניזתן תחת מכון הכסא:

(במקום) [דבר] שעושה פירות. והקרן קיים לעוה"ב והפירות אוכל בחייו שנאמר כי פרי מעלליהם יאכלו:

אוצרות נפשות. שנאמר ולוקח נפשות חכם בהאי קרא:

תנא:

אמרו עליו על בנימין הצדיק, שהיה ממונה על קופה של צדקה,

פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת,

אמרה לו: רבי, פרנסני!

אמר לה: העבודה, שאין בקופה של צדקה כלום!

אמרה לו: רבי, אם אין אתה מפרנסני, הרי אשה ושבעה בניה מתים!

עמד ופרנסה משלו.

לימים חלה ונטה למות,

אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא:

רבוננו של עולם,

אתה אמרת: כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא,

ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו?

מיד קרעו לו גזר דינו.

תנא:

"הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו".

תנו רבנן:

"מעשה במונבז המלך,

שבבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת,

וחברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו:

אבותיך גנזו והוסיפו על של אבותם, ואתה מבזבזם!

אמר להם: אבותי גנזו למטה, ואני גנזתי למעלה,

שנאמר: "אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף" (תהלים פה, יב).

אבותי גנזו במקום שהיד שולטת בו, ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו,

שנאמר: "צדק ומשפט מכון כסאך" ⁶⁶ (תהלים פט, טו).

אבותי גנזו דבר שאין עושה פירות, ואני גנזתי דבר שעושה פירות,

שנאמר: "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו" (ישעיהו ג, י).

אבותי גנזו אוצרות ממון, ואני גנזתי אוצרות נפשות,

שנאמר: "פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם" (משלי יא, ל).

אבותי גנזו לאחרים, ואני גנזתי לעצמי,

שנאמר: "ולק תהיה צדקה" ⁶⁷ (דברים כד, יג).

אבותי גנזו לעולם הזה, ואני גנזתי לעולם הבא,

שנאמר: "והלך לפניך צדקך כבוד ה' ואספק" ⁶⁸ (ישעיהו ג, י).

⁶⁶ צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך

⁶⁷ השב תשוב לו את העבט כבא השימש ושכב בשלמתי וברך ולק תהיה צדקה לפני ה' אלהיך

⁶⁸ וא יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' ואספקך

47. יא, א

"וְאִם קָנָה בָּהּ בֵּית דִּינָה הָרִי הוּא בְּאִנְשֵׁי הָעִיר [מִיד].".

מתניתין דלא קרבן שמעון בן גמליאל,

ד'תנא:

"דבן שמעון בן גמליאל אומר:

אם קנה בה קרקע כל שהוא - הרי הוא באנשי העיר."

וקא תנא:

"דבן שמעון בן גמליאל אומר:

אם קנה שם קרקע הראויה לבית דינה - הרי הוא באנשי העיר!"

תרי תנאי, ואלבא דרבן שמעון בן גמליאל.

48. יא, א

רס"י

מתני'

טרקלין ומורן. מיני פלסין :
בית השלחין. מתוך שיש לו
 מעיין ובידו להשקותו תדיר אם
 אין בו ט' קבין זורעין בו שאר
 זרעים לפיכך אפילו בפחות
 מכאן יש בו דין חלוקה :
אפילו בפחות מכאן יחלוקו.
 משום דבעי למיתני ובכתבי
 הקדש אע"פ ששניהם רוצים לא
 יחלוקו תני רישא :
כתבי הקדש. כ"ד ספרים והיו
 רגילים לכותבן בגליון כס"ת
 שלנו לפיכך גנאי הדבר לחתכן :

גמ'

חוץ משל פתחים. חצר של
 שניהם שני בתים פתוחין לתוכה
 ולפני הפתח ארבע אמות צורך
 הבית הן לפרק משאו מעל
 חמורו וחוף מאותן ד' אמות
 צריך שיהא ארבע אמות לשאר
 תשמישין :

משנה

אין חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה,
 ולא את השדה עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה,
רבי יהודה אומר:

עד שיהא בה תשעת חציי קבין לזה ותשעת חציי קבין לזה,
 ולא את הגינה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה,

רבי עקיבא אומר:
 בית רובע.

ולא את הטרקלין,

ולא את המורן,

ולא את השוכר,

ולא את הטלית,

ולא את המרחץ,

ולא את בית הבד,

ולא את בית השלחין,

עד שיהא בהן נדי לזה ונדי לזה.

זה הכלל:

כל שיחלק וישמו עליו - חולקין,

ואם לאו - אין חולקין.

אימתי?

בזמן שאין שניהם רוצים,

אבל בזמן ששניהם רוצים - אפילו פחות מכאן יחלוקו.

ובכתבי הקדש - אף על פי ששניהם רוצים לא יחלוקו.

גמרא

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

ארבע אמות שאמרו - חוץ משל פתחים.

תניא נמי הכי:

"אין חולקים את החצר,

עד שיהא בה שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה".

והא אנו תנן:

"ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה!"

אלא, שמע מינה כדרבי אסי,

שמע מינה.

ואיכא דרמי להו מירמא:

תנן:

"אין חולקין את החצר,

עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה".

והתניא:

"שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה!"

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

ארבע אמות שאמרו - חוץ משל פתחים.

49. יא, א-ב

רס"י

חצר מתחלקת לפתחיה. היתה לו חצר ובה שני בתים ואחד מהן פתוחין לו שני פתחים לחצר ולבית השני אין פתוח לחצר אלא פתח אחד וחולק נכסיו על פיו ונותן האחד לראובן בנו והשני לשמעון וחצר לא חילק אם באו לחלוק את החצר זה שיש לו שני פתחים נוטל שני חלקים בחצר ואחיו נוטל חלק אחד:

נותן לכל פתח ארבע אמות. ברוחב החצר להלן מן הפתח כנגד הרוחב כפי רוחב הפתח: **נוטל שמונה אמות.** דהיינו כנגד רוחב הפתח וארבע אמות ברוחב החצר להלן מן הפתח: **האי פירא דסופלי.** מי שיש לו חפירה בחצר שנותנין בה גרעיני תמרים למאכל בהמה יש לו ארבע אמות בחצר לכל סביבותיה:

דלא מייחד ליה פיתחא. שלא היה לו פתח אצל חפירה אלא דרך פתח ביתו שהוא יוצא ונכנס בו היה לו דרך לצאת לחצר ולילך אחר החפירה שלפני סוף ביתו ומשתמש: **אבל מייחד ליה פיתחא.** שהיה לו פתח לסוף ביתו אצל החפירה ודרך אותו פתח היה רגיל להשליך הגרעינין וליטלן אין לו בחצר בשביל החפירה אלא ארבע אמות שלפני אותו פתח:

אמר רב הונא:

חצר מתחלקת לפי פתחיה.

ורב חסדא אמר:

נותנין ארבע אמות לכל פתח ופתח, והשאר חולקין בשוה.

תניא כוותיה דרב חסדא:

"פתחים שבחצר יש להן ארבע אמות.**היה לזה פתח אחד ולזה שני פתחים -****זה שיש לו פתח אחד - נוטל ארבע אמות,****וזה שיש לו שני פתחים - נוטל שמונה אמות,****והשאר - חולקין בשוה.****היה לזה פתח רחב שמונה אמות - נוטל: שמונה אמות כנגד הפתח,****וארבע אמות בחצר."****"ארבע אמות בחצר" מאי עבדתיה?**

אמר אביי:

הכי קאמר:

"נוטל שמונה אמות" באורך החצר,**וארבע אמות ברוחב החצר.**

אמר אמימר:

האי פירא דסופלי - יש לו ארבע אמות לכל רוח ורוח.

ולא אמרן אלא דלא מייחד ליה פתחא,

אבל מייחד ליה פתחא - אין לו אלא ארבע אמות לפני פתחו. **יא, ב**

50. יא, ב

רפ"י

אכסדרה. שיש לו מן הפתח
לחצר:
אין לו ד' אמות. בחלוקת
החצר:
טעמא מאי. אמור רבנן שיש
לפתח בית ד' אמות בחצר:
משום פירוק משאו. שיפרק שם
משאו מעל חמורו לפי שסתם
בית אינו פנוי מכלים ואי אפשר
להכניס חמור עם משאו בבית
לפרק לשם:
הכא. באכסדרה כיון (דאית) לה
דפנות אפשר דמעיל לגאו
ומפרק:
אכסדרה דבי רב. דפנות סביב
לה אלא שמוקפות חלונות:
אכסדרה רומייתא. מוקפות
דפנות נמוכות שאין מגיעות
לתקרה:
בית שער. בית קטן שלפני פתח
טרקלין וקורין לו פורק"א
בלע"ז:
מרפסת. אלווי"ר והרבה פתחי
עליה פתוחין לו וכולן עולין
דרך סולם אחד שקורין דגרי"ד:
אין להן אלא ארבע אמות. בין
כולן אצל רגלי הסולם:

אמר רב הונא:

אכסדרה - אין לה ארבע אמות.

טעמא מאי? משום פירוק משאו.

הכא - אפשר דעיל לגואי ומפרק.

מתירב רב ששת:

"אחד שער בתים, ואחד שער אכסדראות - יש להן ארבע אמות!"

כי תניא ההיא באכסדרה דבי רב.

אכסדרה דבי רב - פשיטא!

אידרונא מעליא הוא!

אלא,

באכסדרה רומייתא.

תנו רבנן:

"בית שער,**אכסדרה,****ומרפסת - יש להן ארבע אמות.**

היו חמשה בתים פתוחין למרפסת - אין להן אלא ארבע אמות בלבד".

51. יא, ב

רס"י

לול של תרנגולין. בית קטן
שמגדליו בו תרנגולין ויש לו
פתח לחצר:
יש לו ד' אמות. בחצר או לא:
מטפס ועולה. התרנגול מטפס
וטורח ועולה דרך ראש הכותל
לתוך הלול:
בית חציו מקורה כו'. ופתוח
לחצר יש לו ד' אמות בחצר או
לא: לא
מבעיא קירוי מלגיו. והחצי
שאינו מקורה לצד החצר דאין
לו ארבע אמות בחצר דהא
אפשר דמעיל חמור במשאו
ומפרק שם שאין דרך לתת
כלים בחצר שאינו מקורה:
אלא אפי' קירוי לצד החוץ.
וגילויי לצד פנים נמי אין לו ד'
אמות דהא אפשר דמעיל חמור
עד הגילוי ומפרק:

בָּעָא מִינֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵרַבִּי יֵנְאִי:
לול של תרנגולין,
יש לו ארבע אמות או אין לו ארבע אמות?

אָמַר לֵיהּ:
טַעֲמָא מַאי? מִשּׁוּם פִּירוּק מִשְׁאָו.
הָכָא - מִטַּפֵּס וְעוֹלָה, מִטַּפֵּס וְיוֹרֵד.

בָּעָא מִינֵיהּ רַבָּא מֵרַב נַחֲמָן:
בֵּית חֲצִיו מְקוּרָה וְחֲצִיו אֵינוֹ מְקוּרָה,
יש לו ארבע אמות או אין לו ארבע אמות?

אָמַר לֵיהּ:
אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת.

לא מבעיא קירוי מלגיו, דאפשר דעייל לגואי ומפרק,
אלא אפילו קירוי כלפי חוץ, אפשר דעייל לגואי ומפרק.

52. יא, ב**רָשׁ"י**

למבוי אחר. כגון בית שבין שני מבואות:
בני מבוי מעכבין. אבני מבוי אחר שאינו רגיל אצלם:
אכסניא. חיל של מלך המוטל על בני העיר לתת להן אכסניא בבתיהם:
לפי בני אדם. הדריס בבית:
מתחלקת לפי פתחים. לזבל שדות לפי שדרך הפתחים השליכו שם עד שנעשית אשפה:
שבקש לסתום כנגד פתחו. להקיף מחיצה סביבות ד"א שיש לו במבוי כנגד פתחו:
שמרבה עליהם הדרך. שההולך מראשו עד צד סופו צריך להקיף סביב המחיצה:
חמש חצרות הפתוחות למבוי. זו אצל זו לארכו וסתם מבואות סתומין הן בסופן ואחד מקצותיו פתוח לר"ה:
כולם משתמשות במבוי עם החיצונה. כנגדה שהרי לכולם יש דרך במבוי לצאת דרך ראשו לרה"ר וכל שיש לו דרך יש לו תשמיש שאינו מעכב דרך המבוי:
והחיצונה משתמשת לעצמה. כנגדה ברוחב המבוי אבל לא כנגד חברותי שאין לה עליהן דרך:
משתמש' לעצמה. לבדה וקשיא לרב הונא דאמר כולן מעכבין ואפי' החצונים מעכבין על הפנימיים:
היה סתום. שהיה לו מקודם פתח פתוח לו וסתמו ולאחר זמן נמלך לפותחו:
כולם משתמשים במבוי. בכל המבוי ואפי' חיצון על הפנימי:

בְּעָא מִינֵיהּ רַב הוּנָא מְרַבֵּי אָמִי:

אַחַד מִבְּנֵי מְבֹי שֶׁבִקֵּשׁ לְהַחְזִיר פֶּתַח לְמְבֹי אֲחֵר -
בְּנֵי מְבֹי מְעַכְבִּין עָלָיו, אוֹ אֵין מְעַכְבִּין עָלָיו?

אָמַר לֵיהּ:**בְּנֵי מְבֹי מְעַכְבִּין עָלָיו.****אֲכַסְנִיא -****לְפִי בְּנֵי אָדָם מִתְחַלֶּקֶת, אוֹ לְפִי פֶתָחִים מִתְחַלֶּקֶת?****אָמַר לֵיהּ:****לְפִי בְּנֵי אָדָם מִתְחַלֶּקֶת.****תִּנְיָא נָמִי הֵכִי:**

"זָבַל שֶׁבִּחְצֵר - מִתְחַלֶּקֶת לְפִי פֶתָחִים,
אֲכַסְנִיא - לְפִי בְּנֵי אָדָם."

אָמַר רַב הוּנָא:

אַחַד מִבְּנֵי מְבֹי שֶׁבִקֵּשׁ לְסַתֹּם כְּנֶגֶד פֶּתַחוֹ -
בְּנֵי מְבֹי מְעַכְבִּין עָלָיו, שְׁמַרְבָּה עָלֵיהֶן אֶת הַדֶּרֶךְ.

מִיתִיבִי:

"חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת לְמְבֹי - כּוֹלֵן מִשְׁתַּמְשׁוֹת עִם הַחִיצוֹנָה,
וְהַחִיצוֹנָה מִשְׁתַּמְשֶׁת לְעַצְמָהּ,
וְהַשְּׂאֵר מִשְׁתַּמְשׁוֹת עִם הַשְּׂנִיָּה,
וְהַשְּׂנִיָּה מִשְׁתַּמְשֶׁת לְעַצְמָהּ וּמִשְׁתַּמְשֶׁת עִם הַחִיצוֹנָה;
נִמְצְאָת פְּנִימִית מִשְׁתַּמְשֶׁת לְעַצְמָהּ,
וּמִשְׁתַּמְשֶׁת עִם כָּל אַחַת וְאַחַת!"

תִּנְיָא הִיא,**דְּתִנְיָא:**

"אַחַד מִבְּנֵי מְבֹי שֶׁבִקֵּשׁ לְהַחְזִיר פֶּתַחוֹ לְמְבֹי אֲחֵר -
בְּנֵי מְבֹי מְעַכְבִּין עָלָיו.

הֵיךְ סָתוּם וּבִקֵּשׁ לְפִתְחוֹ -**אֵין בְּנֵי מְבֹי מְעַכְבִּין עָלָיו,****דְּבִרֵי רַבִּי.****רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אוֹמֵר:****חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמְבֹי - כּוֹלֵן מִשְׁתַּמְשׁוֹת בְּמְבֹי זֶה עִם זֶה."****"חֲצֵרוֹת" מֵאַן דְּכֵר שְׁמִייהוּ?****חֲסוּרִי מַחֲסֵרָא וְהֵכִי קִתְּנִי:****"וְכֵן חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמְבֹי -****כּוֹלֵן מִשְׁתַּמְשׁוֹת עִם הַחִיצוֹנָה,****וְהַחִיצוֹנָה מִשְׁתַּמְשֶׁת לְעַצְמָהּ,****אַחַד מִבְּנֵי מְבֹי שֶׁבִקֵּשׁ לְהַחְזִיר פֶּתַחוֹ לְמְבֹי אֲחֵר - בְּנֵי מְבֹי מְעַכְבִּין עָלָיו.****הֵיךְ סָתוּם וּבִקֵּשׁ לְפִתְחוֹ - אֵין בְּנֵי מְבֹי מְעַכְבִּין עָלָיו,****דְּבִרֵי רַבִּי.****רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אוֹמֵר:****חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמְבֹי - כּוֹלֵן מִשְׁתַּמְשׁוֹת בְּמְבֹי."**

53. יא, ב - יב, א

רפ"י

אמר מר:

"היה סתום ובקש לפותחו - אין בני מבוי מעבבין עליו".

אמר רבא:

לא שנו אלא שלא פרץ את פצימיו,

אבל פרץ את פצימיו - בני מבוי מעבבין עליו.

אמר ליה אביי לרבא:

תניא דמסייע לה:

יבא

"בית סתום - יש לו ארבע אמות,**פרץ את פצימיו - אין לו ארבע אמות.**⁶⁹**בית סתום - אינו מטמא כל סביביו,****פרץ את פצימיו - מטמא כל סביביו".**

שלא פרץ פצימיו. כשנסתם פתחו לא סלק מוזהו ומשקוף ומפתן דגלי דעתיה דלא סילק נפשיה וסופו לפותחו לאחר זמן:

בית סתום. שהיה לו פתח לחצר וסתמו:

יש לו ד' אמות. בחלוקת החצר אם באו לחלוק כאילו הוא פתוח:

אינו מטמא סביביו. אלא כנגד הפתח אם מת בתוכו:

פרץ את פצימיו. הרי הוא כקבר וחכמים טימאו את סביבות הקבר ד' אמות כדי שלא יקרבו עושי טהרות עד הקבר ויאהילו ולאו אדעתייהו:

⁶⁹ מסורת הש"ס ע"פ מהרש"ל מוחק: קבר שפתחו סתום - אינו מטמא כל סביביו, פרץ את פצימיו וסתמו - מטמא כל סביביו.

54. יב, א

רס"י

לעיר אחרת. לדרך עיר אחרת:
 ובקשו בני העיר. שהמבואות
 בה לסותמן מאחריהם:
 בני אותה העיר. האחרת
 מעכבין עליהן שכבר הוחזקו
 לקצר דרכן דרך אותן
 המבואות:
 בני רה"ר מעכבין עליהן. משום
 דכי דחקו בני רה"ר מסתלקי
 לתוך המבואות:
 הני מילי. תוך ד' אמות של
 ראש המבוי הסמוכות לרה"ר
 מעכבין מלהעמיד דלתות לשם:
 כרה"ר דמו. לענין ספק טומאה
 ברה"ר:
 ולא היא. שאפי' רצו להעמידם
 לפניו מד' אמות מעכבין עליהן:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:
 מבואות המפולשות לעיר אחרת,
 ובקשו בני העיר לסותמן -
 בני אותה העיר מעכבין עליהן.

לא מיבעי כי ליכא דרכא אחרינא דמעכבי,
 אלא אפילו כי איכא דרכא אחרינא, נמי מעכבי.
 משום דרב יהודה אמר רב, דאמר:
 מצר שהחזיקו בו רבים, אסור לקלקלו.⁷⁰

אמר רב ענן אמר שמואל:
 מבואות המפולשין לרשות הרבים,
 ובקשו בני מבואות להעמיד להן דלתות -
 בני רשות הרבים מעכבין עליהן.

סבור מינה:
 הני מילי בארבע אמות,
 כדרבי זירא אמר רב נחמן,
 דאמר רבי זירא אמר רב נחמן:
 ארבע אמות הסמוכות לרשות הרבים פרישות הרבים דמין.

ולא היא!
 התיב - לענין טומאה,
 אבל הכא - זימנין דדחקי בני רשות הרבים ועיילי טובא.

⁷⁰ מסרת הש"ס מוחק - (כדרב גידל, דאמר רב גידל: רבים שפירו דרך לעצמן מה שפירו כריו).

55. יב, א

רס"י

בי רדו יומא. בית חרישת יום אחד לזה וכן לזה לא תחרוש מתרגמין לא תרדי (דברים כב):

ה"ג בי רדו יומא מאי אי יומא זרעא תרי יומא כרבא לא הוי ואי יומא כרבא יומא דזרעא לא הוי אי בעית אימא יומא דזרעא באתרא דכריב ותני ואי בעית אימא ביומא דכרבא

ובאהדורי:

אי יומא דזרעא. בשעת הזרע הוא נוח לחרוש שכבר נחרשת בשעת הניר:

תרי יומי כרבא לא הוי. כלומר בשעת הניר היאך ישכור שוורים אין בו כדי מלאכת ב' ימים ויש בו יותר מכדי מלאכת יום אחד: **ואי ביומא כרבא.** של שעת הניר קאמרת לא הוי יומא דזרעא והיאך ישכור שוורים בשעת הזרע:

אי בעית אימא יומא דזרעא. ודקא קשיא לך תרי יומי כרבא לא הוי באתרא דכריב ותנו בשעת הניר איכא ביומא דזרעא תרי יומי כרבא:

ואי בעית אימא יומא כרבא. ודקאמרת לא הוי יומא דזרעא בהדורי עסקין שארץ קשה ויש בה מעלות ומורדות ויש טורח בשעת הזרע כשעת הניר: לישנא אחרינא איפכא גרסינן

ואי בעית אימא יומא דכרבא. ודקשי' לך יומא דזרעא לא הוי באתרא דכריב ותני בשעת הזרע אחת קודם לזריעה ואחת לאחר הזריעה לכסות הזרע' ואי בעית אימא יומא זרעא ודקאמר' תרי יומי כרבא לא הוי בהדורי עסקין שיש טורח גדול בשעת הניר ויומא זרעא הוי תרי יומי כרבא ולשון זה הגון:

דוולא. אם יש להן בור שממנו משקין שדה:

בי דלו יומא. עד שיהא בו כדי להשקות שדה כדי פעולת יום לזה וכדי פעולת יום לזה משום שכר פועל:

פרדיסא. כרם:

ג' קבין. לכל אחד לפי חשבון סאתים כחצר המשכן:

אין אלו אלא דברי נביאות. בלא טעם:

אוצינא. כל י"ב גפנים קרי אוצינא:

דרפיק. עוור:

"ולא את השדה עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה.
[דבי יהודה אומר: עד שיהא בה תשעת חציי קבין לזה ותשעת חציי קבין לזה]."

ולא פליגי,

מר - כי אתריה,

ומר - כי אתריה.

בבבל מאי?

אמר רב יוסף:

בי רדו יומא.

מאי "בי רדו יומא"?

אי יומא זרעא - תרי יומא כרבא לא הוי!

אי יומא כרבא - יומא דזרעא לא הוי!

אי בעית אימא:

יומא דכרבא - דכריב ותני.

ואי בעית אימא:

יומא דזרעא - בהדורי.

דוולא -

אמר רב נחמן:

בי דאלו יומא.

פרדסא -

אמר אבהו דשמואל:

בת שלשת קבין.

תניא נמי הכי:

"האומר לחבירו: 'מנת בכרם אני מוכר לך';

סומכוס אומר:

לא יפחות משלשה קבין.

אמר רבי יוסי: אין אלו אלא דברי נביאות."

בבבל מאי?

אמר רבא בר קסנא:

תלת אציאתה בני תריסר גופני,

כי היכי דרפיק גברא ביומא.

56. יב, א-ב

רס"י

ניטלה נבואה כו'. משום דאמר
 ליה לעיל אין אלו אלא דברי
 נביאות שקרא דברי חכמים
 נבואה נקט לה להא מילתא:
 אטו חכם לאו נביא הוא. וכי אין
 חכם ראוי להיות נביא דקאמר
 מר ניטלה מן הנביאים וניתנה
 לחכמים מכלל דמעיקרא לא
 היתה נבואה לחכמים:
 הכי קאמר אע"פ שניטלה מן
 הנביאים. שאינם חכמים מן
 חכמים לא ניטלה) ונביאים יש
 להן לבב חכמה:
 תדע. שלא ניטלה מן חכמים:
 משמיה דרבי עקיבא כוותיה.
 וליכא למימר בני חד מזלא
 נינהו שהרי ר"ע חכם ממנו
 הרבה:
 ולא טעמא קאמר. במילתיה
 וכיון דאמר טעמא אין זה
 כסומא שמכוון לירד בארובה
 במקרה בעלמא אלא סברת הלב
 היא הבאה לו בנבואה וזכה
 להסכים להלכה למשה מסיני:

אמר רבי אבדימי דמן חיפה:
 מיום שחרב בית המקדש:
 ניטלה נבואה מן הנביאים,
 וניתנה לחכמים.

אטו חכם לאו נביא הוא?!

הכי קאמר:
 אף על פי שניטלה מן הנביאים,
 מן החכמים לא ניטלה.

אמר אמימר:
 וחכם עדיף מנביא,
 שנאמר: "ונבא לבב חכמה"⁷¹ (תהלים צ, יב) -
 מי נתלה במי?
 הוי אומר: קטן נתלה בגדול.

אמר אבוי:
 תדע, דאמר גברא רבה מילתא,
 ומתאמר משמיה דגברא רבה אחרתא כוותיה.

אמר רבא:
 ומאי קושיא?
 ודילמא תרווייהו בני חד מזלא נינהו!

אלא,
 אמר רבא:
 תדע, דאמר גברא רבה מילתא,
 ומתאמר משמיה דרבי עקיבא בר יוסף כוותיה. **יב,**

אמר רב אשי:
 ומאי קושיא?
 דלמא להא מילתא בר מזליה הוא!

אלא,
 אמר רב אשי:
 תדע, דאמר גברא רבה מילתא,
 ומתאמר הלכה למשה מסיני כוותיה.

ודלמא כסומא בארובה!

ולאו טעם יהיב?!

⁷¹ למנות ימינו מן הודע ונבא לבב חכמה

57. יב, ב

רס"י

בריסקא. שוק רשות הרבים:
דמליך. השתא במתא מחסיא
שעתיד להיות ראש הישיבה
עכשיו:
טביומי חתים. כשחותם
באיגרת חותם שמו טביומי:
קיימא לי שעתא. מזל:
שדרו זוגא דרבנן לגביה. דמר
בר רב אשי:
לאימלוכי ביה. ליטול עצה
ורשות להמליך את רב אחא:
פתח ותנא. דרשה ונעשה ראש
הישיבה:
כל המריעין לו כו'. כלומר
הואיל ונדחה השעה לא
ימליכוני עוד:

אמר רבי יוחנן:

מיום שחרב בית המקדש:
ניטלה נבואה מן הנביאים,
וניתנה לשוטים ולתינוקות.

"לשוטים", מאי היא?

כי הא דמר בר רב אשי דהנה קאי ברסקא דמחוזא,
שמציעה להווא שוטה דקאמר:
ריש מתיבתא דמליך במתא מחסיא "טביומי" חתים,
אמר: מאן חתים "טביומי" ברבנן? אנא!
שמע מינה: לדידי קיימא לי שעתא.
קם, אקא.

אדאקא, אימנו רבנן לאותביה לרב אחא מדפתי ברישא.
כיון דשמעי דאקא, שדור זוגא דרבנן לגביה לאימלוכי ביה - עכביה.
הדר שדור זוגא דרבנן אחרינא - עכביה גביה,
עד דמלו בי עשרה,
כיון דמלו בי עשרה - פתח הוא ותנא ודרש,
לפי שאין פותחין בכלה פחות מעשרה.

קרי רב אחא אנפשיה:

כל המריעין לו - לא במהרה מטיבין לו,
וכל המטיבין לו - לא במהרה מריעין לו.

"תנוקת" - מאי היא?

כי הא דבת רב חסדא, הוה יתבה בכנפיה דאבוקה,
הוו יתבי קמיה רבא ורמי בר חמא:
אמר לה: מאן מינייהו בעית?
אמרה ליה: תרנייהו.
אמר רבא: ואנא בתרא.

58. יב, ב

רס"י

איש נבוב. כשהוא חלול בלא
כרס מלאה:
ילבב. כמה לבבות שאינו
מסכים לדעת שלמה:
ינובב בתולות. לב אטום
כבתולות עושה נבוב וחלול:

אמר רבי אבדימי דמן חיפה:
קודם שיאכל אדם וישתה - יש לו שתי לבבות,
לאחר שאוכל ושותה - אין לו אלא לב אחד,
שנאמר: **"איש נבוב וילבב"**⁷² (איוב יא, יב),
וכתיב: **"נבוב לחת"**⁷³ (שמות כז, ח),
ומתרגמין: חליל לוחין.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע:
הרגיל ביין, אפילו לבו אטום כבתולה, יין מפקחו,
שנאמר: **"ותירוש ינובב בתלות"**⁷⁴ (זכריה ט, יז).

⁷² ואיש נבוב וילבב ועיר פרא אדם וילד

⁷³ נבוב לחת תעשה אתו מאשר הראה אתה בחר מן יעשו

⁷⁴ כי מה טובו ומה יפיו דגן בחורים ותירוש ינובב בתלות

59. יב, ב

רפ"י

פשיטא חלק בכור וחלק פשוט.
שני חלקין שהבכור נוטל אחד
משום בכורה ואחד משום
פשיטות יהבינן ליה אחד מצרא
זו אצל זו שהרי שניהן חלקו הן
והרי הן כחלק אחד:

יבם מאי. המייבם את אשת
אחיו דקם תחתיו לנחלה ונוטל
שני חלקים מאי מי מצו אמרי
ליה הואיל ומכח אחרינא קאתי
לא יהבי להו ניהליה אחד מצרא
זו אצל זו אי לאו מעליתא גבן
בדמי:

הבכור אשר תלד. ביבם
קמשתעי דמצוה בגדול לייבם
אשר תלד פרט לאיילונית והכי
מדרש קרא יבמה יבא עליה וגו'
והיה הבכור איזה מן היבמין
יבא עליה הבכור אשר תלד
וכגון שהיבמה בת וולדות היא
פרט לאיילונית:

אמר רב הונא בריה דרב יהושע:

פשיטא: חלק בכור וחלק פשוט - יהבינן ליה אחד מצרא.
יבם מאי?

אמר אביי:

היא היא.

מאי טעמא?

"בכור"⁷⁵ (דברים כה, ו) - קרייה רחמנא.

רבא אמר:

אמר קרא: **"והיה הבכור"** -

הוייתו בכור,

ואין חלוקתו בכור.

⁷⁵ והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מן שרצא

60. יב, ב - יג, א

רס"י

דזבן ארעא אמצרא דבי נשא.

קנה קרקע אצל שדה אביו:

כי מטא למיפלג. עם אחיו

בנכסי אביו:

על מדת סדום. זה נהנה וזה לא

חסר:

אמרו אחי מעלינן ליה עילואי.

לנו היא משובחת כקרקעותיו של בר מריון שהיו מעולות ומסתברא הא דרב יוסף בשדה בעל שיכולין לומר פעמים שזו מתברכת משאר השדות:

תרי ארעתא אתרי נגרי. אם

בית השלחין היא ויש לשני אחין לחלוק שתי שדות לכל אחת יש לה יאור להשקות ממנו וזה קנה שדה אצל האחד מהן ורוצה שיתן אחיו זו הסמוכה לשלו:

כגון זו כופין. דהא לקרקע

השניה גם היא יש לה יאור

להשקות ממנו:

האי מדויל והאי לא מדויל. דרך

היאורים לייבש כשנהר (שם)

נמשכין ממנו מתמעט לפעמים

שזה יבש וזה אינו יבש ואומר לו

טול חלקך בשתייהם דלאו מדת

סדום היא או תן לנו עילוי

בדמי:

תיתי. ארעתא יש להם לחלוק

על חד נגרא ואחד מהן קנה

קרקעו אצל האחת:

כופין על מדת סדום. דכיון

דאחד נגרא נינהו שתייהן שוות:

ניחא לי לאפוש אריסי. טוב לי

שיהא לך שתי שדות אחת מכאן

ואחת מכאן ואחת לי באמצע

כדי שתרבה לך אריסין ותהא

שדה שלי משתמרת יפה:

חד גיסא ניגרא וחד גיסא**נהרא.** שדה של שני אחים שיש

נהר על פני מזרח ונגר על פני

צפונה:

פלגי ליה בקרנא זול. לפי

שהנהר טוב מן הנגר והסמוך

למים טוב מן הרחוק ואם

תחלקנה מן הצפון נמצא (מן)

כל הנהר לאחד והשני אין לו

אלא נגר בצפון ופעמים שהוא

יבש ואם תחלקנה מן המזרח

למערב יהיה לאחד הנהר על פני

מזרחו ונגר על פני צפון ולשני

אין לו אלא נהר במזרחו לפיכך

יחלקום לשמונה חלקים שיהא

לשניהם בשוה סמוך לנהר ולנגר

וכאשר ירחק מזה ירחק מזה

כזה:

ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה,

כי קא פלגו, אמר להו:

פלגו לי אמצראי.

אמר רבה:

כגון זה - כופין על מדת סדום.

מתקיף לה רב יוסף:

אמרי ליה אחי:

מעלינן ליה עלויא פי נכסי דבי בר מריון!

והלכתא פרב יוסף.

תרי ארעתא אתרי נגרי?

אמר רבה:

כגון זה - כופין על מדת סדום.

מתקיף לה רב יוסף:

זמנין דהאי מדויל, והאי לא מדויל!

והלכתא פרב יוסף.

תיתי ארעתא⁷⁶ אחד נגרא?

אמר רב יוסף:

כגון זה - כופין על מדת סדום.

מתקיף לה אביי:

מצי אמר: בעינא דאפיש אריסי!

והלכתא פרב יוסף -

אפוש אריסי⁷⁷ לאו מילתא היא.

יג, א חד גיסא נגרא וחד גיסא נהרא?

פלגין לה בקרנא זול.

⁷⁶ הגהות הב"ח⁷⁷ הגהות הב"ח

61. יג, א-ב

רס"י

אית דינא דגוד או אגוד. זה שרוצה לחלוק אומר לזה שאינו רוצה לחלוק או קוץ לי דמים וקנה לך חלקי או אני אקוץ דמים ואתן לך בחלקך שאי אפשר בשותפותך:
לית דינא. שזה יכול לומר לא שלך אקנה ולא שלי אמכור אלא שותפין נהיה בה:
עבד או בהמה טמאה. שאי אפשר לחלקן כיצד יעשו להכי נקט בכור ופשוט דטריחא מילתא להיות שותפין בה:
וחזרו בית הלל להורות כו'. טעמא דמפני תיקון העולם הא לאו משום פריה ורביה לא כייפין ליה ולא מצוי עבד למימר ליה אקוץ בדמים ואתן לך בחלקך:
ה"ג שאני הכא דאגוד איכא גוד ליכא. העבד יכול לקנות אבל אינו אומר קנה חלקי שאין דמים לבן חורין שאין עבד עברי נמכר אלא לשש:
קח לך עבדים. שיחממו אותו ורחוץ בו ולא מצוי עני למימר ליה קנה חלקי:
הכא נמי גוד איכא אגוד ליכא. שאין העני אומר לו אף אני אקנה חלקך שאין לו במה לקנות לפיכך אין יכול לכופו:

"ולא את הטרקליו,

[ולא את המורן, ולא את השוכן,

ולא את הטלית, ולא את המרחץ,

ולא את בית הבד, ולא את בית השלחין,

עד שיהא בהן כדי לזה וכדי לזה"]

אין בהן כדי לזה וכדי לזה, מהו?

רב יהודה אמר:

אית דינא: ד'גוד או אגוד'.

רב נחמן אמר:

לית דינא: ד'גוד או אגוד'.

אמר ליה רבא לרב נחמן:

לדידה, דאמרת: "לית דינא ד'גוד או אגוד",

בכור ופשוט שהניח להן אביהן עבד ובהמה טמאה, כיצד עושין?

אמר ליה:

שאני אומר: עובד לזה - יום אחד,

ולזה - שני ימים.

מיתבי:

"מי שחציו עבד וחציו בן חורין -

עובד את רבו - יום אחד,

ואת עצמו - יום אחד,

דברי בית הלל.

בית שמאי אומרים:

תקנתם את רבו,

את עצמו לא תקנתם!

לישא שפחה - אינו יכול,

לישא בת חורין - אינו יכול,

יבטלו? - והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה,

שנאמר: "לא תהו בראה לשבת יצרה"!

אלא,

בזפין את רבו ועושין אותו בן חורין,

וכותבין שטר על חצי דמיו.

וחזרו בית הלל להורות בדברי בית שמאי!"

שאני הכא,

ד'אגוד' - איכא,

גוד' - ליכא.

תא שמע:

"שני אחיו, אחד עני ואחד עשיר,

והניח להן אביהן מרחץ ובית הבד;

עשאן לשכר - השכר לאמצע,

עשאן לעצמו - הרי עשיר אומר לעני;

'קח לך עבדים וירחצו במרחץ',

'קח לך זיתים ובא ועשה בבית הבד'!

יג,ב

התם נמי:

גוד' איכא, אגוד' ליכא.

רס"י

ושמו עליו. כל דבר שיש בו שיעור שאם תחלקנו עדיין יהא עליו שמו הראשון:

מעלין אותו בדמים. היינו גוד או אגוד:

טול אתה שיעור ואני פחות. כגון חצר שאין בה שמנה אמות ואמר זה חלוק וטול לך ד' אמות ואני המותר:

וגוד או אגוד נמי. שלא רצה למחול כלום אלא קנה חלקי או אקנה חלקך:

הא דרב יהודה. דאמר גוד או אגוד משמיה דרביה קבלה:

בכרך אחד. כל ספריהן עשויין בגליון ואם יביאחו לב"ד לחלקו בזיון הוא:

אבל בשתי כריכות. כגון תורה בכרך אחד ונביאים בכרך אחד:

חולקין. קס"ד דאפילו אין שניהם רוצים וע"כ אין דמיהן שוין ואי לית דינא דגוד או אגוד

היאך הוא כופיהו זה יאמר אני לא אתן לך עודף הדמים וגם לא אתן לך היפה שאקבל ממך

דמים ולא גרסי' תרוייהו צריכין להאי:

בשניהם רוצים. הא דשמואל אשניהם רוצים דמתניתין קאי

דקתני לא יחלקו ואמר שמואל בשתי כריכות אם שניהם רוצים

יחלקו:

פילכא ונוולא. לטוות ולארוג ל"א ביסתרקי תכשיטי ספסלים

שקורין טפ"ד:

לית דינא דגוד או אגוד. לכופו לתת דמי העודפים ביפה ולא

למכור חלקו:

תא שמע:

"כל שאילו יחלק ושמעו עליו - חולקין, אם לאו - מעלין אותו בדמים!"

תנאי היא,

ד'תנאי:

"טול אתה שיעור ואני פחות - שומעין לו."

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

אין שומעין לו."

היכי דמי?

אילימא כד'תנאי - מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל?

אלא לאו, חסורי מחסרה והכי קאמר:

'טול אתה שיעור ואני פחות' - שומעין לו,

וגוד או אגוד' - נמי שומעין לו,

ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר: אין שומעין לו.

לא,

לעולם כדקתני,

ודקאמרת מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל?

משום דאמר ליה: אי בדמי - לית לי דמי למיתן לך,

במתנה - לא ניחא לי,

דכתיב: **"ושונא מתנת יחיה"**⁷⁸ (משלי טו, כז).

אמר ליה אבי' לרב יוסף:

הא דרב יהודה - דשמואל היא,

דתנן:

"ובתבי הקודש - אף על פי ששניהם רוצים לא יחלקו,"

ואמר שמואל:

לא שנו אלא בכרך אחד,

אבל בשני כריכות - חולקין.

ואי סלקא דעתך: לית דינא ד'גוד או אגוד',

מאי איריא בכרך אחד? אפילו בשני כריכין נמי!

תרגמא רב שלמן:

בששניהן רוצין.

אמר אמימר,

הלכתא: אית דינא ד'גוד או אגוד'.

אמר ליה רב אשי לאמימר:

הא דרב נחמן מאי?

אמר ליה:

לא שמיעא לי,

כלומר, לא סבירא לי.

ולא?

והא רבין בר חיננא ורב דימי בר חיננא,

שבק להו אבונה תרתין אמהותא,

חדא ידעא אפיא ובשולי, וחדא ידעא פילכא ונוולא,

ואתו לקמיה דרבא, ואמר להו:

לית דינא ד'גוד או אגוד'!

⁷⁸ עבר ביתו בוצע בצע ושונא מתנת יחיה

רפ"י

לאו גוד או אגוד הוא. אי לא
אמר ליה או קח שתייהם או
אקח שתייהם דכל אחת אין בה
כדי לאחד:
אבל בב' כריכות חולקין. וקס"ד
בע"כ של אחד מהן אלמא כי
אמר ליה שקול חדא וגוד דמי
היתירים או אגוד כייפינן ליה:

שאני התם,
דלמר מיבעי ליה תרוייהו, ולמר מיבעי ליה תרוייהו,
כי קאמר ליה 'שקול את חדא ואנא חדא' - לאו 'גוד או אגוד' הוא.

וכי לא מצי למימר הכי?
והא כתבי הקדש דתרוייהו מיבעי להו,
ואמר שמואל:
לא שנו אלא בכרך אחד, אבל בשני כריכין חולקין!

הא תרגמא רב שלמן:
בשרצו.

62. יג, ב - יד, א

רפ"י

כל אחד ואחד בפני עצמו. כל ספר וספר של נביאים ושל כתובים צריך להיות כרך לעצמו:

בביתוס שמנה נביאים. כל ספרי נביאים שמנה הן: ה"ג וכן בין כל נביא ונביא ובנביא של שנים עשר שלש שיטין ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה אם נזדמן לו סיום הספר מלמטה בסוף הדף מתחיל ספרו האחר בראש הדף ואינו צריך להניח ריוח חלק ביניהם:

כדי לגול עמוד. מניח קלף חלק לגלול על גבי עמוד של עץ שהספר נגלל עליו:

וסופו כדי לגול היקף. בסופו מניח חלק גדול כדי לגול בו כל הקיפו שאין עושה שני עמודים לגוללו לאמצעו כמו שאנו עושין לספר תורה אלא גוללו מתחלתו לסופו וכורך החלק על כל ההיקף:

ואם בא לחתוך חותך מאי קאמר. מאי למימרא הכל מודים דאם כל אחד ואחד בפני עצמו טפי עדיף:

הכי קאמר. ומתחיל מלמעלה ולא יניח חלק שהרי אם בא לחתוך חותך ונמצא זה ראש הכרך וגנאי הוא לו להיות דף זה משונה מחבירו על חנם:

כדי לגול. קס"ד חד שיעורא יחיב ליה לתחילתו וסופו: **לספריהן.** לספרי תורה:

תנו רבנן:

"מדביק אדם תורה נביאים וכתובים כאחד,

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

תורה בפני עצמה, נביאים בפני עצמן, וכתובים בפני עצמן.

וחכמים אומרים:

כל אחד ואחד בפני עצמו.

ואמר רבי יהודה:

מעשה בביתוס בן זונין, שהיו לו שמנה נביאים מדובקין כאחד,

על פי רבי אלעזר בן עזריה.

וש אומרים:

לא היו לו אלא אחד אחד בפני עצמו.

אמר רבי:

מעשה והביאו לפנינו תורה נביאים וכתובים מדובקים כאחד, והכשרנום,

בין חומש לחומש של תורה ארבעה שיטין,

ובין כל נביא לנביא,

ובנביא של שנים עשר - שלש שיטין,

ומסיים מלמטה, ומתחיל מלמעלה".

תנו רבנן:

"הרצה לדבק תורה נביאים וכתובים כאחד - מדבק,

ועושה בראשו - כדי לגול עמוד,

ובסופו - כדי לגול היקף,

ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה,

ואם בא לחתוך - חותך".

יד, א

מאי קאמר?

הכי קאמר:

שאם בא לחתוך - חותך,

ורמינהי:

"תחלת ספר וסופו כדי לגול".

"כדי לגול" מאי?

אי כדי לגול עמוד קשיא "הקף",

אי כדי לגול הקף קשיא "עמוד"!

אמר רב נחמן בר יצחק:

לצדדיו קתני.

רב אשי אומר:

כי תניא ההיא בספר תורה.

כדתניא:

"כל הספרים נגללים מתחלתן לסופן, וספר תורה נגלל לאמצעיתו.

ועושה לו עמוד אילך ואילך.

אמר רבי אליעזר ברבי צדוק:

כך היו כותבי ספרים שבירושלים עושין ספריהם".

63. יד, א-ב

רס"י

לא ארכו יותר על הקיפו. צריך לצמצם הכתב לפי עובי הקלפי לכשיגמור יהא חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו:

שיעור ספר תורה בכמה. ארכו מיבעיא להו:

בגויל. שהוא עב והקיפו גדול צריך ששה טפחים זו היא מדה להיות נגמר בששה טפחים היקף בכתב בינוני:

ולא איתרמי ליה. ארכו כהקיפו:

איתרמי ליה. ארכו כהקיפו:

דילמא תורה צוה לנו משה מורשה כתב. ארבע מאות פעמים אבל ארבע מאה ספרים אין פנאי לאדם אחד לכתוב:

שנים כנגד שנים. שתי גפנים כנגד שתיים ואי יוצא זנב בכך קרוי כרם לגבי לחזור עליו מעורכי המלחמה במסכת סוטה (דף מג:):

באמה בת ששה טפחים. ר"מ לטעמיה דאמר (סוכה ה:): כל האמות היו בינוניות:

לארכו של ארון. זו אצל זו:

אוכלות. תופסות כך לשון המשנה (מדות פ"ג מ"א) אוכל בדרום אמה אחת גבי יסוד המזבח ואף בלשון מקרא כי יוכלו אתיקים מהנה בספר יחזקאל (מב): **צא מהם טפח.** לעובי הכתלים שהרי מבחוץ נמדד אמתיו וחצי ארכו: **ס"ת.** שכתב משה כמו שנאמר ויכתוב משה את (התורה) וגוי' (דברים לא):

אין [מיעוט אחר מיעוט]. אך ורק שני מיעוטין הן:

שבהן ס"ת מונח. ארכו לרחבו

תנו רבנן:

"אין עושין ספר תורה: לא ארכו יותר על הקיפו, ולא הקיפו יותר על ארכו,

שאלו את רבי:

שיעור ספר תורה בכמה?

אמר להו: בגויל ששה.

בקלף בכמה?

איני יודע."

רב הונא כתב שבעין ספרי דאורייתא, ולא איתרמי ליה אלא חד.

רב אחא בר יעקב כתב חד אמשיכיה דעיגלי, ואיתרמי ליה. יהבו ביה רבנן עיניהו, ונח נפשיה.

אמרו ליה רבנן לרב המנונא:

כתב רבי אמי ארבע מאה ספרי תורה.

אמר להו:

דילמא **"תורה צוה לנו משה"**⁷⁹ (דברים לג, ד) כתב.

אמר ליה רבא לרבי זירא:

נטע רבי ינאי ארבע מאה פרמי.

אמר ליה:

דילמא שתיים, כנגד שתיים, ואחת, יוצא זנב.

מיתיבי:

"ארון שששה משה,

"אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו"⁸⁰ (שמות כה, י'),

באמה בת ששה טפחים;

והלוחות, ארכן ששה ורחבן ששה ועבין שלשה,

מונחות כנגד ארכו של ארון.

במה לוחות אוכלות בארון? שנים עשר טפחים,

נשתירו שם שלשה טפחים,

צא מהן טפח חציו לכותל זה וחציו לכותל זה,

נשתירו שם שני טפחים שבהן ספר תורה מונח.

שנאמר: "אין בארון רק שני לוחות האבנים אשר הנח שם משה" וגו'⁸¹ (מלכים א ח, ט),

מאי "אין בארון רק"?

מיעוט אחר מיעוט,

ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ספר תורה שמונח בארון.

פידנסת ארון לארכו, צא ופרנס ארון לרחבו:

במה לוחות אוכלות בארון? ששה טפחים,

נשתירו שם שלשה טפחים,

צא מהן טפח, חציו לכותל זה וחציו לכותל זה,

נשתירו שם שני טפחים, שלא יהא ספר תורה נכנס ויוצא בשהוא דחוק,

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

באמה בת חמשה טפחים;

⁷⁹ תורה צוה לנו משה מנשה קהלת יעקב

⁸⁰ ועשו ארון עצי שטים אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו

⁸¹ אין בארון רק שני לוחות האבנים אשר הנח שם משה בחדר אשר קרת ה' עם בני ישראל בצאתם מארץ מצרים

רס"י

פירנסת ארון לארכו. כלומר מלאת כל חללו לארכו ופירשת צרכי מדתו:

ששה טפחים. במדת רחבו:

כדי שלא יהא ס"ת כו'. כלומר לא היה צריך להיות רחבו כל כך אלא בשביל ס"ת המונח אורכו לרוחב הארון שלא יהא נכנס ויוצא בדוחק:

ר"י אומר. מדת הארון באמה של ה' טפחים היתה רבי יהודה לטעמיה דקאמר אמת כלים באמה בת חמשה:

מונחות לארכו של ארון. מוטלות על רוחבו ולא על חודו:

אצבע לכותל זה. שהטפח ארבע אצבעות ולמאן דגריס אצבע ומחצה באצבע קטנה קאמר שהטפח ד' בגודל וחמש באצבע ושש בקטנה:

שבו עמודים עומדים. ב' עמודי כסף כמין עמודי ספר תורה שוכבים לארכו והלוחות ביניהן שנאמר עמודיו עשה כסף:

מונח שם בצדו. של ארון:

ועליו ס"ת מונח. ולקמיה פריך מעיקרא היכי הוה מונח: **שברי לוחות שמונחין.** תחת הלוחות:

יש בו רוחב טפח. וזה שהקיפו ששה נמצא עובי רוחבו שני טפחים:

רווחא דביני וביני. אויר שבין עמוד לעמוד:

ובתרי פושכי היכי יתיב. דקתני נשתיירו שם ב' טפחים ששם ס"ת מונח:

ספר עזרה. ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פרשת המלך בהקהל וכהן גדול ביה"כ:

לתחלתו הוא נגלל. אין לו אלא עמוד אחד ונגלל מתחלתו לסופו:

דכריך ביה פורתא. שאינו גוללו כולו ומניח בו מקצת וכורכו לעצמו ומניח אותו הכרך על הספר מלמעלה:

וכרכיה לעיל. וכורכו למעלה על ההיקף:

דמנח ליה מצד. אצל הכותל ולא בין שני הלוחות:

היכא הוי קיימי. כיון דמצריך טפח מכאן וטפח מכאן ברוחב הארון שלא יהא ס"ת יוצא ונכנס בדוחק העמודים היכא מנחי הלא ימעטו את החלל:

והלוחות, ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה, מונחות באורכן של ארון; כמה לוחות אוכלות בארון? שנים עשר טפחים,

נשתייר שם חצי טפח, אצבע לכותל זה ואצבע לכותל זה.

פירנסת ארון לארכו, צא ופרנס ארון לרחבו.

כמה לוחות אוגדות בארון? ששה טפחים,

נשתייר שם טפח ומחצה.

צא מהו חצי טפח, אצבע ומחצה לכותל זה ואצבע ומחצה לכותל זה,

נשתייר שם טפח שבו עמודין עומדין,

שנאמר: "אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון."

עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרפבו ארגמן⁸² (שיר השירים ג, ט-י) וגו'.

וארגז ששיגרו בו פלשתים דורון לאלהי ישראל מונח מצדו,

שנאמר: "ואת כלי הזהב אשר השבותם לו אשם

תשימו בארגז מצדו ושלחתם אותו והלק"⁸³ (שמואל א, ו, ח).

ועליו ספר תורה מונח,

שנאמר: "לקח את ספר התורה הזה ושמיתם אתו מצד ארון ברית ה'"⁸⁴ (דברים לא, כו).

מצד הוא מונח, ולא בתוכו.

ומה אני מקיים "אין בארון רק" (מלכים א ח, ט)?

לרבות שברי לוחות שמונחים בארון.

ואי סלקא דעתך ספר תורה הקיפו ששה טפחים,

מכדי כל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח,

וכיון לאמצעיתו נגלל, נפיש ליה מתרי טפחא רוחא דביני ביני.

בתרי פושכי היכי יתיב?

אמר רב אחא בר יעקב:

ספר עזרה לתחלתו הוא נגלל.

ואפתי תרי בתרי היכי יתיב!

אמר רב אשי:

דכריך ביה פורתא וכרכיה לעיל.

ורבי יהודה,

מקמי דליתי ארגז, ספר תורה היכי הוה יתיב?

דפא הוה נפיק מיניה, ויתיב עילוה ספר תורה.

ורבי מאיר,

האי "מצד ארון" (דברים לא, כו) מאי עביד ליה!

ההוא מיבעי ליה דמתנח ליה מצד, ולא מתנח ביני לוחי.

ולעולם בגויה מן הצד.

ורבי מאיר,

עמודין היכא הוו קיימי!

מבראי.

ורבי מאיר,

שברי לוחות דמונחין בארון מנא ליה?

⁸² ש אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון. י עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרפבו ארגמן תוכו רצוף אהבה מונות ירושלם

⁸³ ולקחתם את ארון ה' ונתתם אתו אל העגלה ואת כלי הזהב אשר השבותם לו אשם תשימו בארגז מצדו ושלחתם אותו והלק

⁸⁴ לקח את ספר התורה הזה ושמיתם אתו מצד ארון ברית ה' אלהים ויהיה שם כן לעד

רש"י

שם שם. תרי זימני כתיבי ללוחות ולשברי לוחות: **אשר שברת**. קרא יתירה הוא למסמכיה לושמתם לדרשה: **ישר כוחך**. ללמדך שהוא מן הדברים שעשה משה רבינו ע"ה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום:

נפקא ליה מדרב הונא, דאמר רב הונא: **"אשר נקרא שם שם ה' צבאות ישוב הקרבים עליו"**⁸⁵ (שמואל ב, ו, ב)? מלמד ש'לוחות' ושברי לוחות מונחים בארון.

ואידך?

ההוא מבעי ליה לכדרבי יוחנן.

דאמר רבי יוחנן אמר **רבי שמעון בן יוחאי**: מלמד, שהשם וכל כינויו מונחין בארון.

ואידך?

נמי מיבעי ליה להכי!

אין הכי נמי, אלא שברי לוחות דמונחין בארון מנא ליה?

נפקא ליה מדרבנן רב יוסף,

דתני רב יוסף:

"אשר שברת ושמתם"⁸⁶ (דברים י, ב) - **מלמד, שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון**.

ואידך?

ההוא מיבעי ליה לכדריש לקיש,

דאמר ריש לקיש: **"אשר שברת"** -

אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: ישר כחך ששברת,

⁸⁵ ויקום וילך דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם שם ה' צבאות ישוב הקרבים עליו

⁸⁶ ואכתב על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשונים אשר שברת ושמתם בארון

64. יד, ב - טו, א

רפ"י

שנתנבאו באותו הפרק. בימי אותם המלכים עוזיה יותם אחז יחזקיה בארבעה נביאים הללו כתיב כן חוץ ממיכה שלא היה בימי עוזיהו אבל היה בימי יותם אחז יחזקיה:

חגי זכריה ומלאכי סופם של נביאים. שהן היו בבית שני בשנת שנים לדריוש האחרון: ישעיה קדים לירמיה ויחזקאל. שהרי ישעיה בימי עוזיה וירמיה בימי יאשיה ובניו נתנבא בירושלים ויחזקאל בגולה בימי צדקיה:

רות תהלים איוב כו'. רות קדמה בימי שפוט השופטים תהלים דוד אמרן והוא קדם לאיוב כמ"ד בימי מלכת שבא היה ואחר כך שלשה ספרי שלמה:

משלי קהלת. שניהם ספרי חכמה:

שיר השירים. נראה בעיני שאמרו לעת זקנתו:

קינוח. ירמיה אמרן שהיה אחר שלמה:

דניאל. אחר ירמיה בימי נבוכדנצר בגולה:

אסתר. אחריו בימי אחשורוש:

עזרא. אחריו בימי דריוש השני שעמד אחר אחשורוש:

למ"ד איוב בימי משה היה. לקמן:

רות נמי פורענותא היא. רעב

וגלות ומיתת אלימלך ובניו:

דאית ליה אחרית. סוף הפורענות נהפך לאחרית ותקוה שיצא דוד משם:

ופרשת בלעם. נבואתו ומשליו אף על פי שאינן צורכי משה ותורתו וסדר מעשיו:

תנו רבנן:

"סדרן של נביאים:

יהושע ושופטים, שמואל ומלכים, ירמיה ויחזקאל, ישעיה ושנים עשר".

מכדי הושע קדים,

דכתיב: "תחלת דבר ה' בהושע" ⁸⁷ (הושע א, ב).

וכי עם הושע דבר תחלה, והלא ממשה ועד הושע כמה נביאים היו!

ואמר רבי יוחנן:

שְׁהָיָה תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק.

ואלו הן: הושע וישעיה, עמוס ומיכה.

ליקדמיה להושע ברישא!

כיון דכתיב נבואתיה גבי חגי זכריה ומלאכי,

וחגי זכריה ומלאכי סוף נביאים הוו, חשיב ליה בהדייהו.

ולכתביה לחודיה וליקדמיה!

אידי דזוטא מירכס.

מכדי ישעיה קדים מירמיה ויחזקאל,

ליקדמיה לישעיה ברישא!

כיון דמלכים סופיה חורבנא,

וירמיה כוליה חורבנא,

ויחזקאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמא,

וישעיה כוליה נחמא,

סמכינן חורבנא לחורבנא, ונחמא לנחמא.

סידרן של כתובים:

רות וספר תהלים, ואיוב ומשלי, קהלת, שיר השירים וקינוח,

דניאל ומגילת אסתר, עזרא ודברי הימים.

ולמאן דאמר: איוב בימי משה היה, ליקדמיה איוב ברישא!

אתחולי בפורענותא לא מתחלינן.

רות נמי פורענות היא!

פורענות דאית ליה אחרית.

דאמר רבי יוחנן:

למה נקרא שמה רות?

שיצא ממנה דוד שריהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותושבחות.

ומי כתבו?

משה - כתב: ספרו,

ופרשת בלעם,

ואיוב.

⁸⁷ תחלת דבר ה' בהושע ואמר ה' אל הושע לה קח לך אשת וננים וילדי וננים כי ונה תננה הארץ מאחרי ה'

רש"י

ושמונה פסוקים. מן וימת משה
עד סוף הספר:

**שמואל כתב ספרו וספר
שופטים.** שכולם קדמו לו ועמד
וכתב ספרן ומה שעלתה
לישראל בימיהם וכן רות
שהיתה בימי השופטים:

על ידי עשרה זקנים. כתב בו
דברים שאמרו זקנים הללו
שהיו לפניו ויש שהיו בימיו כגון
אסף והימן וידותון מן הלויים
המשוררים:

על ידי אדם הראשון. כגון גלמי
ראו עיניך ולי מה יקרו רעיק
(תהלים קלט) אדם הראשון
אמרן:

על ידי מלכי צדק. נאם ה'
לאדוני [שב לימיני] וכל המזמור
(שם קי):

ועל ידי אברהם. כדאמרין
לקמן איתן האזרחי זה
אברהם:

ועל ידי משה. תפלה למשה (שם
צ) וכל אחד עשר מזמורים
כסדרן:

ועל ידי הימן. משכיל להימן:
ועל ידי ידותון. למנצח לידותון:
חזקיה וסיעתו. בני דורו
שהאריכו ימים אחריו:

כתבו ישעיה. שהרגו מנשה ולא
כתב ספרו שלא היו הנביאים
כותבים ספריהן אלא לפני
מותן: **משלי קהלת.** דכתיב
בספר משלי (כד) אשר העתיקו
אנשי חזקיה וגוי ועל שחזקיה
גרם להן לעסוק בתורה
כדאמרין בחלק (סנהדרין דף
צד:) נעץ חרב על פתח בית
המדרש כו' נקרא הדבר על
שמו:

אנשי כנסת הגדולה. חגי זכריה
ומלאכי זרובבל ומרדכי
וחבריהם:

כתבו יחזקאל. שנתנבא בגולה
ואיני יודע למה לא כתבו
יחזקאל בעצמו אם לא מפני
שלא נתנה נבואה ליכתב בחוצה
לארץ וכתבום אלו לאחר שבאו
לארץ וכן ספר דניאל שהיה
בגולה וכן מגילת אסתר ושנים
עשר מתוך שהיו נבואותיהם
קטנות לא כתבום הנביאים
עצמם איש איש ספרו ובאו חגי
זכריה ומלאכי וראו שרוח
הקדש מסתלקת שהיו הם
נביאים אחרונים ועמדו וכתבו
נבואותיהם וצרפו נבואות
קטנות עמם ועשאום ספר גדול
שלא יאבדו מחמת קטנם:

על לו. עד שייחס עצמו:
מסייע לי' כו' עד שייחס עצמו.
שכתב דברי הימים עד שייחס
בו את עצמו:
ומאן אסקיה. מי סיימו:

יהושע - כתב: ספרו,

ושמונה פסוקים שבתורה.

שמואל - כתב: ספרו,

ושופטים,

ורות.

דוד - כתב: ספר תהלים על ידי עשרה זקנים:

על ידי אדם הראשון,

על ידי מלכי צדק

ועל ידי אברהם,

ועל ידי משה,

ועל ידי הימן,

ועל ידי ידותון,

ועל ידי אסף,

ועל ידי שלשה בני קרח.

טו,א

ירמיה - כתב: ספרו,

וספר מלכים,

וקינות.

חזקיה וסיעתו - כתבו (ימש"ק סימן): ישעיה,

משלי,

שיר השירים,

וקהלת.

אנשי כנסת הגדולה - כתבו (קנ"ג סימן): יחזקאל,

ושנים עשר,

דניאל,

ומגילת אסתר.

עזרא - כתב: ספרו,

ויחס של דברי הימים עד לו.

מסייעא ליה לרב,

דאמר רב יהודה אמר רב:

לא עלה עזרא מבבל עד שייחס עצמו ועלה.

ומאן אסקיה?

נחמיה בן חכליה.

65. טו, א**רס"י**

תניא כמאן דאמר. כל הך דקתני לעיל יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה אתיא כי הא תנא דלקמיה דאמר נמי יהושע כתבן:
דתניא. פלוגתא דתנאי בהאי וימת שם משה כו':
כמו שנאמר להלן כו'. אכולה מילתא קאי דקאמר הקב"ה אומר ומשה כותב כמה שמצינו שהנביאים כותבים מפי רבם:
יחיד קורא אותן. כלומר אין מפסיקין בהן:
לימא ר"י היא. דאמר לא כתבם משה לפיכך נשתנו משאר התורה ודלא כר"ש:
הואיל ואישתנו. לכתוב בדמיע אישתנו:

אמר מר:

"יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה".

תניא כמאן דאמר: שמונה פסוקים שבתורה יהושע כתבן.

דתניא:

"וימת שם משה עבד ה'" ⁸⁸ (דברים לד, ה).**אפשר משה חי** ⁸⁹ וכתב: **"וימת שם משה"?****אלא, עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע,****דברי רבי יהודה.****ואמרי לה רבי נחמיה.****אמר לו רבי שמעון:****אפשר ספר תורה חסר אות אחת? וכתביב "לקח את ספר התורה הזה"!****אלא, עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר, ומשה אומר וכותב.****מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא אומר, ומשה כותב בדמיע,****כמו שנאמר להלן: "ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי****את כל הדברים האלה, ואני כתב על הספר בדיו" ⁹⁰ (ירמיהו לו, יח).**

כמאן אזלא הא דאמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב:

שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן?

לימא רבי יהודה היא ודלא כרבי שמעון?

אפילו תימא רבי שמעון,

הואיל ואשתנו אשתנו.

"יהושע כתב ספרו".והכתיב: **"וימת יהושע בן נון עבד ה'" ⁹¹ (יהושע כד, כט)!**

דאסקיה אלעזר.

והכתיב **"ואלעזר בן אהרן מת" ⁹² (יהושע כד, לג)!**

דאסקיה פנחס.

⁸⁸ וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה'⁸⁹ תוקן ע"פ מסורת הש"ס, והמקבילה מנחות ל, א וכתב"י. בגמרא וילנא בסוגרים: **"מות"** - משמעות הקושיא נשאר.⁹⁰ ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו⁹¹ ויהי אחרי הדברים האלה וימת יהושע בן נון עבד ה' בן מאה ועשר שנים⁹² ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים

66. טו, א

רס"י

ואימא יעקב כו'. לא גרסינן לה:
 ל"א גרסינן [למתניתא] דלעיל
 במניינא דעשרה זקנים דקא
 חשיב אברהם ואיתן האזרחי
 ולא קא חשיב אסף דקסבר
 משלשה בני קרח הוא:
והא אמר רב כו'. גבי ויחכם
 מכל האדם מאיתן האזרחי וגוי'
 (מלכים א ד) איתמר וכן הך
 דהימן זה משה אהימן דההוא
 קרא איתמר דכתיב ביה והימן
 וכלכל וגו':
תרי הימן הוו. משכיל להימן
 האזרחי הימן אחרינא הוה:

"שמואל כתב ספרו".

והכתיב: **"ושמואל מת"**⁹³ (שמואל א, כח, ג)!

דאפקיה גר החוזה ונתן הנביא.

"דוד כתב ספר תהלים על ידי עשרה זקנים".

ולחשוב נמי איתן האזרחי!

אמר רב:

איתן האזרחי זה הוא אברהם,

כתיב הכא: **"איתן האזרחי"**⁹⁴ (תהלים פט, א).

וכתיב התם: **"מי העיר מזמור צדק"**⁹⁵ (ישעיהו מא, ב) וגו'

קא חשיב משה וקא חשיב הימן,

והאמר רב: הימן זה משה!

כתיב הכא: **"הימן"**⁹⁶ (תהלים פח, א),

וכתיב התם: **"בכל ביתי נאמן הוא"**⁹⁷ (במדבר יב, ז) -

תרי הימן הוו.

⁹³ ושמואל מת ויספרו לו כל ישראל ויקברוהו ברמה ובעירו ושאויל הסיר האבות ואת הידענים מהארץ:

⁹⁴ משכיל, לאיתן האזרחי

⁹⁵ מי העיר מזמור צדק וקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן מעשר חרבו קקש נדף קשתו

⁹⁶ שיר מזמור לבני קרח למנוח על מחלת לענות משכיל להימן האזרחי

⁹⁷ לא בן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא

67. טו, א-ב

רז"י

ששנותיו כעץ. איוב שהאריך
ימים רבים:
משל היה. ללמוד ממנו תשובות
למקטרגים על מדת הדין ושאלין
אדם נתפס על צערו:
איש היה. אלמא הוה:
אלא מעתה ולרש אין כל וכו'.
וסיפיה דקרא ותהי לו לבת:
מי הוה. משום דכתיב ותהי:
אימא כמשעה שנכנסו כו'.
מאתים ועשר דכתיב (איוב מב)
ויוסף ה' את כל אשר לאיוב
למשנה אף שנותיו הוכפלו
דכתיב ויחי איוב אחר זאת
מאה וארבעים שנה למדנו
שהיה בן שבעים כשבאו יסורין
עליו הרי מאתים ועשר ולעולם
מעולי גולה היה:
נתנבאו לאומות העולם. אלמא
נכרי היה:
אליהוא. על כרחך מדיחסיה
קרא בשמו [ושם אביו] ושם
משפחתו ישראל הוה ואית
דאמרי ממשפחת רם היה היינו
אברהם:
שכולו הבל. הטובים שבהן לא
היו כלום כדאמרין לקמן
שהנשפט היה לו פתחון פה
לשפוט את שופטו ומוכיחו:
בימי מלכות שבא היה. ובא
גדוד מכשדים עליו:
וחכ"א בימי מלכות כשדים.
בימי נבוכדנצר היה ובא גם
משבא גדוד עליו:

"מִשֶּׁה כָּתַב סִפְרוֹ וּפְרָשְׁת בְּלִעָם וְאִיּוֹב."

מסייעא ליה לרבי לוי בר לחמא,

דאמר רבי לוי בר לחמא:

איוב בימי משה היה,

כתבי הכא: **"מי יתן אפוא ויקתבון מלי"**⁹⁸ (איוב יט, כג),

וכתיב התם: **"ובמה יודע אפוא"**⁹⁹ (שמות לג, טז).

ואימא: בימי יצחק דכתיב: **"מי אפוא הוא הצד ציד"**¹⁰⁰ (בראשית כו, לג)!

ואימא: בימי יעקב, דכתיב: **"אם כן אפוא זאת עשו"**¹⁰¹ (בראשית מג, יא)!

ואימא: בימי יוסף, דכתיב: **"איפה הם רעים"**¹⁰² (בראשית לו, טז)!

לא סלקא דעתך,

דכתיב: **"מי יתן בספר ויחקו"** (איוב יט, כג),

ומשה הוא דאיכרי **"מחקק"**,

דכתיב: **"וידא ראשית לו, כי שם חלקת מחקק ספון"**¹⁰³ (דברים לג, כא).

רבא אמר:

איוב בימי מרגלים היה,

כתבי הכא: **"איש היה בארץ עוז איוב שמו"**¹⁰⁴ (איוב א, א).

וכתיב התם: **"היש בה עץ"**¹⁰⁵ (במדבר יג, כ).

מי דמי?

הכא: **"עוז"**, התם: **"עץ"**!

הכי קאמר להו משה לישאל:

ישננו, אותו אדם ששנותיו ארוכות כעץ, ומגין על דורו כעץ?

יתיב ההוא מרבנן קמיה דרבי שמואל בר נחמני,

ויתיב וקאמר: איוב לא היה ולא נברא, אלא משל היה.

אמר ליה:

עליה, אמר קרא: **"איש היה בארץ עוז איוב שמו"** (איוב א, א)!

אלא מעתה, **"ולרש אין כל כי אם מבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה"**¹⁰⁶ (שמואל ב יב, ג),

מי הוה?

אלא משל בעלמא!

הכא נמי משל בעלמא.

אם כן שמו ושם עירו למה!

רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרין:

איוב מעולי גולה היה, ובית מדרשו בטבריא היה.

מיתבי:

ימי שנותיו של איוב משעה שנכנסו ישראל למצרים ועד שיצאו,

⁹⁸ מי יתן אפוא ויקתבון מלי מי יתן בספר ויחקו

⁹⁹ ובמה יודע אפוא מי מצאתי חן בעיניו אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה

¹⁰⁰ ויחיד יצחק חרדה גדלה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואכל מכל בטרם תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה

¹⁰¹ ויאמר אלהם וישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכלים והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים

¹⁰² ויאמר את אחי אנכי מבקש הידעה נא לי איפה הם רעים

¹⁰³ וידא ראשית לו כי שם חלקת מחקק ספון ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל

¹⁰⁴ איש היה בארץ עוז איוב שמו והיה האיש ההוא תם וישר וידא אלהים וסר מעד

¹⁰⁵ ומה הארץ השמנה הוא אם הן היש בה עץ אם אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והמים ימי במדבר ענבים

¹⁰⁶ ולרש אין כל כי אם מבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו קבת:

רס"י

אימא כמשעה שנכנסו כו'.
מאתים ועשר דכתיב (איוב מב)
ויוסף ה' את כל אשר לאיוב
למשנה אף שנותיו הוכפלו
דכתיב ויחי איוב אחר זאת
מאה וארבעים שנה למדנו
שהיה בן שבעים כשבאו יסורין
עליו הרי מאתים ועשר ולעולם
מעולי גולה היה:
נתנבאו לאומות העולם. אלמא
נכרי היה:
אליהוא. על כרחך מדייחסייה
קרא בשמו [ושם אביו] ושם
משפחתו ישראל הוה ואית
דאמרי ממשפחת רם היה היינו
אברהם:
שכולו הבל. הטובים שבהן לא
היו כלום כדאמרינן לקמן
שהנשפט היה לו פתחון פה
לשפוט את שופטו ומוכיחו:
בימי מלכות שבא היה. ובא
גדוד מכשדים עליו:

טו, ב אימא: כמשעה שנכנסו ישראל למצרים, ועד שעה שיצאו.

מיתבי:

שבועה נביאים נתנבאו לאומות העולם, ואלו הן:
בלעם ואביו ואיוב, אליפז התימני, ובלדד השוחי,
וצופר הנעמתי, ואליהוא בן ברכאל הבזי.

¹⁰⁷ וליטעמיה אליהוא בן ברכאל לאו מישראל הוה?
והא כתיב **"ממשפחת רם"** ¹⁰⁸ (איוב לב, ב)!

אלא,

אינבוי אינבי לאומות העולם,
הכי נמי, איוב אינבוי אינבי לאומות העולם.

אטו כוליהו נביאי מי לא אינבוי לאומות העולם?!

התם עיקר נביאותיהו לישראל,
הקא עיקר נביאותיהו לאומות העולם.

מיתבי

חסיד היה באומות העולם ואיוב שמו,
ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו,
הביא הקדוש ברוך הוא עליו יסורין, התחיל מחרף ומגדף,
כפל לו הקדוש ברוך הוא שכרו בעולם הזה,
כדי לטרדו מן העולם הבא.

תנאי היא,

דתנאי:

"רבי אלעזר אומר:

איוב בימי שפוט השופטים היה,
שנאמר: "הן אתם כלכם חזיתם ולמה זה הבל תהבילו" (איוב כז, יב).
איזה דור שכולו הבל?

הוי אומר: זה דורו של שפוט השופטים.

רבי יהושע בן קרחה אומר:

איוב בימי אחשורוש היה,
שנאמר: "ולא נמצא נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ" ¹⁰⁹ (איוב מב, טו).
איזהו דור שנתבקשו בו נשים יפות?
הוי אומר: זה דורו של אחשורוש."

ואימא בימי דוד, דכתיב: **"ויבקשו נערה יפה"** ¹¹⁰ (מלכים א, א, ג)!

התם - **"בכל גבול ישראל"** (מלכים א, א, ג),

הקא - **"בכל הארץ"** (איוב מב, טו).

רבי נתן אומר:

איוב בימי מלכות שבא היה,

שנאמר: "ותפל שבא ותקחם" ¹¹¹ (איוב א, יד-טו).

¹⁰⁷ מסורת הש"ס מחק - "אמר ליה".

¹⁰⁸ ויחר אף אליהוא בן ברכאל הבזי ממשפחת רם באיוב חרה אפו על צדקו נפשו מאלהים

¹⁰⁹ ולא נמצא נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ ויתן להם אביהם נחלה בתוך אחיהם

¹¹⁰ ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השזונמית ויבאו אתה למלך

¹¹¹ יד ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חרשות והאתנות רעות על ידיהם. טו ותפל שבא ותקחם ואת הנערים המו לפי חרב ואמלטה רק אני לבדי להגיד

רַס"י

והכ"א בימי מלכות כשדים.
בימי נבוכדנצר היה ובא גם
משבא גדוד עליו:

וכולהו הני תנאי כו'. מסקנא
דתינוצא הוא דתריץ לעיל תנאי
היא ההוא מתניתא דלעיל ס"ל
עובד כוכבים הוה והני תנאי
דהך מתניתא כולהו סבירא להו
דישראל הוה בר מיש אומרים
דאמרי בימי יעקב הוה:

והא אמר מר. בפ"ק דברכות (דף
ז.):

ונפלינו. ונבדלנו בלכתך עמנו
מכל האומות:

ונחזה בך. לשון זימה [הוא זה]
להסתכל בנשים שעובדי כוכבים
אומרים לישראל שובי לתורתנו
ותזני עמנו:

ששופט את שופטיו. שהיו
השופטין עצמן מקולקלים והיה
פתחון פה לנשפט להוכיח את
מוכיחו שאם אמר לו השופט
טול קיסם מבין עיניך הסתלק
ופרוש מעבירה קטנה שבידך
יכול זה לומר טול קורה מבין
עיניך פרוש מעבירה חמורה
שבידך:

סבאך. יינד כמו אל תהי בסבאי
יין (משלי כג.):

מהול. מעורב וכן כל לשון
הוללות שבתורה לשון ערבוב:

וחנמים אומרים:

איוב בימי פשדים, היה,

שנאמר: "פשדים שמו שלשה ראשים"¹¹² (איוב א, יז).

ויש אומרים:

איוב בימי יעקב היה, ודינה בת יעקב נשא.

פתיב הכא: "מדבר אחת הנבלות תדברי"¹¹³ (איוב ב, ט-י),

וכתיב התם: "כי נבלה עשה בישראל"¹¹⁴ (בראשית לד, ז).

וכולהו תנאי סבירא להו דאיוב מישראל הוה,

לבר מ"יש אומרים"

דאי סלקא דעתך מאומות העולם הוה,

בתר דשכיב משה מי שריא שכינה על אומות העולם?

והא אמר מר:

"בקש משה שלא תשרה שכינה על אומות העולם, ונתן לו,

שנאמר: "ונפלינו אני ועמך"¹¹⁵ (שמות לג, טז)."

אמר רבי יוחנן:

דורו של איוב שטוף בזמה היה,

שנאמר: "הן אתם כלכם חזיתם ולמה זה הכל תהבלו" (איוב כז, יב),

וכתיב: "שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך"¹¹⁶ (שיר השירים ז, א).

אימא בנבואה דכתיב: "חזון ישעיהו בן אמוץ"¹¹⁷ (ישעיהו א, א)?

אם כן "למה זה הכל תהבלו" (איוב כז, יב) למה לי?

ואמר רבי יוחנן:

מאי דכתיב: "ויהי בימי שופט השופטים"¹¹⁸ (רות א, א)?

דור ששופט את שופטיו,

אומר לו: 'טול קיסם מבין שיניך'¹¹⁹ - אומר לו: 'טול קורה מבין עיניך',

אמר לו: "כספה היה לסיגים"¹²⁰ (ישעיהו א, כב) - אומר לו: "סבאך מהול במים" (ישעיהו א, כב).

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן:

כל האומר מלכת שבא אשה היתה, אינו אלא טועה,

מאי "מלכת שבא"?

מלכותא דשבא.

¹¹² עוד זה מדבר וזה בא ויאמר פשדים שמו שלשה ראשים ופשטיו על הגמלים ויקחום ואת הנערים המו לפי חרב ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך

¹¹³ ט ותאמר לו אשתו ערך מחזיק בתמתך ברח אלהים ומת. י ויאמר אליה מדבר אחת הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל
בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו

¹¹⁴ ובני יעקב באו מן השדה כשעמם ויתעצבו האנשים ויחר להם מאד כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה

¹¹⁵ ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה

¹¹⁶ שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחלת המחנים

¹¹⁷ חזון ישעיהו בן אמוץ אשר הוה על יהודה וירושלם בימי עזיהו יותם אחו ויחזקיהו מלכי יהודה

¹¹⁸ ויהי בימי שפט השפטים ויהי דעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו

¹¹⁹ ע"פ מסורת הש"ס

¹²⁰ כספה היה לסיגים סבאך מהול במים

68. טו, ב - טז, ב

רש"י

קום התהלך. היינו דקאמר ומהתהלך בה מאותו שאמרת לו התהלך בארץ אני בא:
ה"ג מנהג עולם נותן חצי פרוטה לחנוני. מי שיש לו מלאכה מועטת לעשות אומר לפועל חצי פרוטה אני נותן לך ונלך אצל חנוני ונקנה בפרוטה ככר או ביצים ונחלוק ואיוב ויתרה לחצי השני משלו ונותן לו כל הפרוטה שהיה רע בעיניו לדקדק בדבר קל שאינו ממון:

"ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה', ויבא גם השטן בתוכם.

ויאמר ה' אל השטן מאין תבא ויען השטן וגו'¹²¹ (איוב א, 1-2).

אמר לפניו: רבוננו של עולם, שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם, שאמרת לו: **"קום התהלך בארץ לארפה ולרחבה כי לך אתננה"**¹²² (בראשית יג, יז).
ואפילו הכי, בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה, עד שקנה בארבע מאות שקל כסף, לא הרבה אחר מדותיה.

"ויאמר ה' אל השטן,

השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ" וגו'¹²³ (איוב א, ח).

אמר רבי יוחנן:

גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם,

דאילו באברהם כתיב: **"כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה"**¹²⁴ (בראשית כב, יב).

ובאיוב כתיב: **"איש תם וישר ירא אלהים וסר מדע"** (איוב א, ח).

מאי **"וסר מדע"**?

אמר רבי אבא בר שמואל:

איוב וותרן בממונו היה,

מנהגו של עולם נותן חצי פרוטה לחנוני, איוב ויתרה, משלו.

"ויען השטן את ה' ויאמר: החנם ירא איוב אלהים?

הלא אתה סכת בעדו ובעד ביתו" וגו'¹²⁵ (איוב א, ט-י).

מאי **"מעשה ידיו ברכת"**?

אמר רבי שמואל בר רב יצחק:

כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך.

מאי **"ומקנהו פרץ בארץ"**?

אמר רבי יוסי בר חנינא:

מקנהו של איוב פרצו גדרו של עולם,

מנהגו של עולם זאבים הורגים העזים,

מקנהו של איוב עזים הורגים את הזאבים.

"ואולם שלח נא ידך וגע בכל אשר לו, אם לא על פניך יברכה.

ויאמר ה' אל השטן, הנה כל אשר לו בידיך,

רק אליו אל תשלח ידך" וגו'

"ויהי היום ובניו ובנותיו אכלים ושתיים ויון בבית אחיהם הבכור.

ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חודשות" וגו'¹²⁶ (איוב א, יא-יד).

¹²¹ ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השטן בתוכם. ו יאמר ה' אל השטן מאין תבא ויען השטן את ה' ויאמר משיט בארץ ומהתהלך בה

¹²² קום התהלך בארץ לארפה ולרחבה כי לך אתננה

¹²³ ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ איש תם וישר ירא אלהים וסר מדע

¹²⁴

¹²⁵ ט ויען השטן את ה' ויאמר החנם ירא איוב אלהים. י הלא אתה סכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו מסביב מעשה ידיו וברכת ומקנהו פרץ בארץ

¹²⁶ ואולם שלח נא ידך וגע בכל אשר לו אם לא על פניך יברכה. יב ויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו בידיך רק אליו אל תשלח ידך ויצא השטן מעם פני ה'. יג ויהי היום ובניו ובנותיו אכלים ושתיים ויון בבית אחיהם הבכור. יד ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חודשות והאנתנות רעות על ידיהם

רש"י

והאתונות רעות [וגו'] ע"י
הבקר דריש ליה לקרא שאוכלת
חזיו מתלם המענה שהזרע
צומח בשעתו:

מעין העולם הבא. כדכתיב ויבטיחם (לא) הרה ויולדת יחדו הריון וילדה ביום אחד הכי ודשקין ליה במסכת שבת (דף כ"ז:) הכי גרסינן במתניתא תנא יורד ומתעה ועולה ומרגיז נוטל רשות ונוטל נשמה. [ה"פ] יורד למטה ומתעה את הבריות לחטוא ועולה למעלה ומרגיז את חמת המלך בהשטנותו נוטל ממנו רשות להרוג את החוטא ממכין שננו רשות דכתיב ויתסיתו בו:

מא' "הפקד היו חרשות והאתנות רעות על ידיהם"?

אמר רבי יוחנן:

טז,א מלמד, שהטעמו הקדוש ברוך הוא לא יוב ^מעין העולם הבא.

"עוֹד יֵה מְדַבֵּר וְיֵה בֹא, וַיֹּאמֶר: אֵשׁ אֱלֹהִים וְגו'

עוֹד זֶה מְדַבֵּר זֶה בָּא, וַיֵּאמֶר:

מְשֻׁדִּים שִׁמּוֹ שֶׁלֹּשָׁה רֵאשִׁים, וַיִּפְשְׁטוּ עַל הַגְּמָלִים וַיִּקְחוּם וְגו'.

עוֹד יֵה מְדַבֵּר יֵה בֵּא, וַיֵּאמֶר:

פָּנִיךָ וּבְנוֹתֶיךָ אֲמָלִים וְשִׁתִּים יֵין בְּבֵית אֲחֵיהֶם הַבְּכוֹר.

וְהָיָה רוּחַ גְּדוּלָּה בָּאָה מֵעֵבֶר הַמִּדְבָּר,

וַיָּגַע בְּאַרְבַּע פְּנוֹת הַבַּיִת וַיִּפֹּל עַל הַמַּעֲרִים וְגו'

וַיִּקָּם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת מְעָלוֹ וַיִּגְזֹז אֶת רֹאשׁוֹ וַיִּגְדֹּל

וַיֹּאמֶר עַד כֵּן יֵצְאוּ אֲמִי וְעַד כֵּן יֵצְאוּ אֲשֵׁרֵי שְׂמֵהּ.

ה' נָתַן וְה' לָקַח יְהי' שֵׁם ה' מְבוֹרָךְ.

בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב וְלֹא נָתַן תַּפְּלָה לָאֱלֹהִים.

"וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב וְגו'

וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן, אֵי מִזֶּה תָּבֵא?

וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת ה' וַיֹּאמֶר מִשְׁטַח בָּאָרֶץ" [וגו']¹²⁷ (איוב א, טז - ב, ב).

אמר לפניו:

רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שִׁטְתִּי בְּכָל הָעוֹלָם וְלֹא מִצְאָתִי כְּעַבְדְּךָ אֲבִרָהּ,

שֶׁאֵמַרְתָּ לּוֹ: "קוֹם הַתְּהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאַרְפָּה וּלְרַחֲבָה מִי לְךָ אֶתִּנָּנָה" (בראשית יג, ז).

ובשעה שבקש לקבור שרה לא מצא מקום לקבורה,

וְלֹא הִרְהַר אַחֵר מִדֹּתֶיךָ.

"ויאמר ה' אל השטן,

השִׁמַת לִבָּךְ אֶל עַבְדִּי אִיּוֹב,

פִּי אֵין כְּמֹהוּ בָאָרֶץ וְעַד־נֹ מַחְזִיק בְּתַמָּתוֹ,

וְתַסִּיתָנִי בּוֹ לִבְלֹעַ חֵם" ¹²⁸ (איוב ב, ג).

אמר רבי יוחנן:

אֶלְמָלָא מְקַרְא כְּתוּב, אִי אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ,

כָּאֲדָם שֶׁמְסִיתִין אוֹתוֹ וְנִסֵּית.

בְּמַתְנִיתָא תָּנָא:

יורד ומתעה,

וְעוֹלָה וּמִרְגִּיז,

נוטל רשות,

וְנוֹטָל נֶשְׁמָה.

127 **סו** עוד זה מדבר וזה בא ויאמר אש אלהים נקלה מן השמים ותבער בצאן ובנערים ותאכלם ואמלטה רק אני לבדי להחיד לה. **יז** עוד זה מדבר וזה בא ויאמר משדים שמו שלטה ראשים ויפשטו על הגמלים וינקחום ואת הנערים הכו לפי חרב ואמלטה רק אני לבדי להחיד לה. **יח** עד זה מדבר וזה בא ויאמר בבנין ובנותיו אכלים ושתים ויון בבית אחיהם הבכור. **יט** והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר ויגע בארבע פנות הבית ויפל על הנערים וימותו ואמלטה רק אני לבדי להחיד לה. **כ** וקם איש אחד ומעל וזה את ראשו ויפל ארצה וישתחו. **כא** ויאמר ערם יצאתי מבטן אמי וערם אשוב שמה ה' נתן וה' לקח והי שם מברך. **כב** וכל זאת לא חשב איוב ולא נתן תפלה לאלהים

א. ויהי היום ויבאו בני האלהים להתייצב על ה'. ויבוא גם השטן בתקום להתייצב על ה'. ב ויאמר ה' אל השטן אי מזה תבא ויען השטן את ה' ויאמר משטן בארץ ומהתהלך בה

128 ויאמר ה' אל השטן השמות לבך אל עבדי איוֹב מי אין ממהו בארץ איש תם וישר ירא אלהים וסר מדע ועדנו מחזיק בתמותו ותסיתני בו לבלעו חנם

רפ"י

צערו של שטן. שהוזקק לשמור את נפש איוב שלא תצא:
אלמא בדידיה קיימא. ליטול את הנפש והזהירו שלא ליטלה:
בעבור הרעימה. שתתרעם על שהיא עקרה ותתפלל:
להפוך קערה על פיה. לעקור כל כבוד שחירף וגידף:

"ויען השטן את ה' ויאמר,
עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו.
אולם שלח נא ידך וגע אל עצמו ואל בשרו,
אם לא אל פניך יברכה.
ויאמר ה' אל השטן הנו בידך אך את נפשו שמור.
ויצא השטן מאת פני ה' ויך את איוב" וגו' (איוב ב, ד-ז).

אמר רבי יצחק:
קשה צערו של שטן יותר משל איוב,
משל לעבד שאמר לו רבו שבור חבית ושמור את יינה.

אמר ריש לקיש:
הוא שטן,
הוא יצר הרע,
הוא מלאך המות.

"הוא שטן":
דכתיב: "ויצא השטן מאת פני ה'" (איוב ב, ז).
"הוא יצר הרע":
כתיב התם: "דק רע כל היום" (בראשית ו, ה),
וכתיב הקא: "דק אליו אל תשלח ידך" (איוב א, יב).¹³¹
"הוא מלאך המות":
דכתיב: "אך את נפשו שמור" (איוב ב, ו).

אלמא בדידיה קיימא.

אמר רבי לוי:
שטן ופנינה לשם שמם נתקונו.
שטן פנין דחזיא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיה בתר איוב,
אמר: חס ושלום, מינשי ליה לרחמנותיה דאברהם.
פנינה דכתיב: "וכעסתי צרתה גם פעם בעבור הרעימה" (שמואל א, ו).¹³²

דרשה רב אחא בר יעקב בפפוגיא,
אתא שטן נשקיה לכרעיה.

"בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו" (איוב ב, י).¹³³

אמר רבא:
בשפתיו לא חטא, בלבו חטא.

מאי קאמר?

"ארץ נתנה ביד רשע, פני שפטיה ימסה. אם לא איפוי מי הוא" (איוב ט, כד).

אמר רבא:
בקש איוב להפוך קערה על פיה.

¹²⁹ ד ויען השטן את ה' ויאמר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו. ה אולם שלח נא ידך וגע אל עצמו ואל בשרו אם לא אל פניך יברכה. ו ויאמר ה' אל השטן הנו בידך אך את נפשו שמור. ז ויצא השטן מאת פני ה' ויך את איוב בשחיון רע מכה וגלו ועד קדקדו

¹³⁰ וידא ה' מי רבה דעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו דק רע כל היום

¹³¹ ("דק את נפשו שמור")

¹³² וכעסתי צרתה גם פעם בעבור הרעימה מי סגר ה' בעד דחמה

¹³³ ויאמר אליה קדבר אחת הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו

רש"י

לפטור את כל העולם כולו.
מדינו של הקב"ה לומר שאנוסין
הן ע"י הקב"ה שברא יצה"ר
והכי קאמר על דעתך כי לא
ארשע אם היית חפץ לא הייתי
רשע:

בראת שור בפרסות סדוקות
וחמור בפרסות קלוטות. את זה
טהרת ואת זה טמאת הכל בא
על ידך אתה בראת בו סימני
הטומאה:

בראת צדיקים. ע"י יצר טוב:
בראת רשעים. על ידי יצר הרע
לפיכך אין ניצול מידך כי מי
יעכב אנוסין הן החוטאין:

ברא לו תורה. הן תבלין שהיא
מבטלת את הרהורי עבירה
כדאמר בעלמא (קדושין דף ל:)
אם פגע בד מנוול זה משכחו
לבית המדרש אם אבן הוא
נימוח כו' הלכך לאו אנוסין
נינהו שהרי יכולין להציל עצמן:
ברכת עובד. שהיה סבור שהיה
אובד את שדהו:

שדי שמיה עלוה. אומר שהיא
קרובתו או מדבר בה להשיאנה:
חברותא כלפי שמיא. מדבר
לפני השכינה כאדם המתווכח
לחבירו בא ונשקול מי חייב
לחבירו:

אמר ליה אב"י:

לא דבר איוב אלא כנגד השטן.

כתנאי:

"ארץ נתנה ביד רשע" (איוב ט, כד).**רבי אליעזר אומר:****בקש איוב להפוך קערה על פיה;****אמר לו רבי יהושע:****לא דבר איוב אלא כלפי שטן."****"על דעתך כי לא ארשע ואין מידך מציל"** (איוב י, ז).

אמר רבא:

בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין,
אמר לפניו: רבוננו של עולם, בראת שור - פרסותיו סדוקות,
בראת חמור - פרסותיו קלוטות,
בראת גן עדן - בראת גיהנם,
בראת צדיקים - בראת רשעים,
מי מעכב על ידך!

ומאי אהדרו ליה חבריה דאיוב?

"אף אתה תפד יראתך, ותגרע שיחה לפני אל" (איוב טו, ד).

ברא הקדוש ברוך הוא יצר הרע - ברא לו תורה תבלין.

דרש רבא:

מאי דקתיב: **"ברפת אבד עלי תבא, ולב אלמנה ארנן"** (איוב כט, יג)?

"ברפת אבד עלי תבא" - מלמד שהיה גוזל שדה מיתומים, ומשביחה ומחזירה להן,
"ולב אלמנה ארנן" - דכל היכא דהיה אלמנה דלא הוה נסבי לה,
הוה אזיל שדי שמייה עילווה, והוה אתו נסבי לה.

"לו שיקול ישקל פעשי והותי במאזנים ישאו יחד" (איוב ו, ב).

אמר רב:

עפרא לפומיה דאיוב!

חברותא כלפי שמיא!?

"לו יש בינינו מוכיח ישת נדו על שנינו" (איוב ט, לג).

אמר רב:

עפרא לפומיה דאיוב!

כלום יש עבד שמוכיח את רבו?!

"ברית ברתי לעיני ומה אתבונן על בתולה" (איוב לא, א).

אמר רבא:

עפרא לפומיה דאיוב,

איהו באחרניתא, אברהם אפילו בדידיה לא איסתפל.

דקתיב: **"הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את"**¹³⁴ (בראשית יב, יא).

מכלל דמעיקרא לא הוה ידע לה.

¹³⁴ ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את

רס"י

מן הסערה. לשון שיער כדקתני
הרבה נימין בראתי באדם:
מטשטשות את הארץ. עושות
את הארץ כטיט:

"כלה עני וילך בן יורד שואל לא יעלה" (איוב ז, ט).

אמר רבא:

מכאן שקפר איוב בתחיית המתים.

"אשר בשערה ושיפני והרבה פצעי חנם" (איוב ט, יז).

אמר רבה:

איוב בסערה חרף ובסערה השיבוהו.

בסערה חרף דכתיב: "אשר בשערה ושיפני",

אמר לפניו:

רבונן של עולם, שמא רוח סערה עברה לפניך ונתחלף לך בין איוב לאיוב!

בסערה השיבוהו דכתיב:

"ויען ה' את איוב מן הסערה ויאמר... וגו'

אזר נא כגבר חלציה ואשאלה והודיעני" ¹³⁵ (איוב לח, א-ג).

אמר לו הרבה נימין בראתי באדם,

וכל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה שלא יהו שתים יונקות מגומא אחת,

שאלמלי שתים יונקות מגומא אחת מחשיכות מאור עיניו של אדם.

בין גומא לגומא לא נתחלף לי,

בין איוב לאיוב נתחלף לי?!

"מי פלג לשטף תעלה" וגו' ¹³⁶ (איוב לח, כה).

הרבה טיפין בראתי בעבים, וכל טיפה וטיפה בראתי לה דפוס בפני עצמה,

כדי שלא יהו שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד,

שאלמלי שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד מטשטשות את הארץ ואינה מוציאה פירות.

בין טיפה לטיפה לא נתחלף לי,

בין איוב לאיוב נתחלף לי?!

מאי משמע דהאי "תעלה" לישנא דדפוס היא?

אמר רבה בר שילא,

דכתיב: "ויעש תעלה בבית סאתים זרע" ¹³⁷ (מלכים א יח, לב).

"וידרך לחזיו קלות" (איוב לח, כה).

הרבה קולות בראתי בעבים,

וכל קול וקול בראתי לו שביל בפני עצמו,

כדי שלא יהו שתי קולות יוצאות משביל אחד,

שאלמלי שתי קולות יוצאות משביל אחד מחריבין את כל העולם.

בין קול לקול לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי?!

"הידעת עת לדת יעלי סלע חלל אילות תשמור" (איוב לט, א).

טז, ב

יעלה זו אכזרית על בניה, בשעה שכורעת ^ללדת,

עולה לראש ההר כדי שיפול ממנה וימות,

ואני מזמין לה נשר שמקבלו בכנפיו ומניחו לפניה,

ואלמלי מקדים רגע אחד או מתאחר רגע אחד, מיד מת.

בין רגע לרגע לא נתחלף לי,

בין איוב לאיוב נתחלף לי?!

¹³⁵ א ויען ה' את איוב מן הסערה ויאמר. ב מי זה מחשיך עצה במלון בלי דעת. ג אזר נא כגבר חלציה ואשאלה והודיעני

¹³⁶ מי פלג לשטף תעלה וידרך לחזיו קלות

¹³⁷ ויבנה את האבנים מזבח בשם והוה ויעש תעלה בבית סאתים זרע סביב למזבח

רָשׁ"י**דַּרְקוֹן**. נחש :**מְכִישָׁה**. נושכה :**וּמִתְרַפֶּה**. לשון רפיון :**שֶׁאִין אָדָם נִתְפָּס**. להתחייב על שהוא מדבר קשה מחמת צער ויסורין דקאמר לא בדעת ידבר לא אמר לא ברשע ידבר אלא לא בדעת :**כְּלִילִי הוּא לְהוֹ**. כתרים ובכל כתר שלשה פרצופים ואיש את שמו מחוקק על פרצופו וכשבאין יסורין על אחד מהן פרצופו משתנה וכן אילני :**דְּכַמְשִׁי**. פלטיי"א :**או חֲבֵרָא כַּחֲבֵרֵי דְאִיּוֹב**. אם אין לו לאדם אוהבים נוח לו שימות : לרוב על פני האדמה ובנות יולדו וגו' :**"חֲלַל אֵילֹת תַּשְׁמֹד"** (איוב לט, א).

אֵילָה זֶה רַחֲמָה צַר, בְּשָׁעָה שְׁכֹרֶעֶת לְלִדָּתָה, אֲנִי מִזְמִין לָהּ דַּרְקוֹן שְׁמִכְיֶשֶׁה בְּבֵית הָרָחֵם וּמִתְרַפֶּה מִמּוֹלְדָּהּ, וְאֶלְמָלִי מִקְדִּים רִגְעַ אֶחָד אוֹ מֵאַחֵר רִגְעַ אֶחָד, מִיָּד מֵתָה. בֵּין רִגְעַ לְרִגְעַ לֹא נִתְחַלֵּף לִי, בֵּין אִיּוֹב לְאִיּוֹב נִתְחַלֵּף לִי?!

"אִיּוֹב לֹא בָדַעַת יָדָבָר, וְדִבְרָיו לֹא בְהִשְׁפִּיל" (איוב לד, לה)¹³⁸.**אָמַר רַבָּא:**

מִכָּאֵן שֶׁאִין אָדָם נִתְפָּס בְּשָׁעַת צָעְרוֹ.

"וַיִּשְׁמְעוּ שְׁלֹשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב אֶת כָּל הָרָעָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלָיו, וַיָּבֹאוּ אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ אֲלֵיפּוֹ הַתִּימָנִי וּבִלְדָד הַשּׁוּחִי וְצוּפָר הַנַּעֲמָתִי, וַיִּנְעֲדוּ יַחְדָּו לְבֹא לְנֹד לוֹ וּלְנַחֲמוֹ" (איוב ב, יא).**מֵאִי "וַיִּנְעֲדוּ יַחְדָּו"?****אָמַר רַב יְהוֹנָתָן אָמַר רַב:**

מִלְּמֹד שְׁנִכְנָסוּ כּוֹלָן בְּשַׁעַר אֶחָד.

וְתֵנָּא: "בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פְּרָסִי."**מֵנָּה הוּא יָדְעִי?****אֵיכָא דְאָמְרֵי כְּלִילָא הָוָה לָהּ.****וְאֵיכָא דְאָמְרֵי:****אֵילָנִי הָוָה לָהּ, וְכִיּוֹן דְּכַמְשִׁי הוּא יָדְעִי.****אָמַר רַבָּא:****הֵייוֹנוּ דְאָמְרֵי אֵינְשֵׁי:****אוֹ חֲבֵרָא כַּחֲבֵרֵי דְאִיּוֹב אוֹ מִיתוּתָא.**¹³⁸ דקדוקי סופרים כתב שאין בכתב היד, אם כי רבינו גרשום והמרש"א כן גורסים, הובא במהדורת הדפוס : (וקְתִיב: "כִּי לֹא דִבְרַתָּם אֵלֵי

נְמוּנָה קַעֲבֵדִי אִיּוֹב") (איוב מב, ז).

69. טז, ב

רס"י

רביה באה לעולם. כשנולדה בת לפי שממהרת להיות לו זרע:
הוכפלו ביופי. ואין לך כפל טוב ממנו:
שדומה ליום. ברה כחמה:
כקציעה. מין בושם הוא:
קרנא דקיש. מין חיה וקרניה משחירין כמו צבע:
כורכמא דרישקא. כרכום של גן הגדל בגינה:
במיניה. שהוא מעולה ממין שאר בשמים:

"ויהי כי החל האדם לרב על פני האדמה ובנות ילדו להם" (בראשית ו, א).

רבי יוחנן אמר:
רביה באה לעולם.

ריש לקיש אמר:
מריבה באה לעולם.

אמר ליה **ריש לקיש לרבי יוחנן:**
לדידך דאמרת רבייה באה לעולם,
מפני מה לא נכפלו בנותיו של איוב?

אמר לו:
נהי לא נכפלו בשמות, אבל נכפלו ביופי,
דכתיב: "ויהי לו שבועה בנים ושלוש בנות,
ויקרא שם האחת ימימה
ושם השנית קציעה ושם השלישית קרן הפוך" (איוב מב, יג-יד).
"ימימה" - שהיתה דומה ליום.
"קציעה" - שהיה ריחה נודף כקציעה.
"קרן הפוך" - אמרי דבי רבי שילא: שדומה לקרנא דקרש.

מחייכו עליה במערבא,
קרנא דקרש לקותא היא.

אלא,
אמר **רב חסדא:**
ככורכמא דרישקא במיניה,
שנאמר: "כי תקרעי בפוך"¹³⁹ (ירמיהו ד, ל).

רבי שמעון ברבי איתלידא ליה בריתא,
הוה קא חלש דעתיה.
אמר ליה אבוי: רביה באה לעולם.

אמר ליה **בר קפרא:**
תנחומין של הכל נחמד אבוי:
דתינא:
אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות,
אלא אשרי למי שבניו זכרים,
אוי לו למי שבניו נקבות;
אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי,
אשרי מי שאומנותו בוסמי, אוי למי שאומנותו בורסי.

כתנאי:
"וזה ברך את אברהם בכל"¹⁴⁰ (בראשית כד, א).
מאי "בכל"?

רבי מאיר אומר:
שלא היתה לו בת.
רבי יהודה אומר:
שהיתה לו בת.
אחרים אומרים:

¹³⁹ ואת שדיד מוח תעשי מי תלבישי שני מי תעדי עדי זהב מי תקרעי בפוך עינך לשוא תתניפי מאסו בך עגבים נפשך ובקשו ואברהם זקן בא בימים וזה ברך את אברהם בכל
¹⁴⁰

רָשׁ"י

איצטגנינות. חוזה בכוכבים :
משכימים לפתחו. ליטול עצה ממנו :
אידלי יומא. הוגבה שמש כשהחמה זורחת :
אידלי קצירא. מיקל החולי :
אבל אין לו פה. שהוא יושב ודומם :
עדשין אין להן פה. כמו שיש לפולין ולשאר מיני קטניות כמין סדק :
לנחומי בביעי. אין להם פה אבל אינם מגלגלים כגלגל :

בת היתה לו לאברהם, ו"בכל" שמה.

רבי אלעזר המודעי אומר:

איצטגנינות היתה בלבו של אברהם אבינו, שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו.

רבי שמעון בן יוחי אומר:

אכן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הראה אותו מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם, תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה.

אמר אביי:

היינו דאמרי אינשי: אידלי יומא אידלי קצירא.

דבר אחר:

שלא מרד עשו בימיו,

דבר אחר:

שעשה ישמעאל תשובה בימיו.

'שלא מרד עשו בימיו' מנלן?

דכתיב: **"ויבא עשו מן השדה והוא עיף"**¹⁴¹ (בראשית כה, כט).

ותנא: "אותו היום נפטר אברהם אבינו,

ועשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים לנחם את יצחק אביו".

ומאי שנא 'של עדשים'?

אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי:

מה עדשה זו אין לה פה,

אף אבל - אין לו פה.

דבר אחר:

מה עדשה זו מגולגלת,

אף אבילות - מגולגלת ומחזרת על באי העולם,

מאי בינייהו?

איכא בינייהו, לנחומי בביעי.

אמר רבי יוחנן:

חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום:

בא על נערה מאורסה,

והרג את הנפש,

וכפר בעיקר,

וכפר בתחיית המתים,

ושט את הבכורה.

'בא על נערה מאורסה' -

כתיב הכא: **"ויבא עשו מן השדה"** (בראשית כה, כט),

וכתיב התם: **"כי בשדה מצאה"**¹⁴² (דברים כב, כז).

'הרג את הנפש' -

¹⁴¹ וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִיַּד וִיבֹא עֶשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיף

¹⁴² כִּי בַשָּׂדֶה מִצְאָה אֶעֱקֶה הַנַּעֲרָה הַמְאֻרְסָה וְאִין מוֹשִׁיעַ לָהּ

רפ"י

ושט את הבכורה. וביזה את העבודה שהיתה בבכורות שט תרגום של בזיון מדוע הקילתני (שמואל ב יט) תרגום יונתן אשטנני:

פְּתִיב הָכָא: "עִנְיָ" (בראשית כה, כט),

וּכְתִיב הָתָם: "אִי נָא לִי מִי עִנְיָה נַפְשִׁי לְהַדְגִּים"¹⁴³ (ירמיהו ד, לא).

וְכָפַר בְּעִיקְרָ' -

פְּתִיב הָכָא: "לְמָה זֶה לִי"¹⁴⁴ (בראשית כה, לב),

וּכְתִיב הָתָם: "זֶה אֵלֵי וְאַנְהוּ"¹⁴⁵ (שמות טו, ב).

וְכָפַר בְּתַחֲיִית הַמֵּתִים' -

דְּכְתִיב: "הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹלֵךְ לְמוֹת" (בראשית כה, לב).

וְשָׁט אֶת הַבְּכוֹרָה'

דְּכְתִיב: "וַיִּבְזוּ עֲשׂוּ אֶת הַבְּכוֹרָה"¹⁴⁶ (בראשית כה, לד).

וְשָׁעֲשָׂה יִשְׁמַעְאֵל תְּשׁוּבָה בְּמִיּוֹ' - מְנַלְן?

כִּי הָא דְרַבִּינָא וְרַב חָמָא בַר בּוּזִי הָווּ יְתִבִּי קָמִיָּה דְרַבָּא וְקָא מְנַמְנָם רַבָּא,

אָמַר לִיה רַבִּינָא רַב חָמָא בַר בּוּזִי:

וְדָאִי דְאִמְרִיתוּ כָּל מִיתָה שְׂיִישׁ בֵּה "גְּוִיעָה" זֶה הִיא מִיתָתָן שֶׁל צְדִיקִים?

אָמַר לִיה: אֵין.

וְהָא דוֹר הַמְּבֹול!

אָמַר לִיה: אֲנִי "גְּוִיעָה" וְ"אֶסִּיפָה" קְאָמְרִינִן.

וְהָא יִשְׁמַעְאֵל דְּכְתִיב בֵּינָה: "גְּוִיעָה" וְ"אֶסִּיפָה"¹⁴⁷ (בראשית כה, יז).

אֲדַהֲכִי אֵיתַעַר בְּהוּ רַבָּא,

אָמַר לָהּ: דְּרַדְקִי,

הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

יִשְׁמַעְאֵל עָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּחַיֵּי אָבִיו,

שְׁנָאֵמַר: "וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ וַיַּחֲזֵק וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנִי"¹⁴⁸ (בראשית כה, ט).

וְדִילְמָא דְרַךְ חֲכָמָתָן קָא חָשִׁיב לָהּ!

אָלָא מַעֲתָה,

"וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ עֲשׂוּ וַיַּעֲקֹב בְּנִי"¹⁴⁹ (בראשית לה, כט) - מֵאִי טַעְמָא לָא חָשִׁיב לָהּ דְרַךְ חֲכָמָתָן?

אָלָא מְדַאֲקֵד מִיָּה, אֲדַבְּרִי אֲדַבְּרִיָּה,

וּמְדַאֲבְרִיָּה שְׁמַע מִינָה תְּשׁוּבָה עֲבַד בְּמִיּוֹ.

¹⁴³ מִי קוֹל כְּחוֹלָה שְׁמַעֲתִי אֶרֶה מִמְּבִינָה קוֹל בַּת צִיּוֹן תִּתְנַפֵּחַ תִּפְרֹשׁ כִּפְיָהּ אוֹי נָא לִי מִי עִנְיָה נַפְשִׁי לְהַדְגִּים

¹⁴⁴ וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בִכְרָה

¹⁴⁵ עִי וְזִמְרָתָהּ יֵה וְיֵהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלֵי וְאַנְהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וְאַרְמְנָנָהּ

¹⁴⁶ וַיַּעֲקֹב נָתַן לַעֲשׂוּ לֶחֶם וְנוֹיֵד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשֶׁת וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ וַיִּבְזוּ עֲשׂוּ אֶת הַבְּכוֹרָה

¹⁴⁷ וְאַלֶּה שְׁנֵי חַיִּי וַיִּשְׁמַעְאֵל מֵאֵת שְׁנֵה וּשְׁלִשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים וַיִּגְזַע וַיָּמָת וַיִּאֲסֹף אֶל עַמּוּיָו

¹⁴⁸ וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ וַיַּחֲזֵק וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנִי אֶל מַעֲרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל שִׁדָּה עַפְרָן בֶּן צַחַר הַחֲתִי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִמְרָא

¹⁴⁹ וַיִּגְזַע וַיַּחֲזֵק וַיָּמָת וַיִּאֲסֹף אֶל עַמּוּיָו וְקָן וְשִׁבְעֵי יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ עֲשׂוּ וַיַּעֲקֹב בְּנִי

70. טז, ב - יז, א

רס"י

בכל מכל כל. באברהם כתיב (בראשית כד) וה' ברך את אברהם בכל ביצחק כתיב (שם כז) ואוכל מכל ביעקב כתיב (שם לג) וכי יש לי כל כלומר לא חסרו שום טובה:

חלל בקרבי. יצרי הרע מת בקרבי:

צעריה קא מדכר. על לבו ממש הוא מתרעם ואומר שמת בקרבו מרוב צרות:

שלא שלט בהן מלאך המות. אלא מתו בנשיקה על פי שכינה: בכל מכל כל. לא חסרו שום כבוד ומצינו כבוד זה במשה ואהרן שנאמר בהן על פי ה' ואם אלו מתו ע"י מלאך [המות] נמצא שחסרו כבוד:

כדאמרן. שמתו ע"פ שכינה ואין ראוייה רמה לשלוט במי שנשוק משכינה שהרי אין הרמה באה אלא מטפה מרה המטפטפת מסכינו של מלאך המות דאמר מר (ע"ז דף כ:) ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות:

ישכון לבטח עליו. הכי דריש ישכון לבטח בנימין על סמיכות ידידות השכינה:

תנו רבנן:

י"א

שְׁלֹשָׁה הִטְעִימוּן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה ^אמֵעַיִן הָעוֹלָם הַבָּא.

אלו הן: אברהם, יצחק ויעקב.

אברהם דכתיב ביה: ¹⁵⁰"בכל" (בראשית כד, א).

יצחק דכתיב ביה: ¹⁵¹"מכל" (בראשית כז, לג).

יעקב דכתיב ביה: ¹⁵²"כל" (בראשית לג, יא).

שְׁלֹשָׁה לֹא שָׁלַט בָּהֶן יֵצֶר הָרָע,

אלו הן: אברהם, יצחק ויעקב.

דכתיב בהו: ¹⁵³"בכל", ¹⁵⁴"מכל", ¹⁵⁵"כל".

ויש אומרים: אף דוד,

דכתיב: ¹⁵⁶"ולבי חלל בקרבי" (תהלים קט, כב).

ואידך?

צעריה הוא דקא מדכר.

תנו רבנן:

שְׁשָׁה לֹא שָׁלַט בָּהֶן מֶלֶאךָ הַמּוֹת,

ואלו הן: אברהם, יצחק ויעקב, משה, אהרן ומרים.

אברהם, יצחק ויעקב דכתיב בהו: ¹⁵⁷"בכל", ¹⁵⁸"מכל", ¹⁵⁹"כל",

משה, אהרן ומרים דכתיב בהו: ¹⁶⁰"על פי ה'" (דברים לד, ה; במדבר לג, לח).

והא מרים לא כתיב בה ¹⁶¹"על פי ה'!"

אמר רבי אלעזר:

מרים נמי בנשיקה מתה,

דאיתא ¹⁶²"שם" (במדבר כ, א) ¹⁶³"שם" (דברים לד, ה) כמלשה,

ומפני מה לא נאמר בה ¹⁶⁴"על פי ה'?"

שגנאי הדבר לומר.

תנו רבנן:

שִׁבְעָה לֹא שָׁלַט בָּהֶן רְמָה וְתוֹלְעָה,

ואלו הן: אברהם, יצחק ויעקב, משה, אהרן ומרים, ובנימין בן יעקב.

אברהם, יצחק ויעקב דכתיב בהו: ¹⁶⁵"בכל", ¹⁶⁶"מכל", ¹⁶⁷"כל".

משה, אהרן ומרים דכתיב בהו ¹⁶⁸"על פי ה'".

בנימין בן יעקב דכתיב: ¹⁶⁹"ולבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו" ¹⁷⁰(דברים לג, יב).

ויש אומרים:

אף דוד, דכתיב: ¹⁷¹"אף בשרי ישכון לבטח" ¹⁷²(תהלים טז, ט).

ואידך?

ההוא רחמי הוא דקא בעי.

150 ואברהם זמן קא בימים וה' ברך את אברהם בכל

151 ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואכל מכל בטרם תבוא ואברהם גם ברוך יהיה

152 קח נא את ברקתי אשר הבאת לי כי חנני אלהים וכי יש לי כל ויפצר בו ויקח

153 מי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי

154 וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה'.

155 ועל אהרן הכהן אל הר הקדש על פי ה' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בהדש החמישי באחד להדש.

156 ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בהדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם

157 לבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו חפץ עליו כל היום ובין כתיביו שכן

לכן שמת לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבטח

רס"י

בעטיו של נחש. בעצתו של נחש כלומר לא היו ראויין למות אלא שנגזרה גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדם הראשון בעצתו של נחש בעטיו תרגום של עצתו כדכתיב (דניאל ו) אתייעטו כל וגוי וכן התיב עטא וטעם (שם ב):
ואחיותיהם. בבני ישי כתיב:

תנו רבנן:

אֲרַבְעָה מֵתוּ בְעֵטְיוֹ שֶׁל נָחֹשׁ,

וְאֵלוֹ הֵן: בְּנֵימִין בֶּן יַעֲקֹב, וְעֶמְרָם אֲבִי מֹשֶׁה, וְיִשִּׁי אֲבִי דָּוִד, וְכַלָּאֵב בֶּן דָּוִד.

וְכוֹלְהוּ גַּמְרָא לְבַר מִיִּשִׁי אֲבִי דָּוִד מִפְּרִשׁ בִּיה קָרָא דְכָתִיב:

”וְזֹאת עֲמֻשָּׂא שֵׁם אֲבִשְׁלָם תַּחַת יוֹאֵב עַל הַצֶּבֶא,

וְעֲמֻשָּׂא בֶן אִישׁ וְשִׁמּוֹ יִתְרָא הִישָׁרְאֵלִי

אֲשֶׁר בָּא אֶל אֲבִיגַיִל בֵּת נָחֹשׁ אַחוֹת צְרוּיָה אִם יוֹאֵב” (שמואל ב יז, כה).

וכי **בת נחש** היא? והלא בת ישי היא!דכתיב: ”ואחיותיהם צרויה ואביגיל”¹⁵⁸ (דברי הימים א ב, טז).

אלא, בת מי שמת בעטיו של נחש.

הדרן עלך השותפין

¹⁵⁸ ואחיותיהם צרויה ואביגיל ובני צרויה אבשי ויואב ועשה אל שלשה